

Fakultet dramskih umjetnosti 1994–2024.

IZDAVAČ:

Fakultet dramskih umjetnosti

ZA IZDAVAČA:

dr Edin Jašarović

GLAVNI UREDNIK:

mr Janko Ljumović

UREĐIVAČKI ODBOR:

dr Edin Jašarović
dr Nikola Vukčević
Dubravka Drakić
dr Sara Vujošević-Jovanović
mr Jovana Bojović

LEKTURA:

Katarina Milonjić

PREVOD:

dr Olivera Kusovac

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

mr Sandra Đurović

FOTOGRAFIJE:

Duško Miljanić,
Arhiv FDU, Crnogorsko narodno pozorište,
Kraljevsko pozorište Zetski dom, Gradsko pozorište Podgorica

ŠTAMPA:

Golbi

TIRAŽ:

500

© Fakultet dramskih umjetnosti Cetinje, 2024.
Sva prava zadržana. All rights reserved.

Univerzitet Crne Gore
Fakultet dramskih umjetnosti

Fakultet
Dramskih
Umjetnosti

Cetinje, 2024.

SADRŽAJ

UVOD / Introduction	 8 11
TIMELINE	 14
GLUMA / Acting	 16 23
POZORIŠNA REŽIJA / Theatre Directing	 30 35
FILMSKA I TV REŽIJA / Film and TV Directing	 40 47
POZORIŠNA PRODUKCIJA / Theatre Production	 52 59
FILMSKA PRODUKCIJA / Film Production	 66 73
AUDIOVIZUELNA PRODUKCIJA / Audiovisual Production	 78 85
DRAMATURGIJA / Dramaturgy	 90 95
SCENARIO / Screenwriting	 100 105
FDU na repertoaru – izbor	 110
Mapa saradnje	 152
Izdavačka djelatnost	 162
Alumnisti: Dnevnik sjećanja	 170
Diplomirani studenti	 196
Nastavnici i saradnici	 206

Međunarodni festival
Kotor art Pisanje grada /
International Festival
Kotor Art – Town Writing

UDRUZENJE BORACA NORA
I ANTIFASISTA - KOTOR

SOUTH DAKOTA
WALLY
DAVID
MASTER
SCHEDULES
SD
FIVE CLASSICS
SOUTH DAKOTA
KOTA

UVOD

* dr Edin Jašarović,
vanr. prof.

Trideset godina od osnivanja Fakulteta dramskih umjetnosti na Cetinju i njegovo trajanje u vremenu veoma se teško može ukoričiti i jednostavno staviti na papir. Sažeti sva iskustva i pretočiti mnoštvo sjećanja u tekst i sliku nadilazi formalne okvire i mogućnosti samo jednog medija, medija knjige. No, vrijedno je pokušati i odvažiti se na jedan takav put. Put izazova, na koji su se odvažili i njegovi osnivači prije tri decenije, obavezivao je na uspostavljanje najvećih standarda i dometa u izvođačkom i dramskom umjetničkom obrazovanju u Crnoj Gori. Ta misija se i danas ljubomorno čuva, brani i nastavlja sa ponosom elitnog obrazovnog *ethosa* koji je nastajao, i koji se i dalje njeguje na našoj umjetničkoj školi.

Zato i ova monografija koja je pred vama neće predstavljati pukih hronološki redosljed stvari, već je ona kolekcija akcentovanih iskustava i sjećanja na neke od najvažnijih događaja i nesvakidašnjih umjetničkih biografija naših studenata i bibliografskih izdanja našeg fakulteta, uz i mrežu i mapu saradnje koju je naša ustanova razvila u saradnji sa drugima. Monografija je i podsjetnik na najsuptilnija iskustva naših studenata nakon prvog susreta sa svojim kolegicama i kolegama na časovima glume, režije, produkcije, dramaturgije...

Na ovakav metodološki pristup u pisanju monografije Uređivački odbor opredijelio se najviše iz potrebe racionalizacije broja reprezentativnih bibliografskih, umjetničkih, stručnih, naučnih, ali i projektnih referenci naših uvaženih profesora i studenata. Pregalačkim radom stečene mnogobrojne reference naše škole, njenih profesora, saradnika i alumnista nalazile su se raštrkane i sakrivene u nebrojenim i nepreglednim arhivima, kao i drugim monografijama, repertoarima i katalozima pozorišnih i filmskih festivala u

regionu i u svijetu, impresumima, biltenima, selekcijama, odlukama o nagradama, plaketama zahvalnicama, leksikonima, repozitorijumima teatroloških i audio-vizuelnih instituta, u partnerskim mrežama, u referencama naših međunarodnih partnera, kao i na svim onim mjestima gdje se naš fakultet pominje u koprodukcijama ili međunarodnim sporazumima.

Takvom impresivnom umjetničkom, akademskom i pedagoškom portfoliju u trideset godina postojanja nemoguće je faktografski doskočiti bez metodoloških prečica, ali i straha od zaborava. Bez prisjećanja na one važne umjetničke biografije kojima se ponosimo i koje su gradile i danas grade kredibilitet našeg fakulteta, na one najprestižnije umjetničke adrese do kojih nas je dovela samo ljudička žudnja za umjetničkim istraživanjima i nesalomiva pedagoška energija, ali i potreba za emancipacijom i profesionalizacijom cjelokupnog dramskog, medijskog, kulturnog i audio-vizuelnog sektora u Crnoj Gori. Težnja ka emancipaciji nije bila ograničena samo na polje savremene kulturne produkcije, prelivala se i na modele kulturne politike i uticala je na društvene procese i transformacije.

Sa takvim ubjeđenjima i nastojanjima dočekujemo i proslavljamo trideset godina postojanja FDU Cetinje. Zato uz neizmjernu zahvalnost našim prethodnicima koji su marljivo radili na stvaranju i razvoju ove institucije, kao i svima onima koji su doprinijeli izdavanju ove monografije, kao i svim našim profesorima, saradnicima, administrativnom i tehničkom osoblju, bivšim i sadašnjim studentima, čestitam ovaj jubilej uz najiskrenije izraze poštovanja i željama za uspjeh u daljem razvoju i radu.

INTRODUCTION

Edin Jašarović,
PhD, Assoc. Prof.

The thirty-year history of the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, and its enduring presence over time, is a narrative that resists easy encapsulation within the confines of a book. To distil all the experiences and translate a wealth of memories into text and image surpasses the formal boundaries and capacities of a single medium – the medium of the book. Nevertheless, it is a journey worth undertaking. The challenge that the founders of the Faculty embraced three decades ago was to establish the highest standards and achievements in performing and dramatic arts education in Montenegro. This mission is still fiercely guarded, defended, and proudly continued, embodying the elite educational ethos that has developed – and continues to be nurtured – at our artistic institution.

Therefore, this monograph is not merely a chronological account of events but rather a curated collection of significant experiences and memories, highlighting some of the most important events and remarkable artistic biographies of our students, along with the bibliographic contributions of our faculty. Additionally, it maps the network of collaborations that our institution has cultivated with others. The monograph also serves as a reflection on the most nuanced experiences of our students, from their first encounters with their peers in classes on acting, directing, production, dramaturgy, and beyond.

The Editorial Board adopted this methodological approach to the monograph primarily out of need to rationalise the number of representative bibliographic, artistic, professional, academic,

and project references of our esteemed professors and students. The numerous references, earned through the diligent work of our school, its professors, collaborators, and alumni, were scattered and hidden across countless and vast archives, as well as in other monographs, repertoires, and catalogues of theatre and film festivals both in the region and globally. They were also found in colophons, bulletins, award selections, plaques of appreciation, lexicons, repositories of theatre and audio-visual institutes, in partner networks, and in the references of our international collaborators, as well as in all those places where our faculty is mentioned in co-productions or international agreements.

Capturing such an impressive artistic, academic, and pedagogical portfolio spanning thirty years is impossible without methodological shortcuts and the fear of overlooking important contributions. We must recall the significant artistic biographies that we take pride in and that continue to build the credibility of our faculty, and the prestigious artistic circles we have reached driven solely by our passionate pursuit of artistic exploration and unwavering pedagogical energy, as well as the need to emancipate and professionalise the entire dramatic, media, cultural, and audio-visual sectors in Montenegro. The pursuit of emancipation was not limited to contemporary cultural production but extended to cultural policy models, influencing social processes and driving transformations.

With these convictions and strivings, we welcome and celebrate the thirtieth anniversary of the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje. Therefore, with immense gratitude to our predecessors who diligently worked on the creation and development of this institution, to all those who contributed to the publication of this monograph, as well as to all our professors, collaborators, administrative and technical staff and past and present students, I extend my heartfelt congratulations on this milestone, with sincere respect and best wishes for continued success in future development and endeavours.

Zgrada Fakulteta
dramskih umjetnosti
/ Tursko poslanstvo iz
perioda Knjaževine i
Kraljevine Crne Gore
(1880–1912) / objekat
ima status zaštićenog
kulturnog dobra unutar
kulturno-istorijske
ojeline Istorijskog jezgra
Cetinja. →

The building of the
Faculty of Dramatic Arts
/ Turkish Embassy from
the period of the
Principality and
Kingdom of Montenegro
(1880–1912) / The
building is protected
cultural property
within the cultural and
historical complex of the
Historic Core of Cetinje.
→

F D U → TIME – LINE 1994

1994

(osnovan Odsjek Gluma na FLU) →

1997

(osnovan Fakultet dramskih umjetnosti / prof. dr Nenad Vuković, dekan) →

1999

(osnovan studijski program Režija, podgrupe Pozorišna režija i Filmska režija) →

2001

(osnovan studijski program Produkcija) →

2004

(prof. dr Siniša Jelušić, dekan) →

2007

(osnovan studijski program Dramaturgija) →

2008

(pokrenute magistarske akademske studije Glume) →

2009

(pokrenute magistarske akademske studije Produkcije) →

2010

(prof. Radmila Vojvodić, dekan) →

2013

(partnerstvo u međunarodnom trogodišnjem projektu „arTVision – A live art channel“ u okviru programa IPA Jadranske prekogranične saradnje 2007–2013) →

2014

(prof. mr Sehad Čekić, dekan) →

2017

(akreditovane osnovne i master akademske studije po modelu 3+2 – studijski programi Gluma, Drama i pozorišite i Film i mediji i master studije Glume, Režije (pozorišna i filmska režija), Produkcije i Dramaturgije / prof. Sanja Garić, dekan) →

2018

(članstvo u Glavnom odboru skupštine Internacionalnog teatarskog instituta ITI/UNESCO) →

2020

(prof. dr Edin Jašarović, dekan) →

2021

(Formiran Fond za studentske filmove na osnovu Ugovora o poslovno-tehničkoj saradnji Univerziteta Crne Gore i Filmskog centra Crne Gore)

→ 2024

1994

(The Acting Department was established at the Faculty of Fine Arts) →

1997

(The Faculty of Dramatic Arts was formally established, with Prof. Nenad Vuković, PhD, serving as the Dean) →

1999

(Directing study programme was established, with two modules: Theatre Directing and Film Directing) →

2001

(Production study programme was established) →

2004

(Prof. Siniša Jelušić, PhD, was appointed Dean) →

2007

(Dramaturgy study programme was established) →

2008

(Master's degree programme in Acting was launched) →

2009

(Master's degree programme in Production was launched) →

2010

(Prof. Radmila Vojvodić was appointed Dean) →

2013

(partnership in the international three-year project "arTVision – A live art channel," under the IPA Adriatic Cross-Border Cooperation Programme, 2007–2013) →

2014

(Prof. Sehad Čekić, MA, was appointed Dean) →

2017

(Undergraduate and Master's programmes were accredited based on the 3+2 model, including BA programmes in Acting, Drama and Theatre, and Film and Media, as well as Master's programmes in Acting, Directing (Theatre and Film Directing), Production, and Dramaturgy / Prof. Sanja Garić was appointed Dean) →

2018

(membership in the Executive Council of ITI/UNESCO) →

2020

(Prof. Edin Jašarović, PhD, was appointed Dean) →

2021

(A Student Film Fund was established based on the Agreement on Business and Technical Cooperation between the University of Montenegro and the Film Centre of Montenegro)

GLUMA →

* Dubravka Drakić,
red. prof.

Sve je počelo na Cetinju, studijske 1994/95. godine, kada su prvi kandidati položili prijemni ispit u biblioteci Ruskog poslanstva, na tek osnovanom Odsjeku za glumu Fakulteta likovnih umjetnosti. Trideset godina kasnije možemo sa ponosom istaći da je studijski program Gluma, prevazilazeći sve prostorne, kadrovske i organizacione izazove, postao temelj umjetničkog obrazovanja u oblasti dramskih umjetnosti. Svojom autentičnošću, prisutnošću i prepoznatljivošću u svijetu dramskih umjetnosti naši studenti izgradili su identitet fakulteta koji je vrlo brzo postao i regionalno prepoznatljiv. Umjetnički i stručni doprinos utemeljivanju i razvijanju crnogorskog kulturnog prostora u sinergiji sa ostalim alumnistima našeg fakulteta, kao i brojnost studenata glume i kvalitet njihove umjetnosti značajno je doprinio profesionalizaciji umjetničke produkcije u Crnoj Gori.

Metodologija izvođenja nastave Glume nastala je na tradiciji nastavnih planova i programa Katedre za glumu Fakulteta dramskih umjetnosti u Beogradu, čiji su profesori bili osnivači i profesori prve generacije studenata glume, red. prof. Minja Dedić i red. prof. Borislav Stjepanović. Član Matične komisije za osnivanje studijskog programa bio je i prof. Nenad Vuković, kasnije dugogodišnji dekan i profesor na predmetu Govor. Program rada i metodologija studijskog programa usklađivani su i inovirani tokom razvoja Fakulteta, sa zajedničkim imeniteljem svih razvojnih procesa da se u potpunosti ostvari vizija i identitet odsjeka kao „škole-laboratorije“. Usmjerenost studenata na cjelodnevni rad i boravak na Fakultetu, kontinuirano praćenje profesora i saradnika, redovni pregledi vježbi, otvorenost i posjećenost javnih ispita razvili su prepoznatljivost i autentičnost naših studenata u crnogorskom i regi-

onalnom kontekstu. Osavremenjavanje i transparentnost kataloga na stručno-umjetničkim i teorijskim predmetima, istrajavanje na visoko postavljenim standardima od samog osnivanja, mobilnost studenata ka master studijama na drugim fakultetima u regionu, kao i učešće i nagrade na regionalnim studentskim i profesionalnim festivalima i radionicama, sve su to pokazatelji da je ideja o školovanju glumaca na Cetinju bila od velikog značaja za razvoj pozorišne umjetnosti. Blizu sto glumaca nosi diplomu Fakulteta dramskih umjetnosti Univerziteta Crne Gore.

Školovanje dramskih umjetnika glumaca uključivao je veliki broj profesora, asistenata-saradnika, predavača i gostujućih profesora. Zaključno sa studijskom 2023/24. godinom upisano je osamnaest klasa glume. Prof. Boro Stjepanović četiri, prof. Branislav Mićunović pet, prof. Branimir Popović šest, prof. mr Branko Ilić dvije i prof. Dubravka Drakić jednu, uz asistente-saradnike Branku Femić, Anđeliju Rondović, Jelenu Simić, Juliju Milačić, Jelenu Đukić i Danicu Rajković.

Predmet Govor predavao je prof. Nenad Vuković, a kao saradnice u nastavi bile su Mara Radović i Ana Janjušević-Oliveri. Predmet preuzimaju Dubravka Drakić i Katarina Krek. Larisa Dašić-Simović je bila dugogodišnja profesorica predmeta Glas, a nakon penzionisanja, njena stručna saradnica Sara Vujošević-Jovanović izabrana je u nastavno akademsko zvanje za taj stručno-umjetnički predmet. Grupa predmeta koja se bavi tjelesnim obrazovanjem glumaca imala je nekoliko faza. Predmet Ritmika u početnom modelu četvorogodišnjih studija vodio je i oblikovao profesor dr Vladimir Šoć, koji je postavio i nastavu Fizičke kulture ili Tjelesne pripreme glumca, koji je kasnije vodila Novka Božović. Reakreditacijom i prelaskom na Bolonjski sistem, predmeti su preimenovani u Ples, koji je predavala prof. Sanja Garić, a sada je predavač Julija Milačić-Petrović Njegoš. Na predmetu Pokret višedecenijski gostujući profesor bio je Ferid Karajica, kao i Slobodan Beštić sa FDU u Beogradu, zatim Vesna Vujošević-Labović, Julija Milačić-Petrović Njegoš i Anđelija Rondović.

Prva generacija studenata, ujedno najbrojnija sa dvanaest studenata, započela je školovanje 1994/95. godine. Ukupno pet generacija je završilo studije po četvorogodišnjem modelu osnovnih studija, a nakon prelaska na Bolonjski sistem nastava je organizovana kroz osnovne akademske studije, poslijediplomske specijalističke i poslijediplomske magistarske studije. Prva generacija magistarskih studija upisana je u studijskoj 2008/2009. godini. Prvi odbranje-

ni magistarski rad na jednogodišnjim poslijediplomskim studijama Glume je rad pod nazivom „Organskom igrom do umjetnosti“ Branka Ilića, pod mentorstvom prof. Bora Stjepanovića (2015). Na dvogodišnjim master studijama prvi master rad 2023. godine odbranila je Jelena Laban, pod nazivom „Umjetnička funkcija glasa ili kreiranje zvučnog identiteta glumca (iskustvo kreiranja glasa u predstavama „Tobelija, mimikrija“ i „Kapital“), pod mentorstvom prof. Branislava Mićunovića.

Nakon osnivanja studijskih programa Pozorišne i Filmske režije, Produkcije i Dramaturgije, studenti glume redovno učestvuju u ispitnim projektima koji se realizuju unutar tih studijskih programa.

Jasno je da su naši studenti devedesetih godina prošlog vijeka mijenjali crnogorska pozorišta. Ta nagla i dugo odlagana „profesionalizacija“ podrazumijevala je mnogo izazova. Otvaranjem obnovljenog Crnogorskog narodnog pozorišta, profesionalizacijom Gradskog pozorišta, produkcijom u obnovljenom Kraljevskom pozorištu Zetski dom, aktiviranjem pozorišne produkcije u Centru za kulturu Tivat otvorile su se i gradile svojevrzne „nastavne baze“, gdje su naši studenti višestruko dokazivali ne samo glumački potencijal, već iznova potvrđivali nužnost školovanja crnogorskih glumaca i profesionalizaciju pozorišnih ansambala. Tako je premijernim igranjem u junu 1999. godine „Čarobnjak iz Oza“, ispitna predstava treće godine studenata prof. Borislava Stjepanovića, postala dio repertoara Gradskog pozorišta, a Scena studio Crnogorskog narodnog pozorišta otvorena je 2000. godine diplomskom predstavom studenata glume „Sudnji dan“ u klasi prof. Branislava Mićunovića.

Paralelno sa prisustvom na profesionalnim scenama, naši studenti tokom studija redovno prezentuju svoje ispitne i diplomske predstave na međunarodnim festivalima studentskog pozorišta. Na Sterijinom pozorju mladih u Novom Sadu 2006. godine prvo-nagrađeni mladi glumci su naši studenti Goran Slavić i Branka Femić, nakon njih i drugi. Mjesta susreta su i festival SKOMRASI u Skoplju, festivali u Banjaluci, Nišu, Đakovu, Osijeku, Kragujevcu, adrese sa kojih naši studenti donose nagrade i priznanja.

Fakultet je dva puta bio domaćin festivala „Maslina-Oliva“, u Baru i na Cetinju (osnivači prof. Vladimir Jeftović sa beogradskog FDU, prof. Branislav Mićunović i prof. Borislav Stjepanović). Festival je koncipiran kao susret mediteranskih škola glume, a studenti i profesori iz Italije, Rumunije, Bugarske, Izraela, Grčke, Srbije i Crne

Gore na višednevnim radionicama razmjenjivali su iskustva i metode u radu sa studentima na materijalima iz dramske baštine.

Brojne diplomske i magistarske predstave rađene na FDU svoj repertoarski razvoj su nastavile na scenama profesionalnih pozorišta („Ludi od ljubavi“, „Art“, „Gorke suze Petre fon Kant“, „San ljetnje noći“, „Porodične priče“, „Tre sorele“, „Mamu vam“, „Hasanaginica“, „Druga strana vjetra“, „Pola-pola“), a naši studenti, osim crnogorskih, dio su ansambla pozorišta u regionu (Jelena Đokić – Atelje 212 Beograd, Andrija Milošević – Boško Buha Beograd, Neda Miljković – Pozorište mladih Novi Sad, Gordana Vukov – Subotičko pozorište mladih, Vanja Milačić – Narodno pozorište Beograd, Rade Radolović – Istarsko narodno kazalište Pula). Naši bivši studenti bili su direktori i umjetnički direktori pozoriša i drugih institucija kulture (u Gradskom pozorištu: Ivana Mrvaljević, Dušan Kovačević, Dubravka Drakić i Ivona Čović-Jaćimović, Kotorskom centru za kulturu Tihana Čulačić, u Nikšićkom pozorištu Slaviša Čurović i Jelena Nenezić, u CNP-u Vesna Vujošević). Osnivači su i brojnih nevladinih organizacija i pokretači škola glume, kao i akteri brojnih nezavisnih produkcija, što sveukupno ima značaja za razvoj pozorišnog sistema. Spomenimo Teatar mladih, Dramski studio Scena, Arlekin, Prazan prostor.

Učešće studenata u filmskoj i televizijskoj produkciji osnaženo je osnivanjem Filmskog centra Crne Gore, a naši studenti dio su produkcija novopokrenute crnogorske kinematografije. Takođe i sporadična saradnja unutar televizijskih igranih produkcija i projekti u produkciji Javnog servisa RTCG.

Multidisciplinarnost studijskog programa Gluma je posebno vidljiv u kontekstu realizacije projekata koji nijesu vezani samo za profesionalna pozorišta, filmsku ili televizijsku produkciju. Izdvojimo nekoliko zanimljivih i važnih projekata. Sa UNICEF-om, Ministarstvom prosvjete, Zavodom za izdavanje udžbenika i Resursnim centrom za djecu i mlade godinama je realizovan projekat „DAISY udžbenika“ (prepoznat je kao jedan od 75 najboljih inovativnih praksi na globalnom nivou u oblasti inkluzivnog obrazovanja na konferenciji Zero Project 2020). Format je audio-vizuelnog tipa prijemčiv djeci sa smetnjama u razvoju. Brojni naši studenti snimali su audio-vizuelne sadržaje prilagođene djeci sa smetnjama u razvoju, materijale unutar projekta Sanja Vujisić, Maja Stojanović, Jovan Dabović, Jelica Bulatović, Filip Đuretić, Miloš Pejović, Emir Čatović, Pavle Ilić, Ivana Mrvaljević, Branka Femić. Saradnja sa UNICEF-om godinama je plodna i raznovrsna. Promoter porodičnog

hraniteljstva, čuveni engleski glumac Nicolas Lindhurst bio je gost na našem fakultetu. Istaknimo i animacioni projekat „Svi u vrtić“, takođe realizovan od strane UNICEF-a i u saradnji sa Fakultetom, koji je vodila prof. Sanja Garić i u kome su naši studenti širom Crne Gore u javnim prostorima izvodili edukativne predstave u cilju promocije vaspitanja i obrazovanja za djecu.

Sa plesnim minijaturama „Within two miniatures“, autorke prof. Sanje Garić, naši studenti putovali su u Kinu 2018. godine i predstavljali FDU na Međunarodnom festivalu plesa, koji se održavao u organizaciji pekinške Plesne akademije (Jelena Đukić, Marija Đurić, Marija Labudović, Anđela Radović, Milica Šćepanović, Vanja Jovićević i Filip Đuretić).

Procesi profesionalizacije, razvoja i kontekstualizacije umjetničke scene u Crnoj Gori višestruko zavise i od kvaliteta umjetničke izvedbe naših studenata, i konačno od kvaliteta nastavnog procesa. I na predavačima i na studentima je zajednička odgovornost i izazov da prevazilazimo sve prepreke koje nas udaljavaju od jedinog cilja kojem valja težiti, a to je izgrađivanje jedinstvene glumačke ličnosti. Samo takva oplemenjena i obostrano prihvaćena cjeloživotna metodologija daje nadu da će radost igre i promjena, kao nužna odlika radnje, postati i u narednom periodu motiv daljeg razvoja. Profesor Stjepanović ističe u knjigama o glumi da je „škola (je) dobra, koliko su joj vježbe dobre“. Čini se da smo u prethodnih trideset godina uspjeli da istrajemo na premisi da voljna radnja jeste pokretač za igru, da se naša igra naslanja na vježbanje, a da je cilj postići „bezrazložnu radost igre“, koju nam stvarnost rijetko nudi. Na svima nama je da radost igre jednako treniramo za vježbaonicu, pozorišnu scenu, studio, filmski set, gluvu sobu, radijski studio, učionicu, sve je to naš prostor igre. Jedino tako spremni čekamo da se čuje: „Pažnja... akcija!“ Uprkos svemu.

Ljubomir Simović: *Hasanaginica*
Kraljevsko pozorište Zetski dom /
Royal Theatre Zetski Dom
(Una Lučić)
↑

→ ACTING

Dubravka Drakić Full Professor

It all began in Cetinje during the academic year '1994/95, when the first applicants passed the entrance exam in the library of the former Russian Embassy, at the newly established Acting Department of the Faculty of Fine Arts. Thirty years later, we can proudly state that the Acting study programme, having surmounted numerous spatial, staffing, and organisational challenges, has become the cornerstone of artistic education in the field of dramatic arts. With their authenticity, presence, and recognisability in the dramatic arts, our students have forged a strong identity for the faculty, which has quickly gained regional acclaim. The artistic and professional contributions to the establishment and development of Montenegro's cultural landscape, in synergy with other alumni of our faculty, as well as the number and quality of our acting students, have significantly contributed to the professionalisation of artistic production in Montenegro.

The methodology of teaching Acting was developed relying on the tradition of the curricula from the Department of Acting at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, whose faculty members – Prof. Minja Dedić and Prof. Borislav Stjepanović, were the founders of the study programme at the University of Montenegro and teachers of the first generation of acting students. Prof. Nenad Vuković, later a long-serving dean, was also a member of the founding committee. The curriculum and methodology used at the study programme have been continuously refined and innovated throughout the development of the faculty, with the primary goal of fully realising the vision and identity of the department as a "laboratory." The students' dedication to full-day engagement

at the faculty, ongoing supervision by the teaching staff, regular evaluations of exercises, as well as the openness of and high attendance at public exams have all contributed to the recognisability and authenticity of our students in both the Montenegrin and regional contexts. The modernisation and transparency of the syllabi for both professional-artistic and theoretical subjects, commitment to high standards since the department's inception, the mobility of students towards master's studies at other regional institutions, as well as participation and awards received in regional student and professional festivals and workshops – they all indicate that the idea of educating actors in Cetinje has been of great significance for the development of theatrical arts. Today, nearly one hundred actors hold a degree from the Faculty of Dramatic Arts at the University of Montenegro.

The education of dramatic artists – actors has involved numerous professors, teaching assistants, lecturers, and visiting professors. Until the academic year 2023/24, eighteen cohorts of acting students have been enrolled. Professor Boro Stjepanović led four of them, Professor Branislav Mićunović five, Professor Branimir Popović six, Professor Branko Ilić two, and Professor Dubravka Drakić one, with the support of assistants Branka Femić, Anđelija Rondović, Jelena Simić, Julija Milačić, Jelena Đukić, and Danica Rajković.

The subject of Speech was taught by Prof. Nenad Vuković, with teaching assistants Mara Radović and Ana Janjušević Oliveri. Dubravka Drakić and Katarina Krek took over the subject thereafter. Larisa Dašić Simović was a long-serving Professor of Voice, and upon her retirement, her teaching assistant Sara Vujošević Jovanović was appointed to the academic position for that subject. The group of subjects focusing on the physical education of actors underwent several phases. In the initial model of the four-year study program, the subject of Rhythm was shaped and run by Prof. Dr. Vladimir Šoć, who also designed the Physical Education or Physical Preparation of Actors course, later run by Novka Božović. With reaccreditation and the transition to the Bologna system, the subjects were renamed as Dance, initially taught by Prof. Sanja Garić, and now by lecturer Julija Milačić Petrović Njegoš. The subject of Movement had longstanding guest lecturers such as Ferid Karajica and Slobodan Beštić from the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, as well as Vesna Vujošević Labović, Julija Milačić Petrović Njegoš, and Anđelija Rondović.

The first generation, also the largest with twelve students altogether, commenced their studies in the academic year 1994/95. Five generations have successfully completed their studies following

the four-year undergraduate model. Upon the transition to the Bologna system, the curriculum was restructured to include undergraduate studies, postgraduate specialist studies, and master's studies. The inaugural cohort of master's studies was admitted in the academic year 2008/2009. The first master's thesis defended in the one-year postgraduate Acting program, titled "Creating Art through Organic Play", was written by Branko Ilić under the supervision of Prof. Boro Stjepanović (2015). In the two-year master's programme, on the other hand, the first master's thesis was defended in 2023 by Jelena Laban. Supervised by Prof. Branislav Mićunović, the thesis was titled "The Artistic Function of the Voice: Crafting the Sound Identity of the Actor (Exploring Voice Creation in the Productions 'Tobelija, Mimicry' and 'Capital')."

After the inception of study programmes in theatre and film directing, production, and dramaturgy, acting students have regularly participated in examination projects conducted within these programmes.

It is evident that our students significantly transformed Montenegrin theatres in the 1990s. This sudden and long-delayed "professionalisation" entailed numerous challenges. Upon the reopening of the renovated Montenegrin National Theatre (CNP), the professionalisation of the City Theatre, the revitalisation of production at the Royal Theatre Zetski Dom, and the initiation of theatrical production at the Tivat Cultural Centre, distinctive "educational bases" were established and developed. These platforms provided our students with the opportunity to consistently demonstrate their acting potential and underscored the imperative of educating Montenegrin actors and professionalising theatre ensembles. For example, the examination performance of "The Wizard of Oz" by third-year students, directed by Prof. Borislav Stjepanović and premiered in June 1999, was subsequently integrated into the City Theatre's repertoire. Furthermore, the Studio Stage of the Montenegrin National Theatre was inaugurated in 2000 with the graduation performance "Judgement Day" by acting students under the mentorship of Prof. Branislav Mićunović.

Parallel to their participation on professional stages, our students consistently present their examination and graduation performances at international student theatre festivals. Notably, at the Sterijino Pozorje Youth Festival in Novi Sad in 2006, our students Goran Slavić and Branka Femić were awarded first prizes, a trend that has continued with subsequent students. Additional significant venues include the SKOMRAHI Festival in Skopje, and

festivals in Banja Luka, Niš, Đakovo, Osijek, and Kragujevac, from which our students frequently return with awards and accolades.

The Faculty of Dramatic Arts has twice hosted the "Maslina" ("Olive") festival, held in Bar and Cetinje respectively. The festival was founded by Professor Vladimir Jeftović from the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, along with Professors Branislav Mićunović and Borislav Stjepanović. Conceived as a gathering of Mediterranean acting schools, the festival facilitated collaboration between students and professors from Italy, Romania, Bulgaria, Israel, Greece, Serbia, and Montenegro. During the multi-day workshops, participants exchanged experiences and methods for teaching students, focusing on materials from the dramatic heritage.

Numerous graduation and master's performances produced at the Faculty of Dramatic Arts have continued their repertoire development on professional theatre stages. These include productions such as "Fool for Love," "Art," "The Bitter Tears of Petra von Kant," "A Midsummer Night's Dream," "Family Stories," "Three Sisters," "Who the Fuck Started All This," "Hasanaginica," "The Other Side of the Wind," and "Half and Half." Our alumni, on the other hand, are not only members of Montenegrin ensembles but also contribute to theatre groups across the region (Jelena Đokić – Atelje 212 in Belgrade, Andrija Milošević – Boško Buha Theatre in Belgrade, Neda Miljković – Youth Theatre in Novi Sad, Gordana Vukov – Subotica Youth Theatre, Vanja Milačić – the National Theatre in Belgrade, Rade Radolović – the Istrian National Theatre in Pula). Our former students have also held positions as directors and artistic directors of theatres and other cultural institutions. These include Ivana Mrvaljević, Dušan Kovačević, Dubravka Drakić, and Branka Femić at the City Theatre; Tihana Čulafić at the Kotor Cultural Centre; Slaviša Čurović and Jelena Nenezić at the Nikšić Theatre; and Vesna Vujošević at the Montenegrin National Theatre (CNP). Additionally, our alumni have founded numerous non-governmental organisations and initiated acting schools, as well as participated in various independent productions, all contributing significantly to the development of the theatre system. Noteworthy mentions include the Youth Theatre, Drama Studio "Stage", Arlequin, and Empty Space.

The participation of students in film and television production has been bolstered by the establishment of the Montenegrin Film Centre. Our students are integral parts of productions in the burgeoning Montenegrin cinema. Also, there have been occasional

collaborations within television dramas and projects produced by the public broadcaster (RTCG).

The multidisciplinary nature of our acting programme is especially evident in the execution of projects that transcend professional theatre, film, or television production. I will highlight several noteworthy and impactful projects. In collaboration with UNICEF, the Ministry of Education, the Publishing Centre, and the Resource Centre for Children and Youth, our faculty has been involved in the "DAISY Textbook" project for several years. Recognised as one of the top 75 innovative practices globally in inclusive education at the Zero Project Conference 2020, this initiative provides audio-visual materials tailored for children with developmental disabilities. Many of our students, including Sanja Vujisić, Maja Stojanović, Jovan Dabović, Jelica Bulatović, Filip Đuretić, Miloš Pejović, Emir Čatović, Pavle Ilić, Ivana Mrvaljević, and Branka Femić, have contributed to recording content for this project. Our yearslong collaboration with UNICEF has been extensive and fruitful. The well-known British actor *Nicholas Lyndhurst*, a prominent advocate for foster care, has visited our faculty as a guest. Additionally, our faculty has participated in the "Preschool for All" animation project, led by Prof. Sanja Garić, also in collaboration with UNICEF. This initiative involved our students performing educational plays in public spaces across Montenegro, aiming to promote childcare and education for children.

With the dance miniatures "Within Two Miniatures," created by Professor Garić, our students travelled to China in 2018 to represent the Faculty of Dramatic Arts at the International Dance Festival organised by the Beijing Dance Academy. Participating students included Jelena Đukić, Marija Đurić, Marija Labudović, Anđela Radović, Milica Šćepanović, Vanja Jovićević, and Filip Đuretić.

The processes of professionalisation, development, and contextualisation of Montenegro's art scene are significantly influenced by the quality of artistic performance exhibited by our students, and ultimately, by the effectiveness of the teaching process. Both teachers and students share a collective responsibility and challenge to overcome any obstacles that may impede us from achieving the primary goal: the cultivation of a unique acting personality. Only through such enriched and mutually accepted lifelong methodology can we hope that the joy of play and change, as essential elements of action, will continue to serve as the driving force

for further development. In his works on acting, Professor Stjepanović underscores the notion that “the school is only as good as its exercises.” It appears that over the past three decades we have managed to persevere on the premise that voluntary action is the driving force behind play, that our play relies on practice, and that the goal is to achieve “unreasonable joy in play,” which reality

seldom offers. It is incumbent upon us all to diligently cultivate this joy of play, whether in the rehearsal room, on stage, in the studio, on a film set, or within other creative spaces, such as a radio studio or a classroom. Only then are we truly prepared to heed the call: "Action!" Despite everything.

POZORIŠNA REŽIJA

* Radmila Vojvodić,
red. prof.

Nakon više od dvije decenije nastavnog procesa možemo reći da se naše uvjerenje o potrebi obrazovanja reditelja na crnogorskom državnom univerzitetu ispostavlja utemeljenim: za nama je dugi potez uzbuđljivih i ličnih napora, kroz godine savladavanja prepreka i nedaća u specifičnim tranzicijskim društvenim periodima (što nas prati do dan-danas) i sagledavamo ga kao razvojni usud mlade univerzitetske institucije, dok na kulturnom polju, gdje je sve mjerljivije, vidljiva i slaba mjesta kao i dobri i izuzetni primjeri, nepristrasno možemo uočiti dinamično prisustvo naših studenata režije i njihove dobre umjetničke rezultate.

Elaborat o osnivanju studijskog programa Režija koncipirala sam 1998. godine prilično grozničavo, ubrzano utvrđujući mogućnosti okupljanja predavača, vodeći razgovore unekoliko na svoju ruku i bodreći se energijom prijateljskog odaziva – zapravo, kupovalo se vrijeme da pionirski poduhvat, koji je značio i etabliranje Fakulteta dramskih umjetnosti (bili smo odškolovali tek prve dvije generacije glumaca), što prije prođe administrativne peripetije i dobije zeleno svijetlo obrazovnih čelnika.

I 1999. procedura će biti okončana i početak izvjestan, a u najužem umjetničkom predavačkom timu naći će se stvaraoci i nastavnici: Egon Savin, Branislav Mićunović, Miodrag Tabački, Branko Baletić, Stevan Koprivica, Žarko Mirković i Ferid Karajica. Ipak, prijemni ispit neće okupiti naročit broj kandidata, što će se, u odnosu na naša pedagoška i umjetnička iskustva, isprva učiniti onespokojavajućim. Tako je to u malim kulturnim sredinama, na skućenim obrazovnim tržištima, tješili smo se... Na sreću, ispostaviće se da poduhvat nije bio ograničen kvalitetom kandidata, pa ćemo upi-

sati prvu generaciju studenata držeći se visokih umjetničko-obrazovnih kriterijuma. U umjetničkim radionicama FDU studiraće izuzetno posvećeni mladi talenti. Nećemo ni dugo čekati, oni će se objaviti svojim prvim rezultatima i označiti zamajac crnogorskog pozorišnog života u dvijehiljaditima – danas su to umjetnici i kulturni poslenici dokazani domaćim i regionalnim karijerama, Ana Vukotić i Lidija Dedović te Željko Sošić. Tako je počelo, eto.

Do usklađivanja sistema studiranja po preporuci Evropske asocijacije univerziteta i nove akreditacije studijskih programa na Fakultetu dramskih umjetnosti Univerziteta Crne Gore (2016) studiranje pozorišne režije odvijalo se u osam semestara – tri godine akademskog studija, uz četvrtu godinu postdiplomskog specijalističkog studija za zvanje diplomiranog reditelja. Danas, ovim internacionalizovanim modelom na programu Drama i pozorište student ravnopravno izučava osnove režije, dramaturgije i produkcije, kako bi, nakon četiri semestra, odlučio o potpunom fokusiranju na „modul” pozorišne režije za narednu, treću godinu, kojom okončava osnovne studije. Nadalje, i nastavnik i student upućeni su na izazov dvogodišnjeg master studija pozorišne režije nad kojim, kao i pri početnom upisu studija, „lebdi” institut prijemnog ispita. Što se, za sada, ispostavlja stimulativnim za sve radoznale, darovite i umjetničkom istraživanju sklone studentske persone – nakon usvajanja osnovnih znanja predstoji im rad na cjelovitom i ambicioznom rediteljskom projektu, uz mentorsku pratnju i kontinuiranu posvećenost drugih nastavnika.

Dakako, nove okolnosti nastave zahtijevaju inventivnost u iznalaženju novih pristupa nastavi i studentu individualno, uhodavamo dobre prakse, a ograničenja prevazilazimo dodatnim naporima, nastojeći da prepoznamo ono što je nužno podvrći izmjenama i tako unaprijediti. Uostalom, priroda umjetničkog obrazovanja interaktivna je, igra je, osobena je po uživanju u sopstvenoj nedovršenosti i nepotpunosti, jer se oslanja na personalni talenat koji razvija i podstiče. I samo obrazovanje za pozorište, rekla bih, unekoliko mora biti spremno da bude pozorište, da istražuje u kreativnoj nezvjesnosti...

Važno je istaći da su naše studije Pozorišne režije bile i ostale organizovane po programu i metodologiji sastavljenima po uzoru na dramske škole u regionu i Evropi, zasnovane i na teorijskom i na praktičnom radu.

Rad u umjetničkoj radionici, ili takozvani praktični rad na nastavi studija Režije, savladavanje je elemenata pozorišnog jezika – i

priča i lik i dijalog, mizanscen i žanr i stil, koliko god ih razarali novi dramski pravci, pozorišni izrazi i forme, neizbježno opstaju u ovovjekovnoj pozorišnoj komunikaciji, kako tome svjedočimo. A pristup rediteljskoj analizi dramskog djela i pronicanje u različite mogućnosti sinteze elemenata režije u prostoru igre složen su put od istraživanja teatrološke i komparativne literature do iznalaženja načina za neposredno imenovanje i označavanje na sceni, ujedno u radu sa glumcem, kroz opažajnu vezu sa stvarnošću...

Ovaj praktični rad na sceni je sama srž studija, pruža najbolje mogućnosti za razvijanje vještina rediteljskog rasuđivanja nad dramskim djelom i aktuelizacijom teme u društvenoj sadašnjici, u sagledavanju strukture cjeline predstave itd. I to, nikada ne dopuštajući rad nasumice, ali nikada ni slijepim slijedeđenjem pravila...

Činim ovu napomenu o rediteljskom praktikumu kako bih utvrdila da su naše radionice – vježbaonice nužan i dragocjen teren na kojem sprovodimo rediteljski rad u neposrednom odnosu na sceni sa studentima studija Glume i kako bih istakla kontinuiranu saradnju na scenama crnogorskih pozorišnih institucija, bez kojih obrazovni proces ne bi imao puni učinak. Jer, već tokom osnovnih studija studenti su angažovani kao asistenti režije na projektima u našim teatarskim kućama – Crnogorsko narodno pozorište, Kraljevsko pozorište Zetski dom, Gradsko pozorište i drugdje – ujedno i kao reditelji na ispitnim, diplomskim i master predstavama, pa bi se moglo reći da se u punom kapacitetu naša nastava odvija u ovom nezamjenljivom institucionalnom sadejstvu.

I, na koncu, sumirajući rezultate naših alumnijskih u duhu 30 godina Fakulteta dramskih umjetnosti i slavljenja akademskog trajanja – držeći do umjerenosti i činjenica, a ipak uz mrvu dopustive pedagoške radosti i ponosa – primijetiću da je slika njihovih angažmana kroz izvođačke umjetnosti veoma raznovrsna i uspješna. Njihove predstave zapremaju pozorišne repertoare i pune pozorišne sale, oni su aktivni i istražuju i na nezavisnoj sceni, usavršavaju se na drugim univerzitetima, rade u drugim pozorišnim sredinama, ili su pronašli prostor djelovanja u pozorišnoj produkciji, na televiziji, na polju video-produkcije i advertajzinga... Mirko Radonjić, Mirjana Medojević, Zoran Rakočević, Danilo Marunović, Danijela Radovanović, Damjan Pejanović – uz Andriju Rašovića, Hanu Rastoder i Branku Knežević, koji su po prvi put pred publikom i sudom teatarske javnosti – svi istrajavaju u sopstvenim umjetničkim senzibilitetima i tragaju za osobenim rediteljskim izrazima i kreativnim angažmanima, dajući svojevrsni pečat našem pozorišnom ambijentu i kulturnoj svakodnevnici Crne Gore.

Martin McDonagh: *Jastučko / The Pillowman*

Režija / Director: Andrija Rašović

Kraljevsko pozorište Zetski dom /

Royal Theatre Zetski Dom

(Stefan Vuković, Pavle Prelević)

↑

THEATRE DIRECTING

Radmila Vojvodić,
Full Professor

After more than two decades of teaching, we can confidently assert that our belief in the necessity of educating directors at the Montenegrin state university is well-founded. We have traversed a long path of exciting and personal endeavours, overcoming obstacles and hardships throughout specific transitional periods in society (up to the present day), viewing this as the developmental fate of a burgeoning university institution, while in the realm of culture, where everything is increasingly measurable, and where both weaknesses and notable examples are readily visible, we can impartially observe the dynamic presence of our directing students, along with their noticeable artistic achievements.

I drafted the Proposal for the Establishment of the Directing Study Program rather feverishly in 1998, hastily exploring avenues for assembling teaching staff, holding the conversations pretty much on my own and buoying myself with the energy of friendly responses; in essence, time was being bought for this pioneering venture to overcome administrative hurdles as soon as possible and be given the green light from the educational authorities, which at the same time meant the establishment of the Faculty of Dramatic Arts (we had educated only the first two generations of actors).

In 1999, the procedure would come to an end and the beginning was certain, with the core artistic teaching team including the following creators and educators: Egon Savin, Branislav Mićunović, Miodrag Tabački, Branko Baletić, Stevan Koprivica, Žarko Mirković and Ferid Karajica. However, the entrance exam failed to attract a notable number of applicants, which, in light of our pedagogical and artistic experiences, initially seemed disquieting.

This was by no means unusual in small cultural environments, in small educational markets, we consoled ourselves. Fortunately, it transpired that the venture was not constrained by the calibre of candidates; thus, we enrolled the first generation of students, applying high artistic and educational standards. In the artistic workshops of the Faculty of Dramatic Arts exceptionally dedicated young talents would study. We did not have to wait long: they swiftly made their mark with their first achievements, building momentum for Montenegro's theatrical landscape in the 2000s. Today, they are esteemed artists and cultural workers, their careers being recognised both locally and regionally: Ana Vukotić, Lidija Dedović, and Željko Sošić. This is how it all began.

Prior to the harmonisation of the study system based on the recommendation of the European Association of Universities and the new accreditation of study programmes at the Faculty of Dramatic Arts, University of Montenegro (2016), the study of theatre directing spanned over eight semesters – three years of undergraduate studies, with an additional fourth year for the postgraduate specialist programme leading to the title of Graduate Director. Today, with the internationalised model, in the Drama and Theatre programme, for four semesters students equally delve into the fundamentals of directing, dramaturgy, and production, upon which they may decide to fully focus on the theatre directing "module" in the third year with which they complete their undergraduate studies. Furthermore, both the teacher and the student are challenged by the two-year master's programme in theatre directing, which, similar to the undergraduate enrolment, is conditioned by the institute of the entrance exam. For now, this approach proves to be stimulating for all inquisitive, gifted students inclined to artistic research – after acquiring the basic knowledge, they embark on a comprehensive and ambitious directing project, guided by a supervisor and the continued and dedicated support of other teachers.

Naturally, the new circumstances of education demand inventiveness in finding new approaches to teaching and to the individual student. We are honing good practices and overcoming limitations with additional efforts, striving to recognise what needs to undergo changes and thus improve. After all, the nature of artistic education is interactive; it is a play, peculiar in its enjoyment of its own incompleteness and imperfection as it relies on personal talent that it nurtures and stimulates. Education for the theatre, I would say, in a way must be prepared to be theatre, to explore within creative uncertainty.

It is important to highlight that our theatre directing studies have been and continue to be organised according to a curriculum and methodology modelled after prominent drama schools in the region and in Europe, integrating theoretical and practical work alike.

Work in the artistic workshop, commonly referred to as practical work in the directing studies curriculum, involves mastering the elements of theatrical language – from story and character to dialogue, mise-en-scène, genre, and style. As we witness, these elements undeniably persist in contemporary theatre communication, despite being challenged by new dramatic trends, theatrical expressions, and forms. Analysing a script as a director and delving into the various possibilities of synthesising elements of directing within the performance space is a nuanced journey, spanning from the exploration of theatre and comparative literature to finding ways for direct naming and marking on stage, involving also collaborative engagement with actors, fostering a perceptual connection with reality. This practical work on stage is the very essence of our studies, providing optimal opportunities for developing directorial skills in interpreting dramatic works, bringing topical themes to life within contemporary society, understanding the structure of the entire production and so on. All this ensures a meticulous approach that never succumbs to randomness yet avoids blindly adhering to rigid rules.

I make this note about directorial work to underscore the vital role of our workshops – training rooms sessions as essential and invaluable grounds where we conduct directorial work in direct engagement with students of acting on stage. I also wish to highlight the ongoing collaboration on the stages of Montenegrin theatrical institutions, without which the educational process would not achieve the full effect. Indeed, even during their undergraduate studies, students are involved as assistant directors on projects in our theatres, such as: the Montenegrin National Theatre, the Royal Theatre Zetski Dom, the City Theatre, and elsewhere, but also as directors in exam, graduation, and master's productions; thus, it may be said that our teaching operates in its full capacity in this indispensable institutional collaboration.

Finally, in summarising the accomplishments of our alumni in the spirit of the 30th anniversary of the Faculty of Dramatic Arts and in celebration of its enduring academic journey – keeping to the facts with no exaggeration, and yet with a hint of permissible ped-

agogical joy and pride – I will note that the spectrum of their engagements in the performing arts is remarkably diverse and successful. Their productions fill theatre repertoires and captivate audiences; they actively explore independent stages, hone their skills at other universities, work in different theatrical environments, or have found their niche in theatre production, television, video production, and advertising. Mirko Radonjić, Mirjana Medojević, Zoran Rakočević, Danilo Marunović, Danijela Radovanović,

Martin McDonagh:
The Beauty Queen
Režija / Director:
Ana Vukotić
Crnogorsko narodno
pozorište / Montenegrin
National Theatre
(Dragica Tomas,
Ana Vujošević,
Dejan Ivanić)
→

Damjan Pejanović – alongside Andrija Rašović, Hana Rastoder, and Branka Knežević, the latter having just made their first appearances before an audience exposing themselves to the judgment of the public – they all exhibit unwavering commitment to their artistic visions, exploring distinctive directorial styles and creative engagements, thereby leaving their mark on Montenegro's theatrical environment and its cultural life in general.

FILMISKA I TV REŽIJA

✱ dr Nikola Vukčević
red. prof.

✱ Marija Perović
red. prof.

Filmska i televizijska režija osnovana je 2005. godine kao podgrupa unutar Režije i kao četvrti studijski program na Fakultetu dramskih umjetnosti nakog Glume, Produkcije i Pozorišne režije. Trenutak u kom je FTV režija osnovana poklopio se sa nekoliko važnih promjena u Crnoj Gori: vrijeme u kojem je Javni servis TVCG mijenjao i modernizavao programsku šemu, momenat u kojem su se otvarale privatne televizijske stanice sa savremenom tehnikom i drugačijim pristupom sadržaju i audio-vizuelnim izrazom od onoga koji je postojao do tog trenutka, u kojem su snimljena tri uspješna i nagrađivana dugometražna igrana filma većinski producirana u Crnoj Gori, reditelja Marije Perović, Nikole Vukčevića i Željka Sošića. Bilo je to vrijeme osnivanja advertajzing i marketinških agencija kao i produkcijskih kuća u Crnoj Gori. Taj proces pratila je potreba za školovanim kadrom u polju kinematografije, koja se oživljava za sve dinamičniju televizijsku produkciju i za sektor kreativnih industrija.

Budući filmski i televizijski reditelji prvi put polažu prijemni ispit za studijsku godinu 2005/2006. na Fakultetu dramskih umjetnosti Cetinje. Članovi komisije bili su Branko Baletić, Stanko Crnobrnja, Siniša Jelušić, i saradnici u nastavi Nikola Vukčević i Marija Perović. Prva generacija je primljena, a prepoznavanje potrebe potvrđeno je i danas kada je savremeni crnogorski film priznat i na regionalnoj i na evropskoj mapi, a njegovi nosioci su, u najvećoj mjeri, upravo alumnisti našeg fakulteta.

Akademski počeci vezani su, osim za studente, i za predavače i profesore. Jubilej trideset godina FDU na Cetinju prilika je da se podsjetimo svih. Branko Baletić, filmski reditelj, prvi predavač

na predmetu Filmska režija i prvi rukovodilac studijskog programa, zatim Stanko Crnobrnja, prvi predavač predmeta Televizijska režija, Miša Radivojević, predavač na predmetu Filmski scenario, Aleksandar Luj Todorović, predavač na predmetu Tehnologija filma i televizije, Maja Bogojević, predavač na predmetu Teorija filma, Srđan Koljević, takođe predavač na predmetu Filmski scenario, Maja Đurić, Nikola Sekerić, Relja Eraković kao predavači na predmetima Fotografija i kamera, Miodrag Medigović te Dušan Vuleković na predmetima Montaže i postprodukcije, Vladimir Perović na predmetu Dokumentarni film. I na kraju, Nikola Vukčević i Marija Perović koji su svoju akademsku karijeru počeli kao saradnici na Fakultetu da bi vrlo brzo preuzeli glavne stručno-umjetničke predmete Filmsku i Televizijsku režiju, danas u zvanju redovnih profesora Univerziteta Crne Gore.

Gotovo svi od pomenutih profesora i predavača posjedovali su iskustvo predavanja na fakultetima i akademijama u regionu na kojima se studira film i filmska režija ili značajno profesionalno iskustvo u stručno-umjetničkoj praksi. Prva predavanja, osim u prostorijama FDU Cetinje, održavana su u prostoru Crnogorske kinoteke, prostorijama Javnog servisa TVCG, privatnim televizijama na kojima su predavači kao profesionalci bili angažovani, u prostoru KIC „Budo Tomović“ u Podgorici. Tokom svih ovih godina ostvarili smo i niz studijskih posjeta kapacitetima u regionu, koje nemamo u Crnoj Gori – sve sa ciljem da se naši studenti neposredno upoznaju sa svim tehnološkim i produkcijskim zakonomjernostima onoga što je standard u njihovoj/našoj profesiji. Držanje i osavremenjavanje nastave na taj način je, dakle, dopunjavano tehnološkim resursima koje FDU na Cetinju u tom trenutku nije posjedovao. Primjena akreditovanih programa Bolonjske deklaracije, upotreba termina nastavnih baza i saradnja sa profesionalnim institucijama, praksa je koju je studijski program FTV režija koristio od samog osnivanja. Zbog specifičnosti rada u malim grupama, potrebe za praktičnim iskustvom i sticanju umijeća u profesionalnim datostima, princip je rada još na prvoj akademskoj godini, prepoznat od samog osnivanja studijskog programa.

Cjelokupan akademski rad i angažman bio je i pionirski, iako su silabusi, akreditaciona dokumentacija bili ispunjeni i realizovani u skladu sa svim zakonskim normama Ministarstva prosvjete, Univerziteta Crne Gore i normama umjetničkih fakulteta i akademija iz regiona. Pionirska potreba sa stvaranjem kadrova, gotovo momentalno uključivanje studenata u praktične izazove i zadatke na više ili manje odgovornim pozicijama, neminovno je dovela do realizacije potpuno nove oblasti na mapi umjetničkih profesija u

Crnoj Gori, uz saradnju sa kolegama sa studijskih programa Gluma, Produkcija, Dramaturija i Pozorišna režija.

Branko Baletić, prvi predavač predmeta Filmska režija, u tom trenutku je reditelj pet dugometražnih igranih filmova koji su pripadali jugoslovenskoj kinematografiji, Miša Radivojević, reditelj i scenarista osobenog autorskog rukopisa – osam dugometražnih igranih filmova, nekoliko serija, skupa sa Brankom Baletićem prenosi našim studentima iskustvo sa FDU u Beogradu, Akademije umetnosti u Beogradu, i prije svega nemjerljivu profesionalnu vještinu. Stanko Crnobrnja, u tom trenutku kreativni direktor dvije nove i prve digitalne televizije u cijelom regionu, osim znanja iz TV režije, akademski proces oplemenjuje i profesionalnim internacionalnim iskustvom kao i direktnom producentskom vještinom upravo primijenjene pokretačke prakse. Nikola Vukčević i Marija Perović, diplomirani filmski reditelji sa neposrednim iskustvima debitantskih igranih filmova i različitih audiovizuelnih formi, vrlo brzo predavači iz predmeta Istorija filma i TV režija, jesu baza predavača za prve dvije generacije studenata novog studijskog programa koje su primljene 2005. i 2006. godine, jedna za drugom.

Prve potvrde novog studijskog programa vrlo brzo su pristigle. Iako je program filmske i TV režije tehnološki izuzetno zahtjevan, u opisanim datim okolnostima djelimično pionirski, crnogorska kinematografija dobija prvi omnibus, film *Ljubav, ožiljci* (režija Mladen Vujačić, Ivana Četković, Miloš Pušonjić i Branislav Milatović), prikazan na Filmskom festivalu u Hereceg Novom (te nizu drugih festivala), kao rezultat rada diplomaca prve generacije studijskog programa, pod mentorstvom Branka Baletića 2011, a iste godine i dugometražni igrani film u režiji Nemanje Bečanovića – *Posljednje poglavlje*, koji su producirali diplomirani studenti Sehad Čekić i Ivan Đurović, sa studijskog programa Produkcija, takođe alumnisti FDU Cetinje; navedeni film je prikazan i na nekoliko važnih evropskih festivala. Student druge generacije koja je diplomirala na stud. programu FTV režija je i Dušan Kasalica, sada docent na FDU Cetinje, reditelj nagrađivanih kratkih filmova na najznačajnijim evropskim festivalima i reditelj dugometražnog igranog filma *Elegija lovora*. Treća generacija studenata studijskog programa FTV režija se sa uspjehom predstavlja na brojnim regionalnim te međunarodnim festivalima, ovjenčani nizom nagrada na profesionalnim festivalima za svoje studentske filmove, a nakon diplomiranja – alumnisti FDU Gojko Berkuljan i Senad Šahmanović postaju reditelji uspješnih dugometražnih igranih filmova (*Iskra* kao crnogorski kandidat za nagradu Oskar, te *Sirin* premijerno predstavljen na

Sarajevo film festivalu), dok, posredno, naš fakultet prvi put među nekadašnjim studentima ima predstavnika u jednoj od takmičarskih selekcija festivala A kategorije u Veneciji – Ivana Salatića sa debitantskim dugometražnim igranim filmom *Ti imaš noć*, dobitnika niza nagrada na međunarodnim filmskim festivalima. Sa iste klase pojavljuje se i još jedan cjelovečernji igrani film – *Dohvati nebo*, reditelja Milutina Darića, takođe predstavljen i nagrađen na festivalima.

Pored činjenice da je Crna Gora ovim procesom akademskog obrazovanja svojih FTV reditelja dobila i prve studentske ispitne filmove koji imaju svoje javne projekcije kao dio praktičnog stručno-umjetničkog obrazovanja FTV reditelja (i koji se, na radost naših studenata ali i naše institucije, prikazuju u gotovo svim gradovima Crne Gore, na TV stanicama te na nizu međunarodnih festivala), FDU Cetinje polako podiže standard svoje opreme (kupovinom niza kamera i montažnih jedinica), uspostavlja kontinuiranu plodonosnu saradnju od javnog interesa sa nacionalnom institucijom filma u Crnoj Gori, Filmskim centrom Crne Gore i povremeno sa RTCG. Sve te okolnosti uz važnu ulogu Fakulteta učinili su da film više nije incident u umjetničkom životu Crne Gore, već nešto važno, o čemu se kontinuirano vodi briga i podižu standardi.

Pored prvih uzbuđenja priznavanja našeg rada kroz nagrade filmovima naših studenata, dešavaju se dvije paralelne stvari po međunarodnom pitanju: kontinuirano nam dolaze studenti iz regiona i kroz obrazovni proces stižu našu diploma, a naši studenti polako dobijaju priliku i da svoje postdiplomsko obrazovanje nastave na nizu stranih univerziteta, ovjenčani referencama i iskustvom rada na FDU Cetinje, ali i dobijenim stipendijama, koje su najbolja valorizacija i svojevrsna potvrda rada našeg studijskog programa. Na ovaj način, taj rad postaje predmet upoređivanja i regionalne prepoznatljivosti. Profesori FTV režije drže niz *masterclass*-ova o obrazovnoj metodi FTV režije na FDU Cetinje od Pariza i Istanbula, preko Portugalije do Kine.

Iako danas rezimiramo prvih dvadeset godina studijskog programa, važno je naglasiti da već sa nepunih deset godina, od prvih profesora i predavača na studijskom programu FTV režija (danas programu Film i mediji), našu katedru sa ponosom dijelimo sa bivšim studentima, sadašnjim predavačima, saradnicima i profesorima: Jelenom Mišeljić, Jelenom Filipović, Sehadom Čekićem, Jovanom Bojović, Dušanom Kasalicom, Seadom Šabotićem uvjereni da o crnogorskoj kinematografiji možemo da govorimo kroz kontinu-

itet snimanja i produciranja dugometražnih igranih filmova, podignutoj ljestvici kratkometražnog filma, ali i svih ostalih formi. Shodno svemu navedenom, osnivanje studijskog programa Filmske i televizijske režije kao podgrupe programa Režija 2005. godine, uz entuzijazam svih pomenutih prvih predavača, pokazalo se kao opravdana i vitalna djelatnost. Film više nije incident u umjetničkom životu Crne Gore, već važan segment kojem se kontinuirano posvećuje pažnja i podižu standardi.

Gledajući unaprijed, naš naredni cilj je osnivanje i dva neophodna modula – Montaže i Kamere. Time ćemo zaokružiti obrazovni profil Filma i medija na FDU Cetinje i odgovoriti na akademske i tržišne potrebe Crne Gore. Radujemo se nastavku rada sa našim studentima, zadovoljni trasom koju svi zajedno postavljamo, koja nas inspiriše i omogućava da učimo jedni od drugih – studenti od profesora, profesori od svojih sadašnjih, ali i bivših studenata.

Kadar iz filma: *Hibernacije*
/ A scene from the film
Hibernation
Reditelj / Director:
Sead Šabotić
(Jelena Simić i
Vule Marković)
↓

FILM AND TV DIRECTING

Nikola Vukčević,
PhD, Full Professor

Marija Perović,
Full Professor

Film and TV Directing programme was established in 2005 as a subdivision of the Directing programme, becoming the fourth academic programme at the Faculty of Dramatic Arts, following Acting, Production, and Theatre Directing. The establishment of the Film and TV Directing programme coincided with several significant changes in Montenegro. To begin with, during this period the Public Service Broadcaster TVCG was updating and modernising its programming schedule. At the same time, private television stations began to emerge, equipped with contemporary technology and offering a different approach to content and audio-visual expression compared to previous standards. This period also saw the production of three successful and award-winning feature films predominantly produced in Montenegro, directed by Marija Perović, Nikola Vukčević, and Željko Sošić respectively. Finally, this was a time when advertising and marketing agencies were being founded in Montenegro, as well as production companies. These developments were accompanied by a growing demand for trained professionals in the field of cinematography, which was being revitalised, in the expanding television production industry, and in the broader creative industries sector.

Prospective film and television directors took their entrance examinations at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje for the first time in the 2005/2006 academic year. The members of the examination committee included Branko Baletić, Stanko Crnobr-

nja, Siniša Jelušić, and teaching assistants Nikola Vukčević and Marija Perović. The inaugural cohort was admitted, confirming the need for this programme. Today, contemporary Montenegrin film is recognised both regionally and across Europe, with the majority of its leading figures being alumni of our faculty.

The academic beginnings are closely tied not only to students but also to the faculty members. The thirtieth anniversary of the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje is an opportunity to remember all those involved. Branko Baletić, a film director, was the first lecturer in Film Directing and the initial head of the department. Stanko Crnobrnja was the first lecturer in TV Directing, Miša Radivojević taught Film Screenwriting, and Aleksandar Luj Todorović lectured in Film and Television Technology. Maja Bogojević was a lecturer in Film Theory, while Srđan Koljević also taught Film Screenwriting. Maja Djurić, Nikola Sekerić, and Relja Eraković lectured in Photography and Camera, Miodrag Medigović and Dušan Vuleković taught Editing and Post-Production, while Vladimir Perović was a lecturer in Documentary Film. Lastly, Nikola Vukčević and Marija Perović, who began their academic careers as teaching assistants at the Faculty of Dramatic Arts, quickly took over the key subjects – Film and TV Directing, today as full professors at the University of Montenegro.

Almost all of the aforementioned faculty members had teaching experience at film and directing schools and academies in the region or possessed significant professional experience in the arts. The first lectures, aside from the premises of the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, were also held at the Montenegrin Cinematheque, on the premises of the Public Broadcaster TVCG, private television stations where lecturers were professionally engaged, and at the KIC Budo Tomović (Cultural Information Centre) in Podgorica. Over the years, we have organised numerous study visits to facilities in the region that were not available in Montenegro. These visits aimed to give our students direct exposure to the technological and production standards that define our profession. Thus, the teaching and modernisation of our curriculum were supplemented with technological resources that the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje did not possess at the time.

The implementation of accredited programmes under the Bologna Declaration and the use of teaching bases and collaboration with professional institutions have been integral to the Film and TV Directing programme since its inception. Due to the specificity of working in small groups, the need for practical experience

and the acquisition of skills in professional settings, this method of instruction has been recognised and employed since the very first year of the programme.

The entire academic work and engagement were pioneering efforts, even though the syllabi and accreditation documentation were meticulously completed and implemented in compliance with the legal norms set by the Ministry of Education, the University of Montenegro, and the standards of arts faculties and academies in the region. The pioneering necessity to cultivate talent, coupled with the immediate involvement of students in practical challenges and tasks in positions of various levels of responsibility, inevitably resulted in the establishment of an entirely new area on the map of artistic professions in Montenegro. This advancement was achieved in collaboration with colleagues from the Acting, Production, Dramaturgy, and Theatre Directing programmes.

Branko Baletić, the inaugural lecturer for the subject of Film Directing, was at that time the director of five feature films in Yugoslav cinema. Miša Radivojević, a director and screenwriter known for his distinctive auteur style, having directed eight feature films and several television series, along with Branko Baletić, imparted to our students his experience from the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, the Academy of Arts in Belgrade, and, above all, invaluable professional expertise. Stanko Crnobrnja, at that time the creative director of two new and pioneering digital television stations in the region, enriched the academic process not only with his knowledge of television directing but also with his international professional experience and direct producer skills applied through current industry practices. Nikola Vukčević and Marija Perović, both graduates in film directing with first-hand experience in debut feature films and various audio-visual forms, quickly became lecturers in the subjects of Film History and Television Directing. They all formed the core teaching staff for the first two cohorts of the new study programme, admitted consecutively in 2005 and 2006.

The initial validations of the new study programme arrived promptly. Although the Film and Television Directing programme is technologically demanding and, under the given circumstances, somewhat pioneering, Montenegrin cinematography received its first omnibus film: *Ljubav, Ožiljci* (*Love, Scars*) (directed by Mladen Vujačić, Ivana Četković, Miloš Pušonjić, and Branislav Milatović).

This film was showcased at the Herceg Novi Film Festival, as well as several other festivals, as a result of the work by graduates of the first cohort of the study programme under the mentorship of Branko Baletić in 2011. In the same year, the feature film *Posljednje poglavlje (The Last Chapter)*, directed by Nemanja Bečanović and produced by graduates Sehad Čekić and Ivan Djurović from the Production study programme – also alumni of the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje – was presented at several significant European festivals. Dušan Kasalica, also a student from the second cohort to graduate from the Film and TV Directing programme, is now an assistant professor at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje. He is the director of award-winning short films at major European festivals and the feature film *Elegija lovora (Elegy of Laurel)*. The third cohort of students from the Film and TV Directing programme has successfully showcased their work at numerous regional and international festivals, earning a series of awards at professional festivals for their student films. After graduation, alumni of the Faculty of Dramatic Arts, Gojko Brkuljan and Senad Šahmanović, have directed successful feature films. Brkuljan's *Iskra* was Montenegro's candidate for the Academy Awards, while Šahmanović's *Sirin* premiered at the Sarajevo Film Festival. Also, for the first time, our Faculty had a former student represented in one of the competitive sections of an A-category festival: Ivan Salatić, with his debut feature film *Ti imaš noć (You Have the Night)*, which won several awards at international film festivals. From the same class, another feature film, *Dohvati nebo (Reach the Sky)* by Milutin Darić, was also presented and awarded at festivals.

In addition to the fact that Montenegro, through the academic training of its film and television directors, has gained its first student films with public screenings as part of the practical professional-artistic education (which, to the delight of our students and institution, are shown in almost all Montenegrin cities, on TV stations, and at numerous international festivals), the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje is gradually raising the standard of its equipment by acquiring new cameras and editing units. Also, the Faculty has established a continuous and fruitful collaboration of public interest with the national film institution in Montenegro, the Film Centre of Montenegro, and occasionally with the Public Service Broadcaster RTCG. These circumstances, along with the significant role of the Faculty, have ensured that film is no longer an anomaly in the artistic life of Montenegro but has become a vital element that receives continuous attention and sees rising standards.

Alongside the initial excitement of having our work recognised through awards for our students' films, two parallel developments occur on the international front: we are continually receiving students from the region who earn our degrees through the educational process, while our students are gradually getting the opportunity to pursue postgraduate education at various foreign universities. These students, armed with the references and experience gained at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, as well as scholarships they receive, are a testament to the quality and validation of our study programme. This recognition makes our work a subject of comparison and regional distinction. Faculty members teaching Film and Television Directing conduct numerous master-classes around the globe, from Paris and Istanbul, Portugal and China, presenting the educational methods of FTV directing at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje.

Reflecting on the first twenty years of our study programme today, it is important to emphasise that as early as the end of the first decade, from our initial professors and lecturers in the Film and Television Directing programme (now Film and Media programme), we have proudly shared our department with former students who are now teaching assistants, lecturers, and professors: Jelena Mišeljić, Jelena Filipović, Sehad Čekić, Jovana Bojović, Sead Šabotić, Dušan Kasalica. We are convinced that we can speak about Montenegrin cinematography through the continuity of shooting and producing feature films, elevating the standard of short films, and all other forms. Considering all this, the establishment of the Film and Television Directing programme as a subdivision of the Directing programme in 2005, driven by the enthusiasm of the initial lecturers, has proven to be a justified and vital endeavour. As stated previously, film is no longer an anomaly in Montenegro's artistic life but an important element that receives continuous attention and sees rising standards.

Looking ahead, our next goal is to establish two essential modules: Editing and Cinematography. This will complete the educational profile of Film and Media at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje and meet both academic and market demands in Montenegro. We look forward to continuing our work with our students, satisfied with the path we are collectively forging. This path inspires us and enables mutual learning: students from professors, and professors from their current and former students alike.

POZORIŠNA PRODUKCIJA →

* mr Janko Ljumović,
red. prof.

Pozorišna produkcija u oblasti produkcije dramskih umjetnosti započela je svoj život na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju osnivanjem studijskog programa Produkcija 2001. godine. Pozorišna produkcija danas je predmet i modul unutar studijskog programa Drama i pozorište, izborni predmet za studente Filma i medija i jedan od glavnih predmeta na master studijama Produkcije.

Metodologija izvođenja nastave Pozorišne produkcije nastala je na tradiciji nastavnih planova i programa Katedre za pozorišnu i radio produkciju Fakulteta dramskih umjetnosti u Beogradu, čiji su profesori bili predavači prve generacije studenata produkcije na Cetinju, red. prof. dr Danka Mandžuka-Muždeka i red. prof. dr Dragana Čolić-Biljanovski. Koncept je u odnosu na početni nastavni plan naslonjen na koncept Katedre za Pozorišnu i radio produkciju FDU u Beogradu redizajniran i oblikovan sa težištem na savremene teme projektne pozorišne produkcije. Pozorišna produkcija unutar studijskog programa Produkcija na cetinjskom fakultetu danas je dio sistema obrazovanja pozorišnih producenata kompatibilan sa fakultetima i akademijama u regionu, prije svega Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu i Fakulteta dramskih umjetnosti u Skoplju, Akademije dramskih umjetnosti u Tuzli, dok je na Fakultetu dramskih umjetnosti u Beogradu koncept promijenjen i Katedra pozorišne i radio produkcije je iz stručno-umjetničke oblasti transformisana u naučnu oblast i preimenovana u Katedru za menadžment i produkciju pozorišta, radija i kulture.

Integralni koncept Produkcije na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju uz razvoj tri ključna predmeta – Pozorišne produkcije, Filmske produkcije i Audio-vizuelne produkcije, uz sve ostale srodne predmete unutar uže oblasti produkcije i menadžmenta u

kulturi (produkcija digitalnih medija, kreativne industrije, kulturna politika i dr.), kao i predmeta u oblasti istorije i teorije dramskih umjetnosti, ima prepoznatljivo mjesto u razvoju Fakulteta, a svoju prepoznatljivost ima i kroz svoje alumniste koji su razvojem profesionalne karijere postali dio svijeta umjetnosti i po kojima se prepoznaje savremena umjetnička produkcija u Crnoj Gori.

Prva generacija studenata, ujedno i najbrojnija sa upisanih 27 studenata, započela je školovanje u studijskoj 2001/2002. godini i ukupno su dvije generacije završile studije po četvorogodišnjem modelu osnovnih studija, a nakon prelaska na Bolonjski sistem, nastava je organizovana kroz osnovne akademske studije, poslijediplomske specijalističke i poslijediplomske magistarske studije. Prva generacija magistarskih studija, sa ukupno 14 studenata, upisana je u studijskoj 2009/2010. godini. Prvi odbranjeni magistarski rad u oblasti Pozorišne produkcije bio je rad pod nazivom „Pozorišna umjetnost u kulturnoj politici za djecu i mlade: Produkcioni problemi i aspekti pozorišta za djecu i mlade u Crnoj Gori“ Maje Mrđenović (2015).

Činjenica da je u Crnoj Gori unutar Univerziteta Crne Gore i na Cetinju na Fakultetu dramskih umjetnosti Pozorišna produkcija etablirana kao predmet i dio je izborne oblasti Drama i pozorište, govori o njenom značaju i opradvanosti koji potvrđuju i naši alumnisti koji su razvojem svoje umjetničke i profesionalne karijere postali važan dio sistema, pozorišnog sistema Crne Gore. Njihovo prisustvo u institucijama pozorišta, kao i pozorišnih festivala na različitim pozicijama određenim logikom unutrašnje organizacije i aspekata umjetničke produkcije, kao i razvoja nezavisnih pozorišnih projekata svjedoči doprinos Fakulteta dramskih umjetnosti razvoju pozorišne umjetnosti i razvoju kadrova unutar pozorišnog i kulturnog sistema, što su bili i početni ciljevi osnivanja studijskog programa, kao i svi kasniji pregledi i evaluacije studijskog programa i Fakulteta.

Arhiv radova naših studenata u polju pozorišne produkcije predstavlja različite teme koje su bile inspirativna platforma za razvoj njihove profesionalne karijere i projekata koji su realizovali unutar različitih institucija, kao i značajnih pozicija unutar njih. Istaknimo Zoranu Kralj sa svojim diplomskim radom „Funkcija PR-a u savremenoj pozorišnoj produkciji na primjeru Crnogorskog narodnog pozorišta“, koja uspješno svoju karijeru realizuje upravo u nacionalnom teatru u kome je bila i direktor (2016–2020) i koja je autorka prvog istraživanja pozorišne publike u Crnoj Gori (*Istraživanje dramske publike Crnogorskog narodnog pozorišta*, 2013). Ilija

Subotić je od 2020. do 2023. godine bio direktor Kraljevskog pozorišta Zetski dom, kada je imenovan za direktora CNP-a. Takođe i iskustvo našeg studenta Dragana Lakovića iz Tivta, koji u tivatskom Centru za kulturu uspješno ostvaruje svoju producencku ulogu, a u jednom periodu je obavljao i funkciju umjetničkog direktora (2014–2016). Njegov diplomski rad problemski je bio fokusiran na modele producenckog pozorišta na primjeru upravo Centra za kulturu Tivat. Teme menadžmenta pozorišta kao složenog sistema institucije bile su predmet istraživanja Edina Jašarevića, aktuelnog dekana Fakulteta, i koji je još u periodu studija bio dobitnik Godišnje nagrade CNP-a za izuzetan doprinos produkciji i organizaciji pozorišta 2004. godine, u kome je realizovao niz projekata kao izvršni producent. Iskustva pozorišta na otvorenom i veza sa Gradom teatrom bila je tema naše alumnistkinje Mirele Adrović, koja je upravo unutar te institucije i festivala nastavila uspješno razvoj svoje karijere, Ane Medigović, koja je iz Gradskog pozorišta Podgorica u kome je bila direktor (2017–2019) nastavila svoju karijeru na mjestu sekretarke za kulturu i sport Glavnog grada, ili Đorđa Dragičevića koji je rukovodio sektorom Produkcije u Kraljevskom pozorištu Zetski dom na Cetinju. Osim primjera profesionalne karijere koje su naše alumniste dovele do rukovodećih pozicija unutar pozorišnog ili obrazovnog sistema, istaknimo i ostale studenata čija su istraživanja u polju pozorišne animacije, pozorišne publike, pozorišne umjetnosti u sistemu obrazovanja, zelenog pozorišta, autorskog prava u pozorišnoj produkciji, pozorišnih festivala ili produkcije pozorišnog izdavaštva od značaja za dalji razvoj nastavnog plana i programa iz predmeta Pozorišna produkcija. To su bile teme naših studenata: Ane Radunović, Vukosave Tomović, Dubravke Matičić, Ivane Biljurić-Martinović, Dejana Đonovića, Andrijane Muratović.

Unutar nastave pozorišne produkcije, koja uključuje teorijske i praktične aspekte, realizovani su i različiti oblici projektnih aktivnosti, od prakse unutar institucija i pozorišnih projekata, do učešća studenata u samostalnim fakultetskim ili partnerskim projektima, poput projekata diplomske predstave studenata glume i produkcije *Tre sorelle* u koprodukciji tivatskog Centra za kulturu i Fakulteta dramskih umjetnosti ili regionalnog pozorišnog projekta Mreže akademija i fakulteta dramskih umjetnosti projekta *Pravda*, projekata u kojima je svoje učešće imala studentkinja Jelena Odalović.

Kada se sagleda pozicija pozorišnih producenata u savremenom sistemu kulture na svim nivoima, unutar javnog i nezavisnog pozorišta, vidljivo je prisustvo i doprinos naših alumnista koji su

postali važan segment umjetničkog svijeta pozorišta i koji svojim referencama determinišu načela profesije producenta i utiču na njeno konstituisanje. To je vidljivo u svim poljima i segmentima pozorišne produkcije, od izvršne produkcije do rukovođenja, programiranja repertoara, festivalske produkcije, marketinga pozorišta i komunikacija. Uvođenje pozicija producenta u organizacionom dizajnu institucija bio je odgovoran i zajednički posao koji je promovisao sa jedne strane Fakultet i akademsko osoblje, a sa druge strane i same institucije koje su u inoviranim konceptima pozicionirali i diversifikovali mjesto i ulogu producenata (od glavnog producenta, izvršnog producenta, koordinatora repertoara, pa do pozicija unutar marketinga pozorišta). Analiza pozicioniranosti diplomiranih producenata u kulturnom i umjetničkom sistemu pokazuje da oni pokrivaju sva tri nivoa djelovanja, od operativnog, poslovnog i programskog do strateškog nivoa djelovanja. Izazovi daljeg razvoja zavise i od kulturne politike kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou i unutar nje razvoja pozorišnih politika i strategija, koje posebno postaju izazovne kada je riječ o privatnom i nezavisnom sektoru pozorišta.

Takav angažman naših studenata unutar pozorišnog sistema odgovara i ključnim aspektima nastave koja se može podijeliti na tri segmenta ili polja djelovanja unutar predprodukcije, produkcije i postprodukcije u pozorištu, bilo da govorimo o jednom producentu u modelima pozorišta jer će samo jedan producent obavljati čitav set zadataka ili pak o složenijim institucijama u kojima se oni dijele na više aktera. U fazi predprodukcije producent učestvuje u izradi pozorišnog projekta ili detaljne studije projekta, koordinira ili osigurava pretpostavke realizacije projekta kao i izradu organizacionog plana. U drugoj fazi produkcije obuhvata ostvarivanje planiranog po segmentima, sprovodi kontrolu i utiče na smanjenje svih rizika u procesu umjetničke produkcije, koja je u svojoj osnovi rizičan posao i posebno s aspekta pozorišta kao žive umjetnosti. Unutar treće faze ili postprodukcije možemo reći da se ogleda njegova uspješnost i cijelog autorskog i izvođačkog tima predstave u odnosu na plasman predstave (reprize, gostovanja, selekcije na festivalima itd.) i u konačnom život predstave koja mapira i njenu publiku, kao i evaluaciju i održavanje kvaliteta. Dodajmo i element popularnosti predstave i mjesto pojedinačne produkcije u ukupnom repertoaru jednog pozorišta ili festivala.

Izvan projektne pozorišne produkcije, važne teme koje smo zajednički istraživali sa studentima uključivale su i pitanja produkci-
onih i programskih aspekata savremene pozorišne produkcije, re-

pertoarskih politika i djelovanja pozorišta u savremenom društvu, transformacije pozorišnog sistema, kao i platformama saradnje i mobilnosti. Takav je bio i projekat *Link*, realizovan tokom online nastave u vrijeme pandemije Covid-19. *Link* kao regionalna platforma za kolaborativno učenje u digitalnom okruženju i istraživanje u polju pozorišne produkcije, nastao u okviru saradnje između Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu, Fakulteta dramskih umjetnosti na Cetinju i Fakulteta dramskih umjetnosti u Beogradu, i nastavnika Ane Letunić, Jovane Karaulić i Janka Ljumovića, uz serijal gostujućih predavača iz regiona.

Svi navedeni projekti odražavaju osnovne metode nastave koje se baziraju na teorijskoj nastavi, praktičnom radu, radionicama, studentskim projektima, istraživanjima i studijskim posjetama i sve to zajedno je model koji promovira znanje, kreativnost i praksu.

Dosadašnja iskustva u realizaciji nastave Pozorišne produkcije i povezanost naših alumnista sa novim generacijama studenata u okviru studijskog programa Drama i pozorište, kao i master studija Produkcije, Pozorišne režije i Dramaturgije svjedoči kontinuitet i primjenu proaktivnog pristupa u kreiranju pozorišnog sistema koji teži stalnoj promjeni.

Organizaciona, kreativna i autorska uloga pozorišnih producenata u produkciji, kao i procesima administriranja pitanje je stalnog izazova i posvećenosti producenata razvoju pozorišne umjetnosti. Taj razvoj anticipira i društvene kontekste koji se determinišu kroz javne politike, prije svega kulturnu politiku. Profesija se različito etablirala i u odnosu na pozorišne modele i organizaciju pozorišnog sistema. Redefinije evropskog kulturnog sistema u odnosu na kulturne politike, posebno u drugoj polovini XX vijeka uticale su na promjenu paradigme kulture, koja je sve više ulazila u polje tržišta i gubitaka monopola umjetnosti u kontekstu subvencija, ali i samog pozorišta u odnosu na medije, druge umjetnosti ili danas digitalnu kulturu.

Uticaj na takve procese je također zadatak i uloga producenata, jer specifičnosti pozorišne produkcije zavise od društvenog konteksta i paradigme koja se u polju kulture odražava kroz donosioc političkih odluka u polju kulture. Takva je bila i uloga arhonta u antičkom pozorištu, kada je polis dužnost da organizuje gradske ili velike dionizije dodijelio državnom službeniku koju je obavljao *archon eponymos*. Od arhonta kao prvog pozorišnog producenta, pa sve do danas pozorište je u evropskom kontekstu zadržalo do-

Međunarodni festival
Kotor art Pisanje grada /
International Festival
Kotor Art – Town Writing
↓

minantno svoj javni karakter, ali taj karakter nije privilegija ili status koji treba da bude neupitan, već kroz odgovor na pitanje na koji način u pozorištu svi zajedno promovišu javni interes u kulturi zavisice i održivost te njegove privilegije da pozorište dominantno predstavlja sistem *stabilnog modela*, zapravo model budžetskih subvencija, koje po Draganu Klaiću „ne mogu da budu pravo i obnovljiva privilegija“, već bi ona trebala „da budu podrška data zbog prepoznavanja jasne koristi po društvo“.

THEATRE PRODUCTION

Janko Ljumović,
MA, Full Professor

Theatre production in the field of dramatic arts began its life at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje with the establishment of the Production study programme in 2001. Theatre production today is a subject and module within the Drama and Theatre study programme, an elective for Film and Media students, and one of the core subjects in Production master studies.

The teaching methodology for Theatre Production has its roots in the rich legacy of curriculum design and programme development at the Department of Theatre and Radio Production of the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, whose professors such as Prof. Dr. Danka Mandžuka Muždeka and Assoc. Prof. Dr. Dragana Čolić Biljanovski, taught the first generation of production students in Cetinje.

In comparison with the initial curriculum, based on the curriculum of the Department of Theatre and Radio Production at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, the concept at the Cetinje faculty has been redesigned to place an emphasis on contemporary topics in project-based theatre production. Today, Theatre Production within the Production study program at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje is an integral component of the education system for theatre producers which aligns seamlessly with other esteemed institutions in the region, including the Academy of Dramatic Arts in Zagreb, the Faculty of Dramatic Arts in Skopje, and the Academy of Dramatic Arts in Tuzla. Meanwhile, the concept at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade has changed, with the Department of Theatre and Radio Production being transformed from the professional and artistic field into an academic

one and renamed the Department of Theatre, Radio and Cultural Management and Production.

The integrated concept of Production at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, through the development of three key subjects: Theatre Production, Film Production, and Audio-visual Production, alongside a comprehensive array of related subjects within the realm of production and cultural management (including digital media production, creative industries, cultural policy and so on), as well as courses in the history and theory of dramatic arts, has a distinct place in the development of the Faculty. Its distinctive character is further underscored by its alumni, whose professional trajectories have integrated them into the global artistic landscape, shaping the contemporary artistic production in Montenegro.

The inaugural class of first-generation students, comprising the largest number of enrolled students so far (27), commenced their studies in the academic year 2001/2002. Subsequently, two cohorts completed their undergraduate studies under the traditional four-year model before the transition to the Bologna system, which ushered in a structured approach encompassing undergraduate, specialist, and master's studies. In the academic year 2009/2010, the first cohort of master's students, totalling 14 persons, embarked upon their postgraduate studies. The first master's thesis defended in the field of Theatre Production was titled "Theatre Art in Cultural Policy for Children and Youth: Production Issues and Aspects of Theatre for Children and Youth in Montenegro," authored by Maja Mrdjenović (2015).

The fact that Theatre Production has been established as a subject within the University of Montenegro, specifically at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, as part of the elective field of Drama and Theatre, speaks volumes about its significance and validity, which is further corroborated by the accomplishments of our alumni, whose artistic and professional trajectories have become integral components of Montenegro's theatrical landscape. The alumni's active involvement in the work of theatrical institutions and festivals, across a spectrum of roles delineated by internal organisational structures and artistic production imperatives, as well as their contributions to the development of independent theatrical endeavours, serve as tangible evidence of the substantive impact of the Faculty of Dramatic Arts on the evolution of theatrical arts and the cultivation of talent within Montenegro's theatrical

and cultural milieu. These observations resonate deeply with the goals of the establishment of this study programme and are further validated by all subsequent reviews and evaluations of both the programme and the Faculty as a whole.

The repository of our students' works in the field of theatre production encompasses a diverse array of topics that have served as fertile ground for the development of their professional careers and projects undertaken within various institutions, often assuming significant roles therein. Noteworthy among them is Zorana Kralj, whose graduate thesis titled "The Role of Public Relations in Contemporary Theatre Production: A Case Study of the Montenegrin National Theatre" propelled her career within the National Theatre itself, where she has served as director (2016–2020) but also authored the first comprehensive study on theatre audiences in Montenegro ("Research on the Drama Audience of the Montenegrin National Theatre," 2013). Ilija Subotić, on the other hand, was the director of the Royal Theatre Zetski Dom from 2020 to 2023, when he was appointed director of the Montenegrin National Theatre. Equally compelling is the career trajectory of Dragan Laković, our former student from Tivat, who has distinguished himself in his capacity as a producer at the Tivat Cultural Centre, where he also held the position of artistic director for some time (2014–2016). In his graduate thesis, he critically examined production models within theatre, utilising the Tivat Cultural Centre as a focal point for analysis. Themes concerning theatre management, as a multifaceted institutional system, have been the focal point of research for Edin Jašarević, the current dean of the Faculty. Even during his student years, Jašarević was recognised with the Annual Award of the Montenegrin National Theatre for outstanding contributions to theatre production and organisation in 2004, in which he spearheaded numerous projects as an executive producer. The dynamics of outdoor theatre and its relationship with the Theatre City Budva were the topic of our alumna Mirela Adrović, who has successfully continued her career right within this institution and its affiliated festival. Similarly, Ana Medigović, former director of the City Theatre Podgorica (2017–2019), transitioned to the role of Secretary for Culture and Sports of the Capital City, further enriching her professional journey, while Djordje Dragičević managed the Production Department at the Royal Theatre Zetski Dom in Cetinje.

In addition to showcasing the professional journeys of our alumni who have ascended to leadership roles within the theatre or ed-

ucational sectors, we must also recognise the valuable contributions of other students, whose research endeavours in areas such as theatre animation, theatre audience, theatre arts in education, eco-friendly theatre, copyright in theatrical production, theatre festivals and publishing, are of importance for advancing the Theatre Production curriculum. These topics were explored by students Ana Radunović, Vukosava Tomović, Dubravka Matičić, Ivana Biljurić Martinović, Dejan Đonović and Andrijana Muratović.

Within the framework of theatre production classes, integrating both theoretical and practical dimensions, an array of project-based activities have been orchestrated, spanning from immersive placements within institutional settings and theatrical ventures to students' active involvement in autonomous university or partnership projects. Illustrative examples encompass the staging of acting and production students' graduation performance "Tre sorelle", a collaborative endeavour between the Tivat Cultural Centre and the Faculty of Dramatic Arts, as well as participation in the regional theatre project "Justice" run by the Academy and Faculty Network's "Justice" project, in which student Jelena Odalović was involved.

When we examine the role of theatre producers at all levels of today's cultural landscape, encompassing both public and independent theatres, it becomes clear that our alumni play a significant part as they have become a vital component of the theatrical world, shaping the standards of the producer profession through their achievements and influencing its evolution. This is felt across various facets of theatre production, from operational management to repertoire curation, festival coordination, theatre marketing, and communications. The incorporation of producer positions into institutional frameworks has been a responsible collaborative effort, championed by the Faculty and its academic staff, alongside the institutions themselves, which have redefined and diversified the roles of producers through innovative concepts (from principal producers to executive producers, repertoire coordinators, and marketing specialists). An analysis of the positioning of our graduates within the cultural and artistic systems reveals their engagement across all operational levels, from day-to-day execution, business and programming to strategic planning. Moving forward, further development of this field hinges on cultural policies at both national and local levels, particularly within the realm of theatre, where crafting effective policies and strategies remains a formidable task, especially within the private and independent sectors.

The active involvement of our students within the theatre system aligns with essential aspects of their education, which can be categorised into three primary areas: pre-production, production, and post-production in theatre, no matter whether we speak of a single producer in theatre models where one producer manages a comprehensive range of tasks or of more intricate institutions where responsibilities are divided among multiple players. During the pre-production phase, the producer participates in the development of the theatre project or detailed project study, coordinates and ensures the prerequisites for project realisation and for the development of the organisational plan. In the production phase, the producer oversees the execution of the planned segments, conducts quality control, and mitigates risks inherent in artistic production, particularly in the context of theatre as a live art. Finally, in the post-production phase, the success of the producer and the entire creative and performing team is demonstrated through the distribution of the performance (including repeat shows, guest appearances, selections at festivals and so on), and ultimately, through the life of the performance, which also maps its audience and involves quality evaluation and maintenance. Consideration is also given to the popularity of the performance and its place within the broader repertoire of a theatre or festival.

Beyond project-based theatrical productions, the important topics we explored with students also encompassed issues related to the production and programming aspects of contemporary theatre, repertoire policies, the impact of theatre in today's society, transformations within the theatre system, and collaborative and mobility platforms. One notable initiative was the "Link" project, executed during online classes amid the Covid-19 pandemic. "Link" served as a regional platform for collaborative learning within a digital environment and for conducting research in theatre production. This project was a collaboration between the Academy of Dramatic Arts in Zagreb, the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, and instructors Ana Letunić, Jovana Karaulić, and Janko Ljumović, supplemented by a series of guest lectures from across the region.

All the aforementioned projects exemplify the foundational teaching methods employed in our curriculum, which include theoretical instruction, practical work, workshops, student projects, research initiatives, and study visits. Collectively, this integrated model fosters knowledge, creativity, and practical skills.

Our accumulated experience in implementing theatre production education and our alumni's ongoing engagement with new student cohorts in the Drama and Theatre programme and in master's programmes in Production, Theatre Directing, and Dramaturgy, affirm the continuity and effectiveness of a proactive approach in the creation of a dynamic theatre system committed to perpetual evolution.

The organisational, creative, and authorial roles of theatre producers in production and administrative processes present continuous challenges, requiring unwavering commitment to the development of theatrical art. This development also anticipates the social contexts shaped by public policies, cultural policy in the first place. The profession has established itself differently across different theatre models and organisational structures within the theatre system. The redefinition of the European cultural system in terms of cultural policies, particularly in the second half of the 20th century, ushered in a shift in the cultural paradigm, which increasingly entered the market sphere challenging the traditional monopoly of art in the context of subsidies. This shift also affected theatres themselves in relation to the media, other art forms and, in contemporary times, digital culture.

Influencing such processes also falls within the responsibility and role of the producer, as theatre production intricacies are deeply intertwined with the prevailing social context and paradigm impacting culture through decision-makers within the cultural sphere. This echoes the historical significance of the archon in ancient theatre, when the polis assigned the duty of organising events such as City or Great Dionysia to a state official – *eponymous archon*. From the times of the archon as the first theatre producer to the present day, theatre has preserved its predominantly public character in the European context; however, this character should not be perceived as an unquestioned privilege or status. Rather, the sustainability of its privilege to predominantly represent a *stable system* or, in fact, a system based on budgetary subsidies, will hinge on the extent to which public interest in culture is collectively promoted in theatre; and budgetary subsidies, as argued by Dragan Klaić, "should not be regarded as an entitlement or a renewable privilege" but should rather be viewed as "support granted in acknowledgment of distinct benefits to society".

Kristina Bojanić

Čačkalica

REŽIJA

Tamara Damjanović

ADU Zagreb, CRO
FDU Beograd, SRB
AU Novi Sad, SRB
ASU Sarajevo, BIH
FDU Cetinje, MNE
FDU Skopje, MK
AGRFT Ljubljana, SLO

Balša Poček

To sam ja, Brecht

REŽIJA

Dino Pešut

Borna Vujčić

Ne čujem pečat, Josipe

REŽIJA

Marko Jovičić

Dino Pešut

Zezanje

REŽIJA

Irfan Avdić

Sara Radojković

Popokatepetl

REŽIJA

Mirko Radonjić

Mila Jovanović

Šah-mat ljubavi moja

REŽIJA

Sara Lucu

Mirza Skenderagić

Terapija

REŽIJA

Dragana Stojčevska

10. KRADU

Festival 10. Kradu
Akademija za kulturno, medijsku i filmsku edukaciju

FILMSKA PRODUKCIJA →

* mr Sehad Čekić,
red. prof.

Filmska produkcija utemeljena je kao jedan od glavnih predmeta na studijskom programu Produkcija 2001. godine, a od konstituisanja studijskog programa Film i mediji jedan je od tri predmeta (modula) na osnovnim studijama. Na master studijama Produkcije studenti slušaju predmet Savremena filmska produkcija, koja je ujedno i njihov izbor oblasti za master rad.

Nastavni plan i program je koncipiran tako da tokom studija studenti upoznaju osnovna znanja i vještine djelatnosti filmskih producenata kroz različite faze rada na stvaranju filmova, ali i raznolike produkcijske modele, brojne kinematografske djelatnosti i šire filmsko tržište. Profesija filmskog producenta je prilično kompleksna i definicije katkad zavise od konteksta, budući da je pokretač projekata, da okuplja ekipu, kreira uslove za rad i sklapa sve izazovnije finansijske konstrukcije, ali se bavi i plasmanom i promocijom kinematografskih djela. Prema Iv Lajt Honthejner, producent „inicira, koordiniše, nadgleda i kontroliše sve kreativne, finansijske, tehničke i tehnološke, kao i administrativne aspekte filma kroz sve faze: od začetka do završetka“. Pod terminom „kreativni producent“, između ostalog, misli se na osobu koja pokreće i upravlja projektom i: „uključena je u sve kreativne aspekte projekta; ima značajan uticaj na scenario, uloge i izbor ekipe, scenografiju, kostimografiju, izbor lokacija, montažu, muziku, marketing i ostalo; osigurava prava na priču i scenario i razvija projekat; osigurava sredstva za realizaciju (fundraising); uspostavlja tzv. legalnu strukturu projekta, potpisuje sve sporazume i ugovore; odgovorna je za kompletiranje filma; balansira umjetničku viziju autorskog dijela ekipe i finansijska ograničenja; i, konačno, dobija najznačajnijeg Oskara – za najbolji film“ (Honhaner: „The Complete Film Production Handbook“). Kao rijetko koja druga profesija iz oblasti

kulture, ona je i pravno-normativno uređena, pa je prema crnogorskom Zakonu o kinematografiji (2015) producent „fizičko ili pravno lice registrovano za obavljanje djelatnosti proizvodnje kinematografskog djela, koje pokreće proces proizvodnje kinematografskog djela, tako što samostalno ili većim dijelom organizuje i finansira njegovu proizvodnju i odgovorno je za njegovu kreativnu, organizacionu i finansijsku realizaciju“. U malim kinematografijama, tj. zemljama nižeg produkcionog kapaciteta, sa limitiranom tradicijom, glavni izazov za producentkinje i producente je poznavanje svih faza rada, ali i regionalnog i svjetskog tržišta, imajući na umu da svi proizvedeni filmovi kao misiju imaju plasman izvan zemlje nastanka. Karijera filmskog producenta je izazovna i, pored konstantnog rada na projektima, često više njih istovremeno, neophodno je senzibilizovati i zajednicu kako bi se kreirao stimulativan ambijent za kinematografiju.

Na prvim godinama studija fokus je na proizvodnji filmova, procesima i procedurama koje prate razvoj projekta, pripreme, snimanje i obradu filma. U tom dijelu, studentkinje i studenti se upoznaju s osnovnim obavezama, znanjima i vještinama koje su najbliže profesiji direktora filma: realizuju sopstvene i filmove kolegica i kolega, učestvuju u pripremi i organizaciji snimanja, dogovora se sa drugim članovima ekipa, a svake godine umnožava se konstantno broj i frekventnost radova. Kasnije, glavna preokupacija su postavljanje finansijske konstrukcije, njeno zatvaranje, saradnja sa partnerima, kao i sve druge aktivnosti koje prate nezavisne producente. Upravo iz tih razloga studenti se upoznaju sa evropskim filmskim ambijentom, fondovima i njihovim zahtjevima, koprodukcijskim aranžmanima, festivalima i njihovim profilima i mnogim drugim činionicima kinematografskog socio-kulturnog ciklusa. Dakle, studenti prolaze put od upoznavanja sa osnovnim izazovima profesije do sticanja znanja nivoa kreativnog filmskog producenta.

Od samog začetka studije Filmske produkcije na Fakultetu dramatskih umjetnosti bile su povezane kako sa proizvodnjom filmova, tako i sa upoznavanjem ambijenta, ali i njegovom promjenom. Predmet Filmska produkcija od prvih časova postaje svojevrsni prostor za različita istraživanja, a mnoge od tema koje su obrađivane u okviru predmeta govore kako o širokom profilu profesije, tako i o mijenama kroz koje je prolazila naša kinematografija. Kad smo kod toga, te 2001. godine Crna Gora je bila prilično udaljena od kinematografije. Bilo je tu mnogo priča o našim velikim autorima, ispunjene anegdota i inspirativnim detaljima, međutim, nije bilo snimanja filmova, ulaganje u kinematografiju je bilo skoro nepostojeće, bioskopska mreža je bila svedena na par entuzijasta,

a i najveći filmski festival je bio udaljen od filmske zajednice. Kao student prve generacije Produkcije, iz prvih redova mogu da posvjedočim koliko su bili komplikovani uslovi i kako se koristila svaka, pa i najmanja, prilika da se sazna nešto novo i obogati znanje. Svako novo iskustvo bilo koga od nas predstavljalo je veliko ulaganje u crnogorsku kinematografiju. Iako može da zazvuči ambiciozno, mnogi od nas osjećali su tu odgovornost i obavezu.

Kinematografija u Crnoj Gori je od tada, uprkos velikim, ponekad i neshvatljivim preprekama, prilično udaljena, izuzetno je višeg standarda, sistematizovanje organizovana i finansirana, umrežena sa Evropom i svijetom, a i ukupnu filmsku zajednicu čini mnogo obrazovanih i talentovanih autora i saradnika. Ukupno podizanje standarda i profesionalizacija međusobno su bile u velikoj mjeri povezane sa predmetom Filmska produkcija na našem fakultetu. Sveprožimajuća promjena tehničko-tehnološke osnove kinematografije, izmjena u modeliranju finansiranja širom regiona, institucionalno (re)organizovanje, novi senzibiliteti stizali su u Crnu Goru sa određenim zakašnjenjem, ali su često anticipirani u okviru našeg predmeta. Pregled diplomskih i završnih radova na specijalističkim studijama svjedoče o tim trendovima. Bez strogog hronološkog navođenja, navodim teme tih radova: oblici državne podrške kinematografiji (Sehad Čekić), uloga i značaj televizije u filmskoj produkciji (Sanja Jovanović), distribucija kao vid preduzetništva u kulturi (Miodrag Popović), savremena prikazivalačka tehnika (Svetlana Sošić), nove tehnologije u filmskoj produkciji (Anđelka Nenezić), mogućnosti transformacije Festivala u Herceg Novom (Olga Vukmirović), fond Eurimaž (Milica Drašković), digitalna distribucija filma (Srđan Pavićević), film kao kreativna industrija (Milena Radonjić), kinematografske koprodukcije u Evropi (Jelena Mišeljić), uloga i značaj faze razvoja projekta (Milovan Papić), uloga i značaj nezavisnih bioskopa u Evropi (Maja Kecojević), uloga, značaj i oblici filmskih komisija u Evropi (Andrijana Darnanović), MEDIA potprogram (Miljan Vučelić), a ističu se i projektni radovi: projekat filmskog festivala Anchor Film Fest u Tivtu (Branimir Žugić), filmski turistički vodič (Jovana Šćepanović), Balkan VOD (Jelena Zvicer), Platforma Short.me (Jelena Šoškić), kao i kratkometražni film „Diva“ – koprodukcija između Crne Gore i Francuske (Marko Jaćimović).

Na višem stupnju studiranja, u okviru magistarskih/master studija, studenti su upućeni u oblasti kreativnog menadžmenta i filmske produkcije, koji podrazumijeva istraživanje sistemskih kinematografskih rješenja i upoznavanje sa kompleksnim izazovima u savremenoj regionalnoj i evropskoj kinematografiji. U okviru master

studija obrađene su teme poput: projektovanje centralne institucije za upravljanje kinematografijom (Sehad Čekić), projektovanje industrijske sekcije Filmskog festivala Herceg Novi – Montenegro film festival (Jelena Mišeljić), projektovanje modela art bioskopa (Dragana Žarić), izrada strategije programske diversifikacije Crnogorske kinoteke (Aleksandra Cerović), a tu je i rad posvećen novim tehnologijama koje su u funkciji razvoja filmske produkcije sa fokusom na virtuelnu produkciju (Danijela Radulović). Određeni radovi su imali i praktičnu primjenu sa značajnim efektom na razvoj crnogorske kinematografije, njenih institucija i različitih djelatnosti, a rad Danijele Radulović je i objavljen kao knjiga. Uz master teze koje su u izradi, očigledna je skoro pa prosvjetiteljska uloga koju za crnogorsku kinematografiju imaju istraživanja koja se pokreću u okviru predmeta Savremena filmska produkcija.

Od 2017. godine, u sveobuhvatnoj transformaciji osnovnih studija na Fakultetu dramskih umjetnosti, predmet Filmska produkcija postaje jedan od glavnih na novoformiranom studijskom programu Film i mediji. Novi studijski program koji objedinjuje produkciju, režiju i scenario na izuzetno savremen način, izlazeći u susret novim, mladim generacijama, ali se i prilagođavajući sveopštoj konvergenciji koja je prisutna u oblasti audiovizuelnih medija, podstaknutim digitalnim tehnologijama i demokratizovanom obrazovanju. Studenti se upoznaju sa izazovima različitih profesija, a nakon završenih osnovnih studija, u odnosu na pretežna interesovanja, bivaju spremniji za tržište koje se ubrzano mijenja, ali i umrežava i, u određenoj mjeri, deterritorijalizuje.

Diplomirani studenti Fakulteta dramskih umjetnosti čine okosnicu današnje crnogorske kinematografije, koja je u značajnom i konstantnom rastu, sa rezultatima koji su vidljivi i u okruženju i Evropi. Bivši studenti kojima je produkcija bila glavni predmet danas su uspješne producentkinje i producenti koji staju iza nagrađivanih filmova, angažovani su na velikim inostranim snimanjima u okviru produkcijskog servisa, zaposleni su u najznačajnijim ustanovama crnogorske kinematografije (Filmski centar Crne Gore, Crnogorska kinoteka), predavači su na Fakultetu dramskih umjetnosti, a valja istaći i prepoznavanje na najvišim evropskim i regionalnim filmskim instancama (poput Evropske filmske akademije, programa Producers on the Move, Berlin Talent Campusa, Sarajevo Talentsa i dr.). Stipendija Filmskog centra pokrenuta u čast bivšeg, voljenog profesora filmske produkcije na našem fakultetu – Radomira Puleta Milovića dodijeljena je do sada tri puta talentovanim studentima filmske produkcije (Miljan Vučelić, Iva Kasalica, Farah

Ademović, dosadašnji dobitnici, studenti su Fakulteta dramskih umjetnosti).

Te 2001. godine mnoge od lijepih stvari koje su prisutne u današnjoj crnogorskoj kinematografiji djelovale su katkad i nezamislive. Međutim, na predmetu Filmska produkcija od prvog časa koji je vodio profesor Velimir Dejanović, pored konstantnog rada na praktičnim zahtjevima koji prati proizvodnja filma, bitno vrijeme je bilo posvećeno i zamišljanju i konstruisanju jedne prave kinematografije. Tokom godina svi smo se trudili da očuvamo tu misiju.

Čini mi se da smo uspjeli i nadam se da najbolje tek slijedi.

EL DORADO

Scenariio i režija
Matija Jovanović

FILMSKI CENTAR
CINE GORA

POD OKRUGOM
DUBROVNIKOM

Produkcija
Anja Kečalović
Pavle Korac

Uloge

Stefan Vuković
Pavle Prelević

Milo Vučinić
Marko Rajković

Maša Božović
Mirjana Spaić

Danica Rajković
Jelena Laban

FILM PRODUCTION

Sehad Čekić,
MA, Full Professor

Film production was founded as one of the core subjects in the Production study programme in 2001, and since the establishment of the Film and Media programme, it has been one of the three subjects (modules) at the undergraduate studies. At the Master's programme in Production, students take the course Contemporary Film Production, which is also their area of study for their master's thesis.

The curriculum is designed to offer students the opportunity to acquire basic knowledge and skills necessary for a film producer, through diverse phases of work in filmmaking, as well as diverse production models, numerous cinematographic activities and insights into the broader film market. The role of a film producer is multifaceted and sometimes context-dependent as they are the driving force behind projects: they assemble teams, create working conditions, and put together increasingly challenging financial structures, but are also involved in the distribution and promotion of cinematographic works. According to Eve Light Honthaner, a producer is "the one who initiates, coordinates, supervises and controls all creative, financial, technological and administrative aspects of a motion picture and/or television show throughout all phases from inception to completion." The term "creative producer", among other things, refers to a person who initiates and manages the project and is "involved with all creative aspects of the project"; has "significant input on the script, cast and crew selections, production design, wardrobe, location selections, editing, musical score, marketing and so forth"; "acquires the rights to the story or screenplay and develops the material"; "raises the necessary funding"; "establishes the legal structure of the production entity, signs all union agreements and contracts"; is "responsible

for delivering the completed film"; balances the artistic vision of the authors and financial constraints; and, finally, "gets to collect the Oscar when the film wins an Academy Award." (Honthaner: "The Complete Film Production Handbook"). Unlike many other cultural sector professions, the role of a film producer is legally and normatively regulated. As stipulated by the Montenegrin Cinematography Law (2015), a producer is "an individual or legal entity registered for the activity of producing cinematographic works, who initiates the production process by organising and financing its production either independently or in its greatest part, and is accountable for its creative, organisational, and financial execution." In smaller cinematographies, namely countries with lower production capacities and limited traditions, a major challenge for producers involves not only mastering all production phases but also comprehending both regional and global markets, given that all produced films are intended for international distribution. The career of a film producer is demanding; it does not only require continuous engagement, often on multiple projects simultaneously, but it also necessitates cultivating community awareness to foster a conducive environment for cinematography.

In the initial years of their studies, students concentrate on film production, encompassing the processes and procedures that underpin project development, preparation, filming, and post-production. In this phase, students become acquainted with the fundamental duties, knowledge, and skills closely associated with the role of a film director. They engage in producing their own films as well as those of their peers, participate in the preparation and organisation of shootings, and collaborate with other crew members, with the number and frequency of projects consistently increasing each year. Later, the primary focus shifts to establishing the financial framework, securing funding, collaborating with partners, and managing all other activities that independent producers typically face. For these reasons, students are introduced to the European film environment, including funding bodies and their requirements, co-production arrangements, film festivals and their profiles, and many other elements of the cinematographic socio-cultural cycle. Thus, students progress from understanding the fundamental challenges of the profession to acquiring knowledge at the level of a creative film producer.

From their inception, the film production studies at the Faculty of Dramatic Arts have been focused both on the practice of filmmaking and on the broader landscape, including efforts to effect

change within this realm. The Film Production course, from the initial lessons, has served as a venue for diverse research endeavours, with the breadth of topics explored reflecting not only the extensive scope of the profession but also the evolutionary trajectory of our national cinematography. In this context, back in 2001, Montenegro was quite isolated from the field of cinematography. There were numerous narratives about our celebrated auteurs, rich with anecdotes and inspiring details, yet film production was virtually non-existent. Investment in cinematography was minimal, the cinema network had dwindled to a handful of enthusiasts, and even the biggest film festival was remote from the film community. As a member of the inaugural cohort of the Production programme, I experienced firsthand the challenging conditions and the diligent exploitation of every possible opportunity to acquire new knowledge and enhance expertise. Each new experience from any one of us represented a significant investment in Montenegrin cinematography. As pretentious as it may sound, many of us felt a profound sense of responsibility and duty towards this endeavour.

Despite facing these significant and at times incomprehensible obstacles, cinematography in Montenegro has advanced considerably since then: it now upholds a much higher standard, demonstrates more systematic organisation and funding, and maintains robust networks with Europe and the global film industry, while Montenegrin film community is composed of numerous well-educated and talented creators and collaborators. The general elevation of standards and professionalisation in this field in Montenegro have been closely linked to the Film Production course offered at our faculty. Despite the fact that pervasive technical and technological innovations in cinematography, new financial models already emerging across the region, as well as institutional (re)organisations and new sensibilities arrived in Montenegro with some delay, these changes were often anticipated in this course. An overview of final projects at bachelor's and specialist studies level testifies to these trends. Here are the topics of these papers, presented in non-chronological order: Forms of state support for cinematography (Sehad Čekić); The role and importance of television in film production (Sanja Jovanović); Distribution as a form of entrepreneurship in culture (Miodrag Popović); Contemporary screening technology (Svetlana Sošić); New technologies in film production (Anđelka Nenezić); Potential transformations of the Herceg Novi festival (Olga Vukmirović); Eurimages Fund (Milica Drašković); Digital film distribution (Srđan Pavićević); Film as a creative industry (Milena Radonjić); Cinematographic co-pro-

ductions in Europe (Jelena Mišeljić); The role and importance of the project development phase (Milovan Papić); The role and importance of independent cinemas in Europe (Maja Kecojević); The role, significance, and forms of film commissions in Europe (Andrijana Darmanović); The MEDIA sub-programme (Miljan Vučelić). Worth mentioning are also the following projects: the Anchor Film Fest project in Tivat (Branimir Žugić), film tourism guide (Jovana Šćepanović), Balkan VOD (Jelena Zvicer), Short.me platform (Jelena Šoškić), as well as the short film "Diva" – a co-production between Montenegro and France (Marko Jaćimović).

At an advanced level of study, within the Master's programme, students delve into the fields of creative management and film production. This curriculum includes the exploration of systematic cinematographic solutions and engagement with the complex challenges facing contemporary regional and European cinematography. The list of research topics explored within the Master's Programme encompasses: The design of a central institution for cinematography management (Sehad Čekić); The design of the industrial section of the Herceg Novi Film Festival – Montenegro Film Festival (Jelena Mišeljić); The design of an art cinema model (Dragana Žarić); The development of a diversification strategy for the Montenegrin Cinematheque (Aleksandra Cerović); and New technologies with a focus on virtual production (Danijela Radulović).

Some research papers have had practical application with significant effects on the development of Montenegrin cinematography, its institutions, and various activities, while Danijela Radulović's thesis has also been published as a book. Alongside the master's theses whose development is underway, it is evident that the research initiated within the Contemporary Film Production course plays an almost enlightening role in Montenegrin cinematography.

Since 2017, within the comprehensive transformation of the undergraduate studies at the Faculty of Dramatic Arts, Film Production has emerged as a core subject within the new Film and Media programme. This new curriculum integrates production, direction, and scriptwriting in a thoroughly modern way, addressing the needs of new, young generations while also adapting to the pervasive convergence present in the field of audiovisual media, spurred by digital technologies and democratisation in education. Students explore the challenges of various professions and, after completing their undergraduate studies, depending on their

main interests, are better equipped with the necessary skills and knowledge for a rapidly evolving and increasingly interconnected market, which is becoming somewhat deterritorialised.

Graduates of the Faculty of Dramatic Arts form the backbone of contemporary Montenegrin cinema, which is experiencing significant and consistent growth, with results that are visible both regionally and across Europe. Alumni who have specialised in production are now successful producers behind award-winning films, participating in major international shootings and working in Montenegro's key cinematic institutions such as the Film Centre of Montenegro and the Montenegrin Cinematheque. They also teach at the Faculty of Dramatic Arts and are recognised by the highest European and regional film bodies, including the European Film Academy, the Producers on the Move programme, Berlin Talent Campus, Sarajevo Talents, and others. The Film Centre scholarship, established in memory of the beloved late professor Radomir Puletić Milović, who had worked at the Faculty of Dramatic Arts, has been awarded three times to talented film production students (Miljan Vučelić, Iva Kasalica, and Farah Ademović, who are all alumni of the Faculty of Dramatic Arts).

Back in 2001, many of the positive developments seen in Montenegrin cinematography today seemed almost inconceivable. However, in the Film Production course, from the first class taught by Professor Velimir Dejanović, alongside the constant work on the practical demands of film production, considerable time was dedicated to envisioning and constructing a genuine cinematographic framework. Over the years, we have all strived to uphold this mission.

I believe we have succeeded, and I hope that the best is yet to come.

AUDIOVIZUELNA PRODUKCIJA

* dr. Vuk Vuković,
vanr. prof.

Radio produkcija, Televizijska produkcija, Savremena umjetnička produkcija, Medijska kultura i produkcija, Produkcija u digitalnim i novim medijima, Produkcija u savremenim audiovizuelnim medijima... Niz imena kojima smo nekada označavali ili danas označavamo kurseve iz oblasti medija na cetinjskom Fakultetu dramskih umjetnosti najbolje svjedoči o različitim aspektima medijskog obrazovanja na studijskim programima Produkcija, Film i mediji, Drama i pozorište. Od svog osnivanja ova oblast je pozicionirana kao umjetnička, odnosno stručno-umjetnička, čime je imala, kao osnovni zadatak, da studentima i studentkinjama pruži znanja, vještine i sposobnosti koje će im omogućiti da djeluju praktično u polju kulture i medija, proizvodeći (medijske) sadržaje i razumijevajući kontekst unutar kojeg to čine. Međutim, proces edukacije i profesionalnog treninga nužno je uključivao i teorijske principe na kojima mediji počivaju: insistiranjem na takvom pristupu, nastavnici koji su vodili ili vode pomenute predmete učinili su, možda spontano i intuitivno, da se (budući) producenti nametnu kao najobrazovaniji dio ekipe i iskorače izvan svih onih vještački indukovanih dilema – teorija vs. praksa.

Dakle, niz s početka ovog teksta može da izgleda i drugačije ako kao kriterijum uzmemo nastavnike koji su od 2001. godine do danas ove predmete predavali na cetinjskom Fakultetu dramskih umjetnosti: prof. dr Nikola Maričić, prof. dr Mirjana Nikolić, prof. mr Zoran Popović, prof. dr Stanko Crnobrnja, prof. mr Janko Ljumović... Niz bi bio mnogo duži i kompleksniji ako bismo se bavili njihovim referencama u polju kulture i medija, i to ne zbog referenci kao dijela njihovog profesionalnog identiteta, već zbog referenci kao standarda koje su ugradili u nastavne planove i programe po-

menutih kurseva. Bilo da govorimo o menadžmentu medija, istoriji radija, studijama televizije ili produkciji (radio)dramskih sadržaja, bez dileme govorimo o temeljima na kojima je počivala nastava medijske produkcije. Metodologija te nastave polazi od načela uspostavljenih na studijama dramskih umjetnosti u regionu i sinergiji, najčešće odvojenih, studijskih programa za filmsku i TV produkciju i pozorišnu i radio produkciju, što su direktno omogućile karakteristike i specifičnosti crnogorskog obrazovnog pejzaža kao relativno malog sistema. Upravo zbog toga, ali i okolnosti da su među najmlađima u regionu, studije Produkcije u Crnoj Gori imale su priliku da izazove velikih filmskih i pozorišnih škola pretvore u prednosti i šanse, oslanjajući se ne na tradiciju systemske i tehničke podrške u vidu velikih studija i zahtjevne opreme, već na kreativne strategije produkcije sadržaja, podjednako kvalitetnog.

Sagledano s druge strane, naše studije Produkcije sa sobom nose tradiciju istorijske podrške ili konteksta koji proizlazi iz činjenice da je prva radio-telegrafska stanica na Balkanu bila upravo u Crnoj Gori – na Volujici kod Bara. Pronalazač bežične radiotelegrafije Guljelmo Markoni (Guglielmo Marconi) je 1904. godine instalirao, finansirao i koristio ovu stanicu čime je suštinski započela istorija elektronskih medija na Balkanu. Ovaj istorijski niz, tzv. tradicionalnih elektronskih medija, nakon Volujice, mogao bi glasiti – Radio Cetinje, Radio Titograd, Radio Boka ili Radio Herceg Novi, Televizija Titograd, Radio-televizija Crne Gore, Radio Elmag, Televizija IN, Televizija Vijesti, Krš Radio, Radio Homer...

Sljedeći kriterijum koji bismo mogli uvesti kao osnov za novi niz je spisak projekata i studenata/studentkinja koji su svojim angažmanom direktno uticali na obim i sadržaj predmeta, ostavljajući novu bazu sadržaja za buduće generacije. Prvi u tom nizu su nazivi radijskih emisija koje su studenti Fakulteta dramskih umjetnosti producirali u saradnji sa Radiom Crne Gore (urednica: Čedomila Đurđić) i Kraljevskim pozorištem Zetski dom, a taj niz bi mogao da „zvuči“: *Razumijemo li se – politički rječnik* (Sanja Jovanović, Anđelka Nenezić), *U ritmu valcera – jezik birokratije* (Miško Popović, Edin Jašarović), *Slavomir Mrožek „Građaninov put“ – radio-priča* (Veliša Popović, Sehad Čekić)... Studentski projekti iz radio ili TV produkcije, kao i digitalnih medija često su bili motivacija za završne, specijalističke ili diplomske radove koji su se situirali kroz čitav spektar (savremenih) tema: komercijalna televizija (Jelena Filipović), interaktivna televizija (Ana Mijušković), interaktivni kviz (Dejan Vujović), game talk show (Ilija Subotić), internet radio (Igor Đuranović), kreativna produkcija (Danilo Perišić), produkcija podkasta (Nemanja Po-

pović)... Na radio-dramskom fonu treba istaći i specijalistički rad Ive Kasalice 1938 koji je kao ključnu radijsku referencu imao jednu od najpoznatijih radio-drama u historiji medija – *Rat svjetova* Orsona Velsa (Orson Welles), ali sa pitanjem – šta bi se desilo da su vanzemaljci, zaista, sletjeli u Crnu Goru te 1938. godine? Osim na Radiju Crne Gore, radio-drama 1938 je bila selektovana za HAPS 2020. godine, kada je emitovana na velikom broju radio-stanica. Ništa manje nijesu bili uspješni ni njihovi studentski projekti: još kao studenti osnovnih studija Produkcije, Iva Kasalica, Nemanja Popović i Jelena Šoškić bili su izabrani da borave u studijskoj posjeti CERN-u, u okviru Art@CMS Montenegro radionica, koje je Ministarstvo nauke organizovalo u saradnji sa umjetničkim fakultetima na Cetinju. Osnovni cilj Art@CMS programa je bilo podsticanje dijaloga između naučne zajednice CMS-a i mladih umjetnika radi većeg razumijevanja istraživanja fizike čestica i njegovog doprinosa obrazovanju i društvu, a njihova posjeta CERN-u rezultirala je njihovim novim, medijskim umjetničkim projektima koji su prezentovani 2018. godine u Umjetničkoj galeriji „Miodrag Dado Đurić“ na Cetinju. Jedan od tih radova, radio feature *The Art of Science* Ive Kasalice emitovan je i u okviru izložbe KASK/art@CMS u Gentu 2019. godine. Magistarske i master studije pokrenule su novi niz tema, ideja i istraživanja u polju medijske produkcije, a do sada su na Fakultetu dramskih umjetnosti odbranjena tri rada iz ove oblasti: *Sektor produkcije i uloga televizijskog producenta u savremenim televizijskim sistemima* (Duško Zaganjor, 2018); *Medijski sadržaj za djecu i mlade u digitalnom dobu: projektovanje digitalne platforme kreativnosti* (Marija Nikčević, 2021); *#OnaBiTebePodržala: Kreativna produkcija društvenih medija kao pokretač društvene promjene* (Danica Kovačević, 2022).

Šta je sa profesionalnim angažmanom naših alumnista i alumnistkinja i da li ćemo tu napraviti novi niz? Iako je povod ovog teksta slavljenički, a kao takav i prilika za nizanje uspjeha, ne treba zažmuriti na okolnost da profesija medijskog producenta i dalje nije dovoljno afirmisana na crnogorskom medijskom tržištu. Činjenica je da je dio diplomiranih producenata, bachelor ili specijalista produkcije našao svoje mjesto na visokim (direktorskim, rukovodećim, koordinatorskim) pozicijama RTV kuća (među kojima prednjače javni servisi i komercijalni emiteri), ali je isto tako činjenica da tradicionalni elektronski mediji za pozicije producenta često angažuju i druge, pomažuće medijske struke što, posljedično, ne doprinosi uspostavljanju profesionalnih standarda proizvodnje programa i menadžmenta medijskih institucija. Međutim, upravo u tako definisanom kontekstu se krije i najznačajnija prilika za

isticanja svih producenjskih znanja, vještina i sposobnosti: osvajanje tržišta ili osvajanje profesije jedan je od koraka koji doprinose profesionalizaciji kompletnog sektora. S obzirom na činjenicu da kadrovska politika predstavlja izuzetno značajnu oblast ukupnog funkcionisanja svake medijske institucije, razumljivo je zašto pitanje profesije producenta dolazi u fokus našeg interesovanja – riječ je o profesiji koja ima izuzetan uticaj na uspješnost svakog medija, odnosno o osobi koja obavlja poslove usmjerene ka ostvarivanju ciljeva određenog medija. Producent mora imati ideje, znati kako svoju ideju da realizuje, uspješno da planira troškove i rokove, kvalitetno priprema materijal i rad u studiju, snimanje, postprodukciju i administraciju programa zbog čega njegov posao nužno integriše kreativne, umjetničke, tehničke i organizacione aspekte djelovanja medija. Konačno, producent u svakom trenutku treba da brine o onima za koje sve to radi – o publici koja je danas, više nego ikada, zahtjevna, netolerantna i impulsivna...

Osim osvajanja postojećeg tržišta i pozicioniranja profesije producenta kao ključne za uspješnost radijskih ili televizijskih emitera u Crnoj Gori, pred sadašnje i buduće studente Fakulteta dramskih umjetnosti postavili smo još jedan cilj – osvajanje budućnosti. Obrise te budućnosti, iz perspektive audiovizuelne i medijske produkcije, studenti dobijaju kroz prizmu digitalne kulture. Integracija digitalnih tehnologija, društvenih medija i onlajn platformi omogućila je producentima da dosegnu širu publiku nego ikad prije, ali i da kreiraju sadržaj koji nije samo kvalitetan i inspirativan, već i interaktivan i angažujući. Niz alata, kojima posvećujemo posebnu pažnju, ne samo što omogućava producentima da izraze svoju umjetničku viziju na inovativne načine, već takođe pruža mogućnost neposredne povratne informacije od publike što može biti dragocjeno, često i presudno, u procesu stvaranja i prilagođavanja sadržaja. U kontekstu razvoja medijske industrije producenti imaju priliku da se transformišu u inovativne pokretače promjena, koristeći nove tehnologije i platforme kako bi preoblikovali način na koji publiku angažuju i komuniciraju sa njom. Na ovaj način producenti budućnosti postaju dizajneri (medijskog) iskustva.

Dizajn iskustva kao produkcionni proces u kontinuiranom je periodu transformacija i jedino što ga definiše je upravo promjena dominantnog jezika ili dominantnog medija: MySpace, Twitter/X, Facebook, Snapchat, TikTok ili neka nova društvena mreža, čiji će osnivač biti baš student ili studentkinja cetinjskog FDU... Novi niz je, u stvari, novi profesionalni prostor koji ispunjavaju producenti. Na tom tragu je i sveprisutnost vještačke inteligencije koja, zahvaljujući naprednim algoritmima i mogućnostima obrade

podataka, ima potencijal da radikalno izmijeni procedure audiovizuelne produkcije, kao i način na koji se stvaraju, distribuiraju i konzumiraju medijski sadržaji. Stoga, prostorima produkcije rado dodajemo i ChatGPT ili Midjourney i niz aplikacija za generisanje originalnog sadržaja, kao što su tekstovi, slike ili muzika... Tema vještačke inteligencije i njen odnos sa audiovizuelnom i medijskom produkcijom, kao i sve druge pomenute teme u ovom tekstu, nužno su podložne i pitanjima etičkih i društvenih implikacija, uključujući mogućnosti proizvodnje tzv. informacionih poremećaja.

Upravo ovim pitanjima želim da posvetim posljednji pasus teksta o jubileju 30 godina Fakulteta dramskih umjetnosti na Cetinju. Etika je neizostavan dio posebno medijske, ali i svake druge produkcije, s obzirom na činjenicu da su producenti ti koji imaju moć da oblikuju stavove, mišljenja i ponašanja svoje publike putem sadržaja koji kreiraju. Moralni principi i standardi koji upravljaju postupcima i odlukama umjetnika tokom procesa proizvodnje sadržaja možda nijesu u prvom planu savremenog društva, ali su prijeko potreban resurs izbjegavanja ili prevazilaženja stereotipa, diskriminatorskih sadržaja, društvenih anomalija ili zlonamjernih dezinformacija. Odgovornost za afirmaciju znanja, podsticanje kritičkog razmišljanja, kao i promociju univerzalnih vrijednosti, načela su na kojima mora da počiva obrazovanje današnjice, bez obzira na to da li je riječ o nastavi *ex cathedra*, umjetničkim radionicama, terenskom istraživanju ili dijaloškom metodu... Zbog toga ovaj tekst završavam u nadi da će jedan od ključnih predmeta naših budućih studija biti *Produkciona etika*, čime upotpunjavamo niz kurseva s početka, ali i da će svi prošli, sadašnji i budući studenti i studentkinje Fakulteta dramskih umjetnosti čvrsto stajati na pozicijama profesionalnog integriteta, dostojanstva i odgovornosti bez kojih, uvjeren sam, nema ni kreativnosti.

Produkcija:
Radio Crne Gore
Fakultet dramskih umjetnosti Cetinje
(studijski program Produkcija)

Radio emisije
Kako Čitati Umberta Eka
javno slušanje

CRNOGORSKO NARODNO POZORIŠTE
Scena "Studio" 23. oktobar u 19 sati

AUDIOVISUAL PRODUCTION

Vuk Vuković,
PhD, Assoc. Prof.

The range of media-related course titles we have used, or currently use, at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, such as: Radio Production, Television Production, Contemporary Artistic Production, Media Culture and Production, Production in Digital and New Media, Production in Contemporary Audiovisual Media, best exemplifies the diverse aspects of media education across the study programmes in Production, Film and Media, Drama and Theatre. Since its inception, this field has been positioned as artistic or professional-artistic, fundamentally aiming to equip students with the knowledge, skills, and abilities to actively engage in the culture and media sectors, creating (media) content and understanding the context in which they operate. However, the educational process and professional training have necessarily also included theoretical principles underpinning the media. By insisting on such an approach, the educators who have led or are leading these courses have perhaps spontaneously and intuitively ensured that (future) producers emerge as the most educated members of their teams, transcending all those artificially induced dichotomies – theory vs. practice.

The initial list in this text may look different, if we consider the educators who have taught these subjects at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje from 2001 until now: Prof. Dr Nikola Maričić; Prof. Dr Mirjana Nikolić; Prof. Zoran Popović, MA; Prof. Dr Stanko Crnobrnja; Prof. Janko Ljumović, MA, etc. The list would be considerably longer and more intricate if we explored their credentials in the field of culture and media, not just because these credentials form part of their professional identity, but because they

represent the standards they have embedded into the curricula of these courses. Whether discussing media management, radio history, television studies, or the production of (radio)dramatic content, we are undeniably speaking about the foundations that have underpinned the teaching of the media production. The teaching methodology is grounded in principles that have been established in dramatic arts studies throughout the region and in the synergy of typically separate study programmes for film and TV production and theatre and radio production. This was made possible by the characteristics and specificities of Montenegro's educational landscape as a relatively small system. For this reason, and also because they are among the newest in the region, production studies in Montenegro have been able to turn the challenges facing major film and theatre schools into advantages and opportunities. This is achieved not by relying on the tradition of systemic and technical support through large studios and complex equipment, but rather through creative strategies for producing content of equal quality.

From another perspective, our production studies are imbued with a tradition of historical support or context that stems from the fact that the first radio-telegraph station in the Balkans was located in Montenegro, at Volujica near Bar. In 1904, Guglielmo Marconi, the inventor of wireless radiotelegraphy, set up, funded, and utilised this station, marking the beginning of electronic media in the Balkans. Following Volujica, this historical continuum of what is known as traditional electronic media could include: Radio Cetinje, Radio Titograd, Radio Boka, Radio Herceg Novi, Television Titograd, Radio-television of Montenegro, Radio Elmag, Television IN, Television Vijesti, Krš Radio, Radio Homer, and others.

The next criterion we might introduce, as the basis for a new line, is a list of projects and of students who, through their engagement, have directly influenced the scope and content of the subject, leaving a new content base for future generations. First in this line are the titles of radio shows that students from the Faculty of Dramatic Arts have produced in collaboration with Radio Montenegro (editor: Čedomila Đurđić) and the Royal Theatre Zetski Dom, such as: *Do We Understand Each Other – Political Lexicon* (Sanja Jovanović, Anđelka Nenezić), *In the Rhythm of the Waltz – The Language of Bureaucracy* (Miško Popović, Edin Jašarović), *Slawomir Mrožek “Citizen’s Way” – radio story* (Veliša Popović, Sehad Čekić) and so on. Student projects in radio or TV production, as well as digital media, have often been the motivation for final projects

at bachelor's and specialist studies which have spanned a whole range of (contemporary) topics: commercial television (Jelena Filipović), interactive television (Ana Mijušković), interactive quiz (Dejan Vujović), game talk show (Ilija Subotić), internet radio (Igor Đuranović), creative production (Danilo Perišić), podcast production (Nemanja Popović) and so on.

In the realm of radio drama, it is also important to highlight the specialist work of Iva Kasalica, titled *1938*, which used one of the most renowned radio dramas in the history of media—Orson Welles' *The War of the Worlds* as its key radio reference, but it posed the following question: what would have happened if aliens had actually landed in Montenegro in 1938? Besides its broadcast on Radio Montenegro, the radio drama *1938* was selected for the radio drama festival HAPS 2020 and aired on numerous radio stations.

Students' projects during their studies were equally successful: while still undergraduate students in Production, Iva Kasalica, Nemanja Popović, and Jelena Šoškić were chosen for a study visit to CERN as part of the Art@CMS Montenegro workshops, organised by the Ministry of Science in collaboration with the art faculties in Cetinje. The primary aim of the Art@CMS programme was to foster dialogue between the CMS scientific community and young artists, in order to enhance the understanding of particle physics research and its impact on education and society. The students' visit to CERN inspired new media art projects, which were presented in 2018 in the Montenegrin Art Gallery "Miodrag Dado Đurić" in Cetinje. One of them was Iva Kasalica's radio feature "The Art of Science," which was also broadcast within the KASK/art@CMS exhibition in Ghent in 2019.

The master's programmes have sparked a new array of topics, ideas, and research in media production. To date, three significant theses have been defended at the Faculty of Dramatic Arts: "The Production Sector and the Role of Television Producers in Contemporary Television Systems" by Duško Zaganjor (2018); "Media Content for Children and Youth in the Digital Era: Designing a Digital Platform for Creativity" by Marija Nikčević (2021); and "#OnaBiTebePodržala (SheWouldSupportYou): Creative Social Media Production as a Catalyst for Social Change" by Danica Kovačević (2022).

What is the status of the professional engagement of our alumni - and shall we make a new line in this respect? While the impetus for this text is celebratory, providing a platform for showcasing achievements, it is imperative not to overlook the fact that the

profession of the media producer is still underappreciated in the Montenegrin media market. It is indeed the case that some of the graduate producers have secured high-ranking positions (such as directorial, managerial or coordinating positions) at RTV houses, primarily public service and commercial broadcasters; however, it is also true that traditional electronic media frequently resort to hiring other, auxiliary media professions for producer roles, which does not aid in the establishment of professional standards in programme production and media institution management. Yet, it is precisely in such a context that the greatest opportunity lies for demonstrating all the skills, knowledge, and capabilities of producers: conquering the market or conquering the profession is one of the steps that contribute to the professionalisation of the entire sector. Given the crucial role of human resource policies in the overall functioning of every media institution, it is understandable why the profession of the producer comes into focus here: this role significantly influences the success of any media entity, as it involves an individual who undertakes tasks directed towards achieving the goals of a specific media outlet. Producers are required to have ideas, to be capable of realising these ideas, to be adept at planning budgets and schedules, and proficient in preparing materials and managing studio work, recording, post-production, and program administration; consequently, their role necessarily integrates the creative, artistic, technical, and organisational facets of media operations. Importantly, producers must continuously consider the needs and expectations of the audience, who today are more demanding, less tolerant, and more impulsive than ever before.

In addition to conquering the existing market and positioning the role of the producer as key to the success of radio or television broadcasters in Montenegro, we have set another goal for the current and future students of the Faculty of Dramatic Arts: to conquer the future. The contours of this future, from the perspective of audiovisual and media production, are revealed to the students through the lens of digital culture. The integration of digital technologies, social media, and online platforms has enabled producers to reach a wider audience than ever before but also to create content that is not only high-quality and inspiring but also interactive and engaging. A suite of tools, to which we pay particular attention, not only allows producers to express their artistic vision in innovative ways but also offers the possibility of immediate feedback from the audience, which can be invaluable – and often crucial – in the process of content creation and adaptation. Within the context of media industry development, producers have the opportunity to

transform into innovative agents of change, leveraging new technologies and platforms to reshape how they engage and communicate with the audience. In this way, the producers of the future become designers of (media) experiences.

Experience design as a production process is continuously undergoing transformations, defined by shifts in the dominant language or media platforms, ranging from MySpace to Twitter/X, Facebook, Snapchat, TikTok, or possibly a new social network that may be created by a student from the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje. This new line, in fact, represents a new professional arena populated by producers. This trajectory is further underscored by the pervasive presence of artificial intelligence, which, enabled by sophisticated algorithms and data processing capabilities, has the potential to fundamentally reshape audiovisual production processes and the modes of creation, distribution, and consumption of media content. Therefore, we are keen on integrating tools such as ChatGPT or Midjourney, and various applications that generate original content like texts, images, or music, into our production environments. The discussion of artificial intelligence and its intersection with audiovisual and media production, as well as all other topics addressed in this text, necessarily invite questions regarding ethical and societal implications, including the potential for generating so-called information disorders.

These are the issues to which I wish to dedicate the final paragraph of this text, celebrating the 30th anniversary of the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje. Given that producers significantly influence their audiences' attitudes, opinions, and behaviours through the content they create, ethical scrutiny is indispensable in all forms of production. While moral principles and standards guiding creators' decisions and actions during content production may not prominently feature in contemporary societal discourse, they are crucial for avoiding or overcoming stereotypes, discriminatory content, social anomalies, or malicious disinformation. It is incumbent on us to ensure that our educational frameworks affirm knowledge, foster critical thinking, and promote universal values, whether through traditional lectures, artistic workshops, field research, or dialogical methods. This is why I conclude this text in the hope that one of the key subjects of our future studies will be Production Ethics, complementing the courses mentioned initially; I also hope that all past, present, and future students of the Faculty of Dramatic Arts will show steadfast commitment to professional integrity, dignity, and responsibility, without which, I am convinced, there can be no creativity.

DRAMATURGIJA

* mr Aleksandar Radunović,
docent

Od osnivanja, 2007. godine, studijski program Dramaturgija na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju prolazio je kroz razne faze i organizacijske oblike, pa je, transformišući se u skladu sa savremenim obrazovnim programima i politikama, od samostalnog studijskog programa koji je objedinjavao pozorišnu i filmsku dramaturgiju, izučavanje teorijskih disciplina poput istorije umjetnosti, istorije filma i pozorišta, svjetske i južnoslovenske drame, estetike, muzike itd., stigao do faze u kojoj je Dramaturgija predmet i modul u okviru studijskog programa Drama i pozorište, izborni predmet u okviru studijskog programa Film i mediji, obavezan predmet za studente koji pohađaju master studije na Glumi i jedan od glavnih predmeta na master studijama Dramaturgije.

S obzirom na činjenicu da je studijski program Dramaturgija na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju formiran kao posljednji u nizu programa na osnovnim studijama, dakle, nakon Glume, Režije i Produkcije, možemo reći da se osnivanjem tog studijskog programa u potpunosti zaokružuju svi ključni aspekti procesa stvaranja pozorišne predstave, ali i mnogih drugih sličnih i srodnih umjetničkih iskaza i formata, pružajući studentima sveobuhvatnu edukaciju o umjetničkom izražavanju, te kreativnom procesu koji vodi do stvaranja umjetničkog djela u polju dramskih umjetnosti.

Ukoliko znamo da je Dramaturgija disciplina koja se u okviru pozorišta, filma, televizije i drugih medija bavi organizacijom, strukturom i proučavanjem narativa, bilo da je u pitanju dramski tekst, pozorišni komad ili nešto treće, a u isto vrijeme je i veoma važna za kontekstualno razumijevanje umjetničkog djela u širem društvenom, istorijskom i kulturološkom kontekstu, možemo kazati da je Fakultet dramskih umjetnosti na Cetinju, osnivanjem studijskog

programa Dramaturgija zaokružio postavljanje osnove za legat koje će generacije svršenih dramaturga i scenarista ostaviti crnogorskom društvu, pričajući o njemu kroz razne umjetničke forme i djela.

Pored toga, jedan od ciljeva osnivanja studijskog programa Dramaturgija je da generacijama alumnista pruži mogućnost da profesionalno obavljaju širok dijapazon poslova iz oblasti pisanja za pozorište, film, televiziju i radio, za rad na polju marketinga i kreativnih industrija, te da ih pripremi za obavljanje poslova dramaturga u pozorištu, zatim pozorišnog, književnog, filmskog ili televizijskog kritičara, copywritera, urednika na televiziji ili radiju, te rukovodioca u teatarskim kućama i sličnim zanimanjima.

Metodologija izvođenja nastave studijskog programa Dramaturgija nastala je po uzoru na tradiciju nastavnih planova i programa katedre za Dramaturgiju, Fakulteta dramskih umjetnosti u Beogradu, pa su u početku dva glavna predmeta na odsjeku Dramaturgija – Dramaturgiju i Filmski scenario predavali profesori Beogradskog univerziteta Stevan Koprivica i Srđan Koljević.

Danas te predmete predaju kadrovi odškolovalani na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju, a mnogi alumnisti cetinjske katedre za Dramaturgiju su istaknuti članovi crnogorske kulturne zajednice, pa tako među njima ima rukovodilaca u značajnim crnogorskim teatarskim kućama, istaknutih dramskih pisaca čija su djela nezaobilazan dio crnogorskih i regionalnih teatarskih repertoara, scenarista po čijim predlošcima se snimaju filmovi u Crnoj Gori i regionu, profesora na državnim i privatnim univerzitetima, dramaturga u pozorištima, na televiziji ili na radiju, direktora marketinških agencija, te samostalnih umjetnika koji kroz nezavisne produkcije, bilo da je riječ o filmu, teatru ili nečem trećem, daju nemjerljiv doprinos razvoju crnogorske kulture.

Važno je pomenuti i izdavačku djelatnost koja se tiče crnogorske dramske književnosti čiji izdanci niču na cetinjskom Fakultetu dramskih umjetnosti, koja započinje 2010. godine knjigom „Klasa – nova crnogorska drama“, u izdanju OKF-a sa Cetinja, u kojoj su objavljene izabrane drame prve generacije studenata Dramaturgije na Cetinju: Dragane Tripković, Bojane Mijović, Sandre Vujović, Vaska Raičevića i Stefana Boškovića.

Nakon te knjige objavljena su mnoga izdanja sa dramama studenata ili alumnista Fakulteta dramskih umjetnosti sa Cetinja, među kojima su knjige sa dramama Vaska Raičevića, Stefana Boškovića, Bojane Mijović, Jovane Bojović, Aleksandra Radunovića, Željka Vušurovića i drugih, kao i nekoliko kompilacijskih izdanja sa dramama

studentata Fakulteta dramskih umjetnosti sa Cetinja, među kojima ćemo pomenuti posljednju u nizu, knjigu „Sabrane drame – savremeni dramski pisci u Crnoj Gori“, u izdanju Nikšićkog pozorišta, u kojoj su se, između ostalih, našli dramski tekstovi studentata i alumnista Fakulteta dramskih umjetnosti sa Cetinja: Ružice Vasić, Rajka Radulovića, Mila Masoničića, Mila Bešovića, Balše Počeka, Marije Mihaljević i Nikole Tomića.

Pored toga, drame cetinjskih dramaturga su objavljivane u značajnim crnogorskim i regionalnim teatrološkim časopisima kao što su *Gest*, *Gradac*, *Pozorište*, *Protagonist* i sl.

Važno je pomenuti i umjetničke inicijative i udruženja koja su osnovana od strane studentata ili alumnista Fakulteta sa Cetinja, među kojima posebno mjesto zauzima NVU Atak (Alternativna teatarska akcija), osnovana 2011. godine, od strane Dragane Tripković, Vaska Raičevića i Stefana Boškovića, koji su dio prve generacije svršenih dramaturga Fakulteta dramskih umjetnosti, koja se bavi produkcijom pozorišnih predstava i danas je veoma relevantan činilac na polju teatarske produkcije i kreativnih industrija.

Važan segment i pokazatelj prisustva crnogorske savremene drame potekle sa Fakulteta dramskih umjetnosti sa Cetinja su i javna čitanja koja se organizuju u saradnji Fakulteta dramskih umjetnosti, Crnogorskog narodnog pozorišta i Kraljevskog pozorišta Zetski dom. Dramske tekstove studentata Dramaturgije pred publikom čitaju studenti glume sa FDU – Cetinje, a neki od tekstova koji su pobjeđivali na javnim čitanjima koja su bila takmičarskog karaktera, poput „Leptira“ Aleksandra Radunovića ili dramskog teksta „Sin“ Mirjane Medojević (prve nagrade na MITfestivalu u produkciji Zetskog doma 2015, odnosno 2016. godine) postavljeni su u produkciji Kraljevskog pozorišta Zetski dom, uz uspješan višegodišnji život na repertoaru, brojna gostovanja i nagrade.

S obzirom na činjenicu da su dramaturzi koji su završili Fakultet dramskih umjetnosti na Cetinju prisutni u mnogim sferama crnogorske kulturne zbilje – bilo da se radi o kreativcima koji kroz razne umjetničke forme govore o savremenoj Crnoj Gori i njenom odnosu sa svijetom, bilo da se radi o rukovodiocima ili uposlenicima u institucijama kulture, ili o slobodnim umjetnicima koji svoj angažman zasnivaju na nezavisnoj umjetničkoj inicijativi – sigurni smo da je osnivanje studijskog programa Dramaturgija na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju bila odluka koja je dugoročno trasirala i obilježila program razvoja umjetničkog pisma o i u Crnoj Gori, te u tom smislu vjerujemo da je pred nama put intenzivnog unapređivanja i razvoja crnogorske kulture, kako na polju upoznavanja i očuvanja tra-

dicije, tako i na polju razvoja savremenih umjetničkih praksi iz domena dramskih umjetnosti.

Od prapočetaka u drevnoj Antici, kroz vjekove trajanja, iskušenja i mnogih transformacija, prihvatajući različite oblike i izraze, dramaturgija je i dalje živa, aktuelna i veoma atraktivna naučna disciplina, široko prisutna na mnogim poljima djelovanja savremenog čovjeka.

Baveći se osmišljavanjem, stukturou, organizacijom i načinima plasiranja narativa, bez obzira na prirodu njihove pojavnosti, dramaturgija ima veoma značajan uticaj na razvoj crnogorskog kulturnog miljea, a kroz priču o nama, sada i ovdje, održava plamen jednog od najdrevnijih rituala – teatarske igre.

Bojana Mijović: *Lasice*

Režija / Director: Stevan Bodreža

Crnogorsko narodno pozorište

Montenegrin National Theatre

(Branka Otašević, Žaklina Oštir, Nada Vukčević, Simo Trebješanin)

↑

DRAMATURGY

Aleksandar Radunović,
MA, Asst. Prof.

Since its establishment in 2007, the Dramaturgy programme at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje has gone through various phases and organisational transformations. Adapting to contemporary educational programmes and policies, it has evolved from an independent study programme encompassing theatre and film dramaturgy, theoretical disciplines such as art history, film history, theatre history, world and South Slavic drama, aesthetics, music, and more, to its present form. Today, Dramaturgy is a subject and module within the Drama and Theatre study programme; an elective subject within the Film and Media study programme; a compulsory subject for students pursuing a Master's degree in Acting; and one of the core subjects in the Master's programme in Dramaturgy.

Given that the Dramaturgy study programme at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje was established as the last in a series of undergraduate programmes – following Acting, Directing, and Production – we can assert that its establishment completes the comprehensive coverage of all key aspects of the theatre production process, as well as many other similar and related artistic expressions and formats. This provides students with a thorough education in artistic expression and the creative process leading to the creation of a work of art within the field of dramatic arts.

If we acknowledge that Dramaturgy is a discipline which, in the realms of theatre, film, television and other media, focuses on the organisation, structure, and study of narratives – be it a dramatic text, theatre piece, or another form – and that it is also essential

for the contextual understanding of a work of art within a broader social, historical, and cultural framework, we can state that the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, by establishing the Dramaturgy study programme, has successfully laid the foundation for a legacy that generations of dramaturgs and screenwriters will leave to Montenegrin society, narrating its stories through various artistic forms and works.

In addition to this, one of the primary goals of establishing the Dramaturgy study programme is to provide generations of alumni with the opportunity to professionally engage in a wide range of writing-related careers for theatre, film, television and radio, as well as in marketing and creative industries. The programme aims to prepare graduates for positions such as: dramaturgs in theatre; theatre, literary, film or television critics; copywriters; editors in television or radio; managers in theatre companies and related professions.

The teaching methodology for the Dramaturgy programme was developed based on the curriculum tradition of the Department of Dramaturgy at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade. Initially, the two core subjects in the Dramaturgy Department, Dramaturgy and Screenwriting for Film, were taught by professors from the University of Belgrade, Stevan Koprivica and Srđan Koljević.

Today, these subjects are taught by faculty members educated at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje. Also, many alumni from the Cetinje Department of Dramaturgy are prominent members of the Montenegrin cultural community. They include directors of significant Montenegrin theatre companies, distinguished playwrights whose works are an integral part of Montenegrin and regional theatre repertoires, screenwriters whose scripts are adapted into films in Montenegro and the region, professors at state and private universities, dramaturgs in theatre, on television, or on the radio, directors of marketing agencies, as well as independent artists who, through independent productions in film, theatre, or other media, make invaluable contributions to the development of Montenegrin culture. It is also important to mention the publishing activities related to Montenegrin dramatic literature originating from the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje. This began in 2010 with the book *Klasa – nova crnogorska drama (The Class – New Montenegrin Drama)*, published by the NGO Open Cultural Forum (OKF) from Cetinje, which includes selected plays by the first generation of Dramaturgy students in Cetinje: Dragana Trip-

ković, Bojana Mijović, Sandra Vujović, Vasko Raičević, and Stefan Bošković.

Following the publication of that book, numerous editions featuring plays by students and alumni from the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje have been released. These include works by Vasko Raičević, Stefan Bošković, Bojana Mijović, Jovana Bojović, Aleksandar Radunović, Željko Vušurović and others, as well as several compilation editions of student plays from the Faculty. The most recent among them is the book *Sabrane drame – savremeni dramski pisci u Crnoj Gori (Collected Plays – Contemporary Playwrights in Montenegro)*, published by Nikšić Theatre. This edition features dramatic texts by students and alumni from the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, including Ružica Vasić, Rajko Radulović, Milo Masoničić, Milo Bešović, Balša Poček, Marija Mihaljević, and Nikola Tomić.

Furthermore, the plays of dramaturgs from Cetinje have been published in prominent Montenegrin and regional theatre journals, such as *Gest*, *Gradac*, *Pozorište*, *Protagonist* and others. It is also important to highlight the artistic initiatives and associations founded by students or alumni of the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje. Notably, the NGO Atak (Alternative Theatre Action), established in 2011 by Dragana Tripković, Vasko Raičević, and Stefan Bošković, who are part of the first generation of graduates from the Faculty, plays a significant role. This association focuses on the production of theatre performances and continues to be a highly relevant entity in the fields of theatre production and the creative industries.

An important aspect and indicator of the presence of contemporary Montenegrin drama, originating from the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, are the public readings organised in collaboration with the Faculty of Dramatic Arts, the Montenegrin National Theatre, and the Royal Theatre Zetski Dom. Plays written by dramaturgy students are read before an audience by acting students from the Faculty of Dramatic Arts – Cetinje. Some of the texts that have been awarded at these competitive public readings – such as *Lep-tir (Butterfly)* by Aleksandar Radunović and *Sin (The Son)* by Mirjana Medojević (both of which won first prizes at the MIT Festival in productions by Zetski Dom in 2015 and 2016 respectively) – have been staged by the Royal Theatre Zetski Dom. These productions have enjoyed successful multi-year runs, numerous tours, and have received a number of awards.

Given that dramaturgs who graduated from the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje are present in many spheres of Montenegrin cultural life – whether as creators who use various artistic forms to comment on contemporary Montenegro and its relationship with the world, as leaders or employees in cultural institutions, or as independent artists engaged in autonomous artistic initiatives – we are confident that the establishment of the Dramaturgy programme at this Faculty was a decision that has significantly shaped the development of artistic expression in and about Montenegro. Consequently, we believe that we are on a path of intensive advancement and development of Montenegrin culture, both in terms of understanding and preserving tradition and in advancing contemporary artistic practices in the realm of dramatic arts.

From its beginnings in antiquity, through centuries of endurance, trials, and numerous transformations, embracing various forms and expressions, Dramaturgy remains a vibrant, relevant, and highly attractive academic discipline, widely present in many areas of contemporary human endeavour.

By engaging in the conceptualisation, structure, organisation, and dissemination of narratives, regardless of their form, Dramaturgy has a profound influence on the development of the Montenegrin cultural milieu. By telling the stories about us, here and now, it keeps alive the flame of one of the most ancient rituals – the theatrical play.

KLASA

NOVA CRNOGORSKA DRAMA

Dragana Tripković
BILJKE ZA KRAJ

Dragana Tripković
BILJKE ZA KRAJ

Stefan Bošković
DOBA MUVA

Stefan Bošković
DOBA MUVA

Bojana Mijović
LASICE

Bojana Mijović
LASICE

Vasko Raičević
PUT U OTADŽBINU

Vasko Raičević
PUT U OTADŽBINU

Sandra Vujović
HOĆU, SESTRO, DOLĆE VITU!

Sandra Vujović
HOĆU, SESTRO, DOLĆE VITU!

SCENARIO →

* mr Jovana Bojović,
docent

100

Filmski i TV scenario je, pored Dramaturgije, glavni predmet koji se prvobitno izučavao u okviru studijskog programa Dramaturgija, osnovanom 2007. godine, a nakon reformisanog modela studiranja, od 2017. godine, jedan je od tri osnovna predmeta na studijskom programu Film i mediji.

Smatra se da je termin *scenario* prvi koristio francuski dramski pisac Bomarše, 1764. godine u namjeri da opiše mizanscen, a da je od XIX vijeka termin zastupljen u pozorišnoj terminologiji. Kada je riječ o kinematografiji, Žorž Melijas 1907. godine pod scenarijem podrazumijeva opise radnje koje je potrebno snimiti, ali i piše rudimentarne oblike scenarija za svoje filmove. Potreba za pisanjem scenarija javlja se u italijanskom nijemom filmu, kada su se počeli snimati dugometražni filmovi, ali tek pojavom zvučnog filma nameće se potreba za vizuelno detaljnim, po scenama razrađenim scenarijima budućih filmova. Pored scenarija koji su pisani za snimanje, postoje i scenariji kao književni oblik stvaranja, ali takođe postoji i praksa novelizacije scenarija (*Posljednji tango u Parizu*, Robert Eli, *Amarkord*, Federiko Felini – Tonino Gvera).

Scenaristički talenat, kao student druge generacije Dramaturgije na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju, imala sam priliku da razvijam uz profesora Srđana Koljevića, ali i da, uz njegov posvećen rad i mentorstvo, počevši kao njegov saradnik, i sama pronađem svoj pedagoški put. U tom smislu nasljeđujemo temelje rada profesora Koljevića, ali prije svega trudimo se da zajedno sa ostalim kolegama ispoštujemo i naučimo studente njegovom čuvenom pravilu „SUS“ za uspješne scenariste. Jer, počevši od prvih autora scenarija Melijasa, Čaplina i Grifita, a prateći razvoj scenaristike i savremene tendencije u svijetu filma, SUS – Strpljenje, Upornost i Sistematičnost osnovi su svakog studioznog bavljenja

profesijom. A profesija scenariste je kompleksna, sveobuhvatna, zahtijeva široko obrazovanje, spremnost na istraživački rad, kao i specifičan talenat. Italijanski sineast i teoretičar Pjer Paolo Pazolini 1966. godine ističe kako u scenariju „riječi-znaci“ teže da postanu „slika-znaci“, jer struktura scenarija postoji u tom prelasku s literarnog na filmski stadijum.

Jasno je da je od samih začetaka pa do danas scenaristika gotovo uvijek bila na granici književnog, pozorišnog i filmskog teksta, što je činilo i čini vrlo specifičnom i atraktivnom za stvaraoce, ali i nesumnjivo govori o opravdanosti i atraktivnosti njenog izučavanja na Fakultetu dramskih umjetnosti. Tako su osnivanjem studijskog programa Dramaturgija, 2007. godine, u okviru predmeta Filmski i TV scenario, studenti imali priliku da savladavaju znanja i vještine pisanja scenarija za kratke i dugometražne igrane filmove, ali i televizijske serije. Inoviranjem studijskih programa, od 2017. godine, u okviru studijskog programa osnovnih studija Film i mediji studenti su u prilici da u toku prve dvije godine usvajaju osnovne pojmove iz oblasti filmske i TV dramaturgije, kao i zanatska sredstva za savlađivanje scenarističkih i teorijskih zadataka u okviru predviđenih scenarističkih formi. Metod nastave baziran je na scenarističkoj radionici i *work in progress* principu rada, pri čemu svaki student kreira svoje originalno djelo – scenario, koji je predviđen planom i programom. I kroz inspirativan rad studenti već na prvim časovima izlažu svoje ideje i uče kako ih uz teorijsko-zanatska znanja realizovati. Birajući modul Scenario na trećoj godini osnovnih studija, ali i pohađanjem master studija, studenti se upuštaju u razumijevanje i pisanje zahtjevnijih formi i strukturalno kompleksnijih zapleta kada je riječ o scenariju nastalom po književnom predlošku, scenariju za biografski i originalni dugometražni film, ali i televizijsku seriju. Vježbama kao što su pisanje biografija i karakterizacija ličnosti te prolaskom kroz sve faze u pisanju, od sinopsisa, preko scensolijeda i tritmenta do scenarija, u okviru predavanja i vježbi stvara se svojevrsna interakcija na relaciji profesor – student, ali i među samim studentima, koji, iako se pisanje uglavnom smatra individualnom profesijom, uče da prezentuju svoje radove, grade svoj stav, ali i prihvataju sugestije kolega. Kako rad na filmu, kao i u pozorištu, prije svega podrazumijeva sintezu i sinergiju pisaca, reditelja, producenta i glumaca, realizovanja studentskih scenarija, već na prvim godinama studijskog programa Film i mediji omogućavaju studentima da vrlo rano djeluju u okviru profesije za koju se školuju. Zato ne čudi što već diplomski scenariji bivaju podržani na konkursima Filmkog centra Crne Gore, ali i nagrađivani na festivalima u zemlji i regionu. Alumnisti Dramaturgije, kao što su Nikola Tomić, Milo Masoničić,

Milo Bešović, Ana Vujadinović, Stefan Bošković, Dragana Tripković pa i tek diplomirani studenti modula Scenario Jovana Mašković, Vuk Draganić i drugi, talentom i vrijednim radom, istraživanjem i djelovanjem u polju scenaristike pokazuju i obećavaju uspjeh, ali i potvrđuju značaj predmeta Filmski i TV scenario i njegovo izučavanje na Fakultetu dramskih umjetnosti.

FILM GOJKA BERKULJANA

ISKRA

TRUST I CINNAMON FILMS PREDSTAVLJAJU
 MIRKO VLAHOVIĆ MLADEN NELEVIĆ JELENA SIMIĆ IRINA DRAGOJEVIĆ ALEKSANDAR GAVRANIĆ
 ZORAN VUJOVIĆ ALEKSANDAR RADULOVIĆ MIŠO OBRADOVIĆ DRAGAN RAČIĆ KARMEN BARDAK
 JOVAN DABOVIĆ MARTA PIČURIĆ SLAVKO KLIKOVAČ ĐANILO ČELEBIĆ BRANKA STANIĆ
 DIZAJN ZVUKA BORIS ŠURLAN MILAN MILOŠEVIĆ MUZIKA RADE VUKČEVIĆ
 KOSTIMOGRAFIJA MILENA KALUĐEROVIĆ TONIĆ SCENOGRAFIJA MILUTIN ĐARIĆ
 MONTAŽA GOJKO BERKULJAN SRĐAN STANOJEVIĆ DIREKTOR FOTOGRAFIJE NEMANJA DABANOVIĆ
 KOPRODUCENT IVICA VIDANOVIĆ PRODUCENTI MARIJA NIKČEVIĆ SRĐAN MILOŠEVIĆ IGOR ĐURANOVIĆ
 SCENARIO ANA VUJADINOVIĆ GOJKO BERKULJAN
 REDITELJ GOJKO BERKULJAN

TRUST

Cinnamon

Kadar iz TV reklame, *Ponesi talenat* /
A scene from the TV commercial,
Bring the talent

Reditelj / Director: Nikola Vukčević
(Momčilo Otašević)

↓

SCREENWRITING

Jovana Bojović,
MA, Asst. Prof.

Screenwriting for Film and TV, alongside Dramaturgy, was initially studied as the main subject in the Dramaturgy study programme, established in 2007. With the reformed study model introduced in 2017, it became one of the three core subjects in the Film and Media programme.

The term *scenario* is believed to have been first used by French playwright Beaumarchais in 1764 to describe the *mise-en-scène*. From the 19th century onwards, the term became prevalent in theatre terminology. In the context of cinematography, Georges Méliès used this term in 1907 to refer to descriptions of the action to be filmed, but he also wrote rudimentary forms of scripts for his films. The need for writing scripts or screenplays emerged in Italian silent films, particularly with the advent of feature-length films. However, it was not until the arrival of sound films that the necessity for visually detailed and scene-by-scene developed screenplays for future films became prominent. In addition to screenplays written specifically for filming, there are also screenplays as a literary form of creation. Moreover, there is the practice of novelisation of screenplays, such as "Last Tango in Paris" by Robert Alley and "Amarcord" by Federico Fellini and Tonino Guerra.

As a student of the second generation of the Dramaturgy study programme at the Faculty of Dramatic Arts in Cetinje, I had the opportunity to develop my scriptwriting talent under the guidance of Professor Srđan Koljević, whose dedicated work and mentorship also allowed me to find my own pedagogical path, since I started as his assistant. In this respect, we have inherited the foundational work of Professor Koljević but, most importantly, we strive to apply and instil in students his renowned "SUS" rule for

successful screenwriters: Patience (Strpljenje), Persistence (Upornost), and Systematic Approach (Sistematičnost). Starting with the early screenwriters Méliès, Chaplin, and Griffith, and following the development of screenwriting and contemporary trends in the film industry, the SUS rule remains the bedrock of any serious engagement with the profession. The profession of a screenwriter is complex and comprehensive, requiring broad education, readiness for research, and a specific talent. In 1966, Italian filmmaker and theorist Pier Paolo Pasolini highlighted how in a screenplay, "word-signs" strive to become "image-signs," emphasising that the structure of a screenplay exists in this transition from the literary to the cinematic stage.

It is evident that from its inception to the present day, screenwriting has almost always straddled the boundaries of literary, theatrical, and cinematic texts. This has made it a highly specific and attractive field for creators and underscores the justification and appeal of studying it at the Faculty of Dramatic Arts. Thus, with the establishment of the Dramaturgy study programme in 2007, under the subject of Screenwriting for Film and TV, students had the opportunity to acquire the knowledge and skills for writing screenplays for short and feature films, as well as television series. Since the innovation of study programmes in 2017, in the first two years of the undergraduate programme in Film and Media, students have had the opportunity to learn basic concepts in the fields of film and TV dramaturgy, as well as gain the practical tools needed to master screenwriting and theoretical tasks within the prescribed screenwriting forms. The teaching method is based on the screenwriting workshop and the work-in-progress approach, wherein each student creates their original work – a screenplay – as outlined in the curriculum. Through this engaging and inspirational process, students present their ideas from the very first classes and learn how to bring them to fruition using theoretical and practical knowledge. By choosing the Screenwriting module in the third year of undergraduate studies, as well as by attending master's studies, students delve into understanding and writing more demanding forms and structurally complex plots. This includes screenplays based on literary works, screenplays for biographical and original feature films, as well as screenplays for television series. Through exercises such as writing biographies and characterisations, and progressing through all phases of writing – from synopsis, scene sequence, and treatment to the final screenplay – lectures and workshops foster a dynamic interaction between professors and students, as well as among the students

themselves. Although writing is generally considered an individual profession, students learn to present their work, develop their own perspectives, and accept suggestions from their peers. Since work on a film, as well as on a play in theatre, primarily involves the synthesis and synergy of writers, directors, producers, and actors, the realisation of student screenplays from the early years of the Film and Media programme enables students to engage in their chosen profession at an early stage. Therefore, it is no surprise that graduation screenplays are often supported by the Montenegrin Film Centre and awarded at festivals both nationally and regionally. Alumni of the Dramaturgy study programme, such as Nikola Tomić, Milo Masoničić, Milo Bešović, Ana Vujadinović, Stefan Bošković, Dragana Tripković, as well as recently graduated students from the Screenwriting module like Jovana Mašković, Vuk Draganić and others, through their talent, hard work, and research in the field of screenwriting demonstrate and promise success, thus underscoring the significance of the subject Screenwriting for Film and TV and its study at the Faculty of Dramatic Arts.

R. V. Fasbinder: *Žabar*
Režija: Lidija Dedović, Pera Veber
Kraljevsko pozorište Zetski dom
↓

**F D U → NA
REPER -
TOARU _____
IZ -
BOR**

1998

Ežen Jonesko *Čas* / Kraljevsko pozorište Zetski dom (diplomska predstava studenata Glume u klasi prof. Bora Stjepanovića: Ivana Mrvaljević, Dubravka Vukotić, Danilo Čelebić) – premijera 23. 7. 1998.

Učešće na festivalu Barski ljetopis.

1999

Liman Frenk Baum *Čarobnjak iz Oza* / Dječije pozorište Podgorica (ispitna predstava studenata Glume u klasi prof. Bora Stjepanovića: Jelena Đokić, Boris Branković, Vanja Radošević, Želimir Šošo, Bran-ko Ilić, Neda Miljković, Nada Vukčević) – premijera 14. 6. 1999.

Učešće na festivalu Grad teatar Budva, Jugoslovenskom festivalu pozorišta za djecu u Kotoru i manifestaciji Podgoričko kulturno ljeto.

Žanina Mirčevska *Sudnji dan* / Crnogorsko narodno pozorište, Scena studio (diplomska predstava studenata Glume u klasi prof. Branislava Mićunovića: Srđan Grahovac, Vanja Milačić, Dejan Ivanić, Ana Vujošević, Gorana Marković, Simo Trebješanin) – premijera 7. 10. 1999.

2000

Jasmina Reza *Art* / Dječije pozorište Podgorica, Večernja scena (ispitna predstava studenata Glume u klasi prof. Bora Stjepanovića: Marina Bukvički, Vesna Vujošević, Dubravka Vukotić – premijera 18. 2. 2000.

Učešće na festivalu Barski ljetopis.

2001

Vilijam Šekspir *San ljetnje noći* / Gradsko pozorište Podgorica (ispitna predstava studenata u klasi prof. Branimira Popovića: Uroš Zdjelar, Tihana Čulafić, Marina Vujović, Ivana Tomičić, Ivan Bezmarević, Predrag Borilović, Irena Škuletić, Nikola Perišić, Nikola Bošković) – premijera: 9. 10. 2001.

Učešće na festivalu Sterijino pozorje mladih, Novi Sad.

Avugust Strindberg *Gospođica Julija* / Gradsko pozorište Podgorica (diplomska predstava studenata u klasi prof. Bora Stjepanovića: Maja Šarenac, Andrija Milošević i Mara Radović) – premijera: 29. 1. 2001.

Učešće na festivalima: DEUS, Podgorica, HAPS, Herceg Novi.

Rajner Verner Fasbinder *Gorke suze Petre fon Kant* / Gradsko pozorište Podgorica (diplomska predstava studenata u klasi prof. Bora Stjepanovića: Dubravka Vukotić, Marina Bukvički, Maja Šarenac i Vesna Vujošević) – premijera: 24. 1. 2001.

Učešće na festivalu DEUS, Podgorica.

2002

Pol Zindel *Dejstvo gama zraka na sablasne nevene* (ispitna predstava studenata u klasi prof. Bora Stjepanovića: Ivona Čović, Gordana Pajović, Bojana Knežević, Jelena Nenezić i Žana Gardašević) – premijera: 9. 6. 2002.

Učešće na festivalu Sterijino pozorje mladih, Novi Sad i manifestaciji Septembarski dani kulture u Nikšiću.

2003

Jukio Mišima *Hando*, režija Željko Sošić / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava iz pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić) – premijera 19. 2. 2003.

Učešće na studentskom festivalu Skomrasi, FDU Skoplje.

Tadeuš Ružević *Kartoteka* / Kraljevsko pozorište Zetski dom (diplomska predstava studenata u klasi prof. Branimira Popovića: Ivana Tomičić, Predrag Borilović i Ivan Bezmarević) – premijera: 21. 1. 2003.

Učešće na studentskom festivalu Skomrasi, FDU Skoplje.

Nebojša Romčević *Karolina Nojber* (ispitna predstava studenata u klasi prof. Bora Stjepanovića: Ivona Čović, Žana Gardašević, Viktor Gatolin, Bojana Knežević, Dušan Kovačević, Jelena Nenezić, Gordana Pajović, Nikola Vasiljević i Zoran Vujović).

Učešće na manifestaciji Podgoričko kulturno ljeto.

2004

Martin Makdona *The Beauty Queen*, režija Ana Vukotić / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (diplomska predstava iz pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić, prof. Egon Savin) – premijera 13. 10. 2004.

Učešće na festivalima Tuzlanski pozorišni dani 2004. godine, Međunarodnom pozorišnom festivalu „Slavija 2005“, Beograd i Međunarodnom festivalu „Martina Makdone“ u Permu, Rusija, 2016.

Nagrade: Godišnja nagrada CNP za 2004. godinu glumici Ani Vujošević; Nagrada „Don Kihot“ za najbolju predstavu festivala „Slavija 2005“; Nagrada Međunarodnog festivala „Martina Makdone“ za najbolju žensku ulogu Ani Vujošević.

Miro Gavran *Pet priča o ženama* / Nikšićko pozorište (ispitna predstava studenata u klasi prof. Bora Stjepanovića: Jelena Nenezić, Bojana Knežević i Žana Gardašević) – premijera: 9. 4. 2004.

Učešće na festivalu Grad teatar Budva.

2005

Patrik Marber *Bliže*, režija Lidija Dedović / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (diplomska predstava iz pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić, prof. Egon Savin) – premijera 16. 4. 2005.

Učešće na Internacionalnom teatarskom festivalu u Istanbulu, Turska (2005) i Međunarodnom festivalu Tuzlanski pozorišni dani, Tuzla, BiH.

Jasmina Reza: *Art*
Dječije pozorište Podgorica
Na fotografiji: Dubravka Drakić,
Marina Bukvički
←

Tadeuš Ružević: *Kartoteka*
Kraljevsko pozorište Zetski dom
Na fotografiji: Ivan Bezmarević
←

Žanina Mirčevska: *Sudnji dan*
Crnogorsko narodno pozorište
Na fotografiji: Ana Vujošević,
Gorana Marković
←

Jasmina Reza *Art* / Gradsko pozorište Podgorica (diplomska predstava u klasi prof. Bora Stjepanovića: Bojana Knežević, Žana Gardašević i Gordana Pajović) – premijera: 6. 3. 2005.

Radio-emisije: 89 minuta studenata produkcije – javno slušanje radio-emisija studenata IV godine Produkcije u produkciji Kulturno-umjetničkog programa Radija Crne Gore i Fakulteta dramskih umjetnosti / Kraljevsko pozorište Zetski dom. *Građaninov put* po tekstu Slavomira Mrožeka, Sehad Čekić i Veliša Popović, *Muzika tišine – Džon Kejdž*, Ivana Žarić i Mirela Adrović, *Razumijemo li se – politički rječnik*, Sanja Jovanović i Anđelka Nenezić, *Pakin i Rakukin* Danila Harmsa, Ivana Čejović i Goran Četković, *Slučaj Harms*, Slavko Pejović i Svetlana Sošić, *U ritmu valcera – jezik birokratije*, autora Edina Jašarovića i Miška Popovića i *Biblioteka – raj za radoznale*, po sinopsisu Janeza Pirca i Sanje Mitrović. Urednik: Čedomila Đurđić-Vujošević. Mentor: Janko Ljumović.

2006

Patrik Marber *Bliskost* / Akademska scena Zetskog doma (ispitna predstava studenata u klasi prof. Bora Stjepanovića: Kristina Stevović, Petar Burić, Gordana Vukov, Slavko Kalezić) – premijera: 13. 8. 2006.

Učešće na manifestaciji DEUS.

Noć tribada (ispitna predstava studenata u klasi prof. Bora Stjepanovića: Branka Femić, Katarina Krek, Goran Slavić i Slavko Kalezić).

Učešće na Sterijinom pozorju mladih, Novi Sad i manifestacijama DEUS i Podgoričko kulturno ljeto, Podgorica. Nagrada na Sterijinom pozorju mladih Branki Femić i Goranu Slaviću.

2007

Grad u parku – multidisciplinarni projekat studenata Produkcije u okviru predmeta Menadžment u kulturi / Fakultet dramskih umjetnosti, Atelje DADO. *Izložba Foto – memorija: Njegošev park – rekonstrukcija sreće (kad sam bio/bila mali/mala, veliki/velika)* – fotografije iz ličnih

albuma građana Cetinja i video-rad *Video-priče – arhiviranje Njegoševog parka*. Donator: Pro Helvetia. Mentor projekta: Janko Ljumović.

Kratkometražni igrani film *Tan Tan* / režija: Zoran Marković Zonjo (diplomski ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Branko Baletić) – premijera na „KratkoFilm“ filmskom festivalu, Banja Luka, BiH.

Viljem Šekspir *Snoviđenje u noć ivanjsku* / Akademska scena Kraljevskog pozorišta Zetski dom (diplomska predstava studenata Glume u klasi prof. Bora Stjepanovića: Branka Femić, Petar Burić, Goran Slavić, Gordana Vukov, Katarina Krek, Slavko Kalezić, Kristina Stevović) – premijera 2007.

Učešće na Sterijom pozorju mladih, Novi Sad, R. Srbija. Nagrada Petru Buriću za najboljeg mladog glumca.

2008

Anton Pavlovič Čehov *Prosidba i Medvjed u jednom činu*, režija Danijela Radovanović / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava iz pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić, docent Petar Pejaković) – premijera 2. 12. 2008.

Učešće na festivalu Međunarodni festival komedije „Mostarska liska“, Mostar, BiH 2013. Nagrada „Mala liska“ glumcu Dušanu Kovačeviću na Međunarodnom festivalu komedije „Mostarska liska“.

Kratkometražni igrani film *Van dometa* / scenario i režija: Dušan Kasalica (ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Branko Baletić) – premijera na filmskom festivalu DocumentArt in Germany.

Učešće na festivalima: Sćećin, Poljska; Skena Up Priština, Kosovo; Brno 16, Brno, Češka; Avi fest, Podgorica, Crna Gora.

Kratkometražni igrani film *Rekonstrukcija* / scenario i režija: Dušan Kasalica (ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Branko Baletić) – premijera na filmskom festivalu Avi fest, Podgorica.

Nagrada za najbolji kratkometražni film na festivalu Avi Fest, Podgorica.

Patrik Marber: *Bliže*
Crnogorsko narodno pozorište
Na fotografiji: Jelena Nenezić, Viktor Gatolin
←

Biljana Srbljanović: *Porodične priče*
Gradsko pozorište Podgorica
Na fotografiji: Branko Ilić, Goran Slavić,
Katarina Krek
←

Sem Šepard: *Ludi od ljubavi*
Kraljevsko pozorište Zetski dom
Na fotografiji: Julija Milačić, Emir Čatović
←

Radio-emisije: *Kako čitati Umberta Eka* – javno slušanje radio-igri studenata IV godine Produkcije u produkciji Kulturno-umjetničkog programa Radija Crne Gore i Fakulteta dramskih umjetnosti / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište. ***Otkriće***, Farah Ademović i Ana Medigović, ***Mrtvo vrijeme***, Milorad Kovačević i Jelena Radoman, ***Halo, 9799*** Milena Radonjić i Aleksandra Maksimović, ***Otkriće***, Andriana Maliković i Aleksandra Sekulić, ***Uspomene***, Dejan Vujić i Olga Astanovskaja, ***Kako opravdati ličnu biblioteku***, Ilija Subotić i Dora Jerina-Žugić, ***Sa žaljenjem odbijamo***, Ivan Đurović i Đorđe Jovićević. Urednik: Čedomila Đurđić-Vujošević. Mentor: Janko Ljumović.

2010

Javno čitanje drama studenata Dramaturgije / Crnogorsko narodno pozorište, Bijenale crnogorskog teatra 2010 u saradnji sa Fakultetom dramskih umjetnosti. ***Dobra smrt*** Vasko Raičević, ***Smjena*** Dragana Tripković, ***Lasice*** Bojana Mijović. Mentor prof. Stevan Koprivica.

Biljana Srbljanović ***Porodične priče*** / Gradsko pozorište Podgorica (magistarski projekat studenata Glume u klasi prof. Bora Stjepanovića: Branko Ilić, Katarina Krek, Goran Slavić, Branka Femić) – premijera 11. 3. 2010.

ARTefakt Made in Cetinje – izložba art suvenira u produkciji studijskog programa Grafički dizajn (FLU) i studijskog programa Produkcija (FDU) / Galerija 42, Cetinje. Selekciona komisija: prof. mr Lazar Pejović (FLU), docent Marija Perović (FDU), docent mr Janko Ljumović (FDU). Konceptcija i postavka: prof. mr Ana Matić (FLU), prof. mr Lazar Pejović (FLU). Učesnici: Nevena Matijević, Suzana Pajović-Živković, Ana Pejović, Lidija Rabrenović, Jelena Sekulić, Snežana Pupović, Nikola Radonjić, Ana Matić, Marina Garović, Milivoje Babović, Maša Elezović, Sandra Đurović, Lidija Rabrenović.

Revijalni program **Filmovi studenata akademija za film i televiziju** (selektor: Srđan Koljević) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival / kratkometražni filmovi: *Mutljivina***, režija: Vuk Marković, ***Anđeli i kamioni***, režija: Srđan Stanojević, ***Match Point***, režija: Ivan Salatić, ***Jedan dan u životu grofa Drakule***, režija: Senad Šahmanović, ***Scarfig***, režija: Milana Jovanović, ***Mali nindža***, režija: Milutin Darić, ***Ključ***, režija: Gojko Berkuljan.

Dugometražni igrani film (omnibus) *Ljubav, ožiljci* / režija: Ivana Četković *Lice ljubavi*; Branislav-Bane Milatović *Noć ljubavi*; Miloš Pušonjić *Obim ljubavi*; Mladen Vujačić *Poljubi me* / diplomski ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Branko Baletić – premijera: Filmski festival Herceg Novi – Montenegro film festival.

Učešće na festivalima: PRIFEST – Priština, Kosovo; Durres Film Festival – Albanija; Mojškovačka filmska jesen – Crna Gora; LIFFE Film Festival – Leskovac, Srbija; Motovun Film Festival – Hrvatska; Mostar Film Festival – Mostar, BiH; Mini Fest – Podgorica, Crna Gora; Skoplje Film Festival – Makedonija. Redovna bioskopska distribucija u Cinaplex-u i u svim većim centrima za kulturu u Crnoj Gori.

Nagrade: Mojškovačka filmska jesen – Nagrada Vesni Vujošević za najbolju sporednu žensku ulogu.

Nominacije: selektovan za nagradu „Branko Bauer“ na Motovun film festivalu u Hrvatskoj.

Premijera kratkometražnih igranih filmova iz predmeta Filmska režija I, mentor prof. Nikola Vukčević; saradnici u nastavi Dušan Kasalica, Pavle Simonović; ispitna tema: PAUZA: *Novajlija*, režija: Ivan Salatić, *Od šetača do Džeka*, režija: Milutin Darić, *Vuk*, režija: Srđan Stanojević, *Jesenje lišće*, režija: Vuk Marković, *Ključ*, režija: Gojko Berkuljan, *Ovaj svijet i onaj drugi*, režija: Milana Jovanović, *Visina*, režija: Senad Šahmanović – 17. februar 2010, Kraljevsko pozorište Zetski dom, Cetinje.

Učešće na Motovun film festivalu 2010, Hrvatska – film „Vuk“ režija Srđan Stanojević.

Projekcija ispitnih filmova studenata studijskog programa Filmska i TV režija na predmetu Filmska režija II (predavač Nikola Vukčević, saradnici u nastavi: Dušan Kasalica, Pavle Simonović): sedam filmova trajanja do 12 minuta na ispitnu temu: *Tri lika – Tri prostora*, studenata: Ivana Salatića, Milutina Darića, Srđana Stanojevića, Vuka Markovića, Gojka Berkuljana, Milane Jovanović, Senada Šahmanovića – 5. jul 2010, Kraljevsko pozorište Zetski dom, Cetinje.

Podgoričko kulturno ljeto 2010, Dvorac Petrovića.

2011

Maja Pelević *Pomorandžina kora*, režija Danijela Radovanović / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (diplomska predstava iz pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić, docent Petar Pejaković) – premijera 1. 4. 2011.

Revijalni program **Filmovi studenata akademija za film i televiziju** (selektor: Srđan Koljević) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Porodične priče*, režija: Milutin Darić, *Posljednji autobus*, režija: Gojko Berkuljan, *Da smo živi i zdravi*, režija: Senad Šahmanović, *Panta Rei*, režija: Milana Jovanović, *Više od tufafe*, režija: Ivan Salatić, *Više od terapije*, režija: Vuk Marković, *Balkan blues*, režija: Srđan Stanojević.

Projekcija sedam ispitnih radova studenata druge godine studijskog programa Filmska i TV režija na predmetu Filmska režija (docent dr Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica) / ispitna tema: **Rad sa glumcem (filmska adaptacija pozorišnih scena, sa podnaslovom Da smo mi živi i zdravi)** / studenti: Senad Šahmanović, Milana Jovanović, Ivan Salatić, Gojko Berkuljan, Vuk Marković, Srđan Stanojević, Milutin Darić – 20. jun 2011, Kraljevsko pozorište Zetski dom, Cetinje.

Cetinjski krug kulture – serijal okruglih stolova u organizaciji Fakulteta dramskih umjetnosti, Fakulteta likovnih umjetnosti i Muzičke akademije / Galerija 42, Cetinje. **Okrugli sto – Kulturni kapital.** Učesnici: Radmila Vojvodić i Janko Ljumović (FDU UCG), Živko Andrijašević (Filozofski fakultet UCG), Aleksandra Kapetanović i Tatjana Rajić (Expeditio), prof. dr Sanjin Dragojević (Sveučilište u Zagrebu), Andrej Nikolaidis (pisac) i Lidija Ljesar (Ministarstvo kulture).

ARTefakt Made in Cetinje – izložba art suvenira u produkciji studijskog programa Grafički dizajn (FLU) i studijskog programa Produkcija (FDU) / Perjanički dom, Centar savremene umjetnosti Crne Gore.

2012

Kotor art Pisanje grada – studentska umjetnička radionica, izvršna produkcija Fakultet dramskih umjetnosti. Kotor, Međunarodni festival Kotor Art. Mentor: reditelj Marko Bulc (Ljubljana, Slovenija). Programski urednik: prof. mr Janko Ljumović.

Sem Šepard *Ludi od ljubavi* / Scena Generacija, Kraljevsko pozorište Zetski dom (diplomska predstava studenata Glume u klasi prof.

Branimira Popovića: Julija Milačić, Emir Čatović, Aleksandar Gavranović) – premijera 27. 2. 2012.

Učešće na Bijenalu crnogorskog teatra 2012, Selekcija Off; Festival „Makado“, Podgorica 2012; Kastafsko kulturno ljeto, Rijeka 2012.

Takmičarski program **Filmovi studenata akademija za film i televiziju** (selektor: Srđan Koljević) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Mašina za pisanje*, režija: Senad Šahmanović, scenario: Vasko Raičević, *Krug*, režija: Gojko Berkuljan, scenario: Gojko Berkuljan i Ružica Vasić.

Premijera kratkometražnog dokumentarnog filma *Cetinje – Obod – Nagib* / scenario i režija: Gojko Berkuljan (ispitni film iz predmeta Dokumentarni film, mentor prof. Vladimir Perović) – Kraljevsko pozorište Zetski dom, Cetinje.

Javno čitanje drama studenata **Dramaturgije** / Kraljevsko pozorište Zetski dom, Bijenale Crnogorskog teatra 2012 u saradnji sa Fakultetom dramskih umjetnosti. *Širenje* Maja Simonović i *Mirovna misija* Jovana Bojović. Mentor prof. Stevan Koprivica.

2013

Rajner Verner Fasbinder *Žabar*, režija Lidija Dedović i Petra Veber / Kraljevsko pozorište Zetski dom (diplomska predstava studenata osnovnih studija Glume u klasi prof. Branislava Mićunovića: Miloš Pejović, Jovan Krivokapić, Petar Novaković, Bojana Malinowska, Karmen Bardak, Ana Vučković, Momčilo Otašević, Aleksandar Radulović, Gordana Mićunović) – premijera.

Učešće na 58. Sterijinom pozorju mladih, Novi Sad, R. Srbija, 20. međunarodnom festivalu „Ex ponto“, Ljubljana, R. Slovenija, Festivalu internacionalnog alternativnog teatra FIAT 2013. Podgorica, gostovanje u Makedonskom narodnom teatru, 2013. godine, Skoplje, Makedonija, u Narodnom teatru, 2013. godine, Temišvar, Rumunija, u Bitef teatru, 2013. godine, Beograd, Srbija, na Međunarodnom festivalu „KotorArt“, 2013. godine, Kotor, Crna Gora.

Edvard Olbi *Koza ili ko je Silvija*, režija Danilo Marunović / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava iz pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić, saradnik Petar Pejaković) – premijera 6. 12. 2013.

17. 02. 2010 / srijeda / 20h /
Kraljevsko pozorište ZETSKI DOM /
Cetinje /

FAKULTET DRAMSKIH UMJETNOSTI CETINJE
Katedra FILMSKE I TV REŽIJE

Predmet: FILMSKA REŽIJA 1
Predavač: Mr Nikola Vukčević
Studenti demonstratori:
Pavle Simonović
Dušan Kasalica

ISPITNA TEMA:
PAUZA

7 kratkih igranih filmova, trajanja do 7 minuta

1. Odmor, mirovanje, prestranak, popuštanje, privremen prekid u nekom radu
2. Stanka, počinak, znak za mirovanje, prekid u poslu, odmarati se, biti bez posla
3. ODSUSTVO DRAME, PREDAH IZMEĐU DRAMSKE AKCIJE

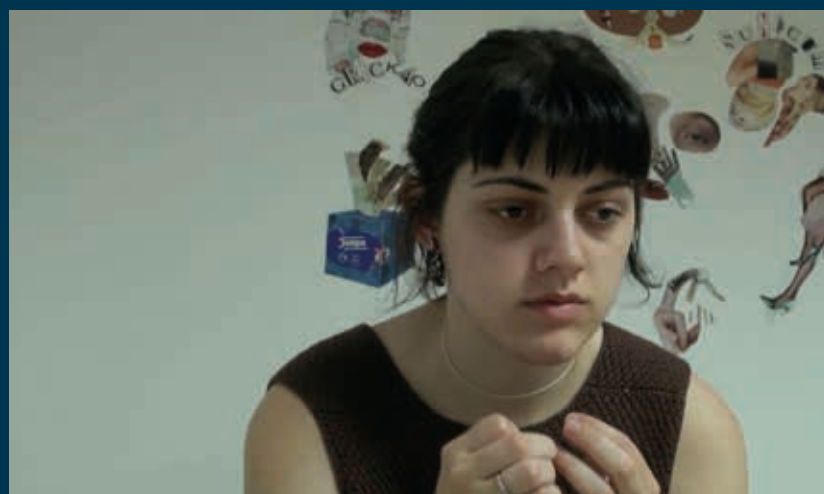
PAUZA
(grč. "Pausai", lat. "Pausa")

NOVAJLIJA / pauza na poslu / autor : Ivan Salatić
OD ŠETAČA DO DŽEKA / pauza konobara / autor: Milutin Darić
VUK / pauza za ljubav / autor: Srđan Stanojević
JESENJE LIŠĆE / pauza za jelo / autor: Vuk Marković
RADNI NASLOV / pauza za kafu / autor: Gojko Berkuljan
OVAJ SVIJET I ONAJ DRUGI / pauza za molitvu / autor: Milana Jovanović
VISINA / pauza za jelo / autor: Senad Sahmanović

Mari Šizgal: *Tigar*
Kraljevsko pozorište Zetski dom
Na fotografiji: Radmila Božović,
Slaviša Grubiša
←

Kadar iz filma: *Ja, Kaća, dobila sam šećer i što sad*
Režija: Kaća Žarić
←

Kadar iz filma: *Neko treći*
Režija: Milorad Milatović
(Ana Vučković)
↓

Mari Šizgal *Tigar*, režija Petar Pejaković / Kraljevsko pozorište Zetski dom (diplomska predstava studenata osnovnih studija Glume, u klasi prof. Branimira Popovića: Radmila Božović, Slaviša Grubiša) – premijera 27. 3. 2013. godine.

Učešće na Bijenalu crnogorskog teatra (2014) i Festivalu Barski ljetopis (2018). Nagrada Bijenala crnogorskog teatra za najbolju žensku ulogu Nadi Vukčević.

Poslušaj me – Odigraću ti: koreoperformans u Njegoševoj / Dvorski trg, Njegoševa ulica. Autorski projekat Sanje Garić u saradnji sa Fakultetom dramskih umjetnosti i baletskom trupom Allegro. Učesnici: Karmen Bardak, Petar Novaković, Bojana Knežević, Slavko Kalezić, Manja Pavićević, Aleksandar Radulović, Maja Stojanović, Anđelija Rondović, Filip Đuretić, Jelica Bulatović, Sanja Vujisić, Jovan Dabović. Premijera 25. 4. Cetinje, 26. 4. 2013. Podgorica.

Kotor art Pisanje grada – studentska umjetnička radionica, izvršna produkcija Fakultet dramskih umjetnosti. Kotor, Međunarodni festival Kotor Art. Mentori: prof. dr Milena Dragićević-Šešić (FDU Beograd), mr Mirko Stojković (FDU Beograd), docent Marija Perović i prof. mr Janko Ljumović (FDU Cetinje). Programski urednik: prof. mr Janko Ljumović, saradnik Zdravko Delibašić (FLU Cetinje).

Cetinjski krug kulture – serijal okruglih stolova u organizaciji Fakulteta dramskih umjetnosti, Fakulteta likovnih umjetnosti i Muzičke akademije / Galerija 42, Cetinje. **Okrugli sto – Perspektive i izazovi umjetničkog obrazovanja i politike i prakse savremene umjetničke produkcije.** Učesnici: red. prof. Zijad Mehić (ASU Sarajevo), mr Marina Marković (FDU Beograd), dr sc. Darko Lukić i prof. Franka Perković-Gamulin (ADU Zagreb), prof. Radmila Vojvodić i prof. mr Janko Ljumović (FDU Cetinje).

Premijera studentskog ispitnog filma treće godine studijskog programa Filmska i TV režija na predmetu Filmska režija (docent dr Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica) / Kustendorf International Film and Music Festival, Drvengrad, Srbija: **Intro**, režija Ivan Salatić.

Učešće na festivalima: Generator: Youth Audiovisual Forum – Francuska, Filmski festival Herceg Novi – Montenegro film festival, Cinema City – International Film Festival Novi Sad – Srbija, Vilnius International Short Film Festival – Litvanija, Mediterranean Short Film Festival of Tangier – Maroko, Kraljevo Film Festival – Srbija, DukaFest – Bosna i Hercegovina, Kino Otok Isola Cinema – Slovenija, Off-Courts Trouville Film Festival – Francuska, Alexandria Mediterranean Film Festival – Egipat, Munich International Festival of Film Schools – Njemačka

ka, L'Alternativa – Barcelona Independent Film Festival – Španija, M.DIT, Festival de Cinema Mediterrani de Menorca – Španija / Nagrade: Herceg Novi Film Festival – Montenegro film festival, Nagrada za najbolju režiju i Nagrada Best Actor Mediterranean Short Film Festival of Tangier – Maroko.

Regionalna premijera studentskih ispitnih filmova treće godine studijskog programa Filmska i TV režija na predmetu Filmska režija (docent dr Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica) 60. Filmski festival dokumentarnog i kratkometražnog filma, Beograd, Srbija, u sekciji Novi crnogorski film : *Mašina za pisanje*, režija Senad Šahmanović, *Intro*, režija Ivan Salatić, *Krug*, režija Gojko Berkuljan, *Equilibrium vitae*, režija Vuk Marković, *Eho*, režija Milana Jovanović, *Balkan blues*, režija Srđan Stanojević, *Mali nindža*, režija Milutin Darić.

Učešće na festivalima: International Student Film Festival Skena Up, Kosovo; South-East European Film Festival See Paris – Francuska; International Student Film Festival Filofest Ljubljana – Slovenija; International Short Film Festival Kraljevo – Srbija; Filmski festival Herceg Novi – Montenegro film festival, Herceg Novi – Crna Gora.

Takmičarski program **Filmovi studenata akademija za film i televiziju** (selektor: Srđan Koljević) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival / kratkometražni filmovi: *Intro*, režija: Ivan Salatić, *Eho*, režija: Milana Jovanović.**

Nagrada Fondacije „Živko Nikolić“ za najbolju režiju Ivanu Salatiću za kratki igrani film *Intro*.

2014

Kratkometražni igrani film *Umir krvi*, režija Senad Šahmanović (diplomski ispitni film / specijalistički rad iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica) / proizvodnja: FDU Cetinje, OR Podgorica, Cinnamon Beograd, uz podršku Ministarstva nauke i Ministarstva kulture Crne Gore.

Film je od 2014. do 2017. prikazan na preko 30 međunarodnih festivala: Tampere Film Festival – Finland, Busan International Short Film Festival – Južna Koreja, Odense International Film Festival – Danska, International Short Film Festival Drama – Grčka, KratkoFilm Plus International Film Festival – Banja Luka, BiH, International Documentary and Short Film Festival – DokuFest Prizren, Kosovo, Mediterranean Short Film Festival of Tangier – Moroko, South-East European Film Festival See a Paris – Francuska, Montenegro film festival Herceg Novi – Montenegro, Aberdeen's International Film Festival – UK, Oaxaca Film Festival – Mexico, Teheran Short Film Festival – Iran, Brothers Manaki Film Festival – Makedonija, Curta Cinema – Rio de

Janeiro – Brasil, Izmir international short film festival – Turkey, Luxor Film Festival – Egipat, International Bosphorus Film Festival – Turska, Festival International du Film d'Aubagne – France, International Film Festival Lyon – Francuska, Festival International Du Film Nancy-Lorraine – France, Arpa Film Festival LA – USA, European Independent Film Festival ECU Paris – Francuska / Nagrade: International Short Film Festival Drama 2015 – Grčka, Nagrada GRAND PRIX DRAMA 2015; Kratkofil Plus International Film Festival – Banja Luka, BiH, Nagrada BEST REGIONAL FILM; Mobile film festival – Makedonija – NAGRADA BEST EDITING.

Premijera kratkometražnog igranog filma *Zakloni*, scenario i režija: Ivan Salatić (diplomski ispitni film, specijalistički rad iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi Dušan Kasalica) / Sarajevo Film Festival, Bosna i Hercegovina.

Učešće na festivalima: Sound and Visions, Srbija, Pančevo Film Festival – Srbija, Torino Film Festival – Italija, Entrevues Belfort International Film Festival – Francuska, Leuven International Film Festival – Belgija, Belgrade Documentary and Short Film Festival – Srbija, Fribourg International Film Festival – Švajcarska, Go Short – International Short Film Festival Nijmegen – Holandija, Olhar de Cinema – Curitiba Int'l Film Festival – Brazil, Bašta Fest – Srbija, Herceg Novi Film Festival – Montenegro film festival – Crna Gora, Helsinki International Film Festival – Love&Anarchy – Finska / Nagrade: Specijalno priznanje Žirija, Sarajevo Film Festival – Bosna i Hercegovina.

Takmičarski program **Filmovi studenata akademija za film i televiziju** (selektor: Srđan Koljević) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica: *Pobjubac*, režija: Nemanja Lakić, *Kurir*, režija: Ivan Čojbašić, *Odlazak na poslovni put*, režija: Sead Šabotić, *Diler*, režija: Bojan Stijović.

Kotor art Pisanje grada – regionalna studentska umjetnička radionica, izvršna produkcija Fakultet dramskih umjetnosti. Kotor, Međunarodni festival Kotor Art. Mentori: prof. Borna Baletić (ADU Zagreb), prof. Srđan Vuletić (ASU Sarajevo). Programski urednik: prof. mr Janko Ljumović.

2015

Harold Pinter *Povratak*, režija Mirko Radonjić / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava iz pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić) – premijera 30. 1. 2015.

Učešće na 55. internacionalnom teatarskom festivalu MESS, Sarajevo, BiH.

Nepoznati autor *Venecijanka*, režija Lidija Dedović / Kraljevsko pozorište Zetski dom (diplomska predstava studenata osnovnih studija Glume, u klasi prof. Branimira Popovića: Julija Milačić, Filip Đuretić, Jovan Dabović, Maja Stojanović, Sanja Vujisić, Anđelija Rondović) – premijera 14. 5. 2015. godine.

Učešće na MIT festivalu (Montenegro International Theatre Festival), 2015. Cetinje.

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektor: Srđan Koljević) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi Dušan Kasalica: *Nijemi film*, režija Milutin Darić, *Pathos*, režija Bojan Stijović, *Dan od snova*, režija: Sead Šabotić.

Film „Pathos“ selektovan na festivalima: Manaki Brothers International Cinematographers Film Festival Bitola, Makedonija; Московская школа нового кино Moscow, Rusija; Filmski Front Festival Novi Sad, Srbija; Indiearth Xchange 2015 Taj Connemara, Indija; New Wave International Student Film Festival Sofia, Bugarska; Izmir Kisa Film Festivali Izmir, Turska; MOFF Mostar Film Festival Mostar, BiH, 2016; Feelmotion Film Festival Ohrid, Makedonija. Nagrada: Glavna nagrada za najbizarniji film – Feelmotion Film Festival Ohrid.

Premijera kratkometražnih dokumentarnih filmova na **Underhill festivalu**, Podgorica / Show Case FDU / ispitni filmovi iz Dokumentarnog filma, mentor Vladimir Perović: *Dan od snova* i *Nokaut*, scenario i režija: Sead Šabotić, *Točkovi*, scenario i režija Ivan Čojbašić, *Teorija svega*, scenario i režija Nemanja Lakić, *Vice Versa*, scenario i režija Bojan Stijović.

2016

Projekat: **Pravda – omnibus sedam pozorišnih predstava** / Dvorana F22, Akademija dramskih umjetnosti Zagreb, 10. KRADU. *Čačkalica* Kristine Bojanić u režiji Tamare Damjanović, *Ne čujem pečat*, *Josipe* Borna Vujčića u režiji Marka Jovičića, *Popokatepet!* Sare Radojković u režiji Mirka Radonjića, *Šah-mat*, *Ljubavi moja* Mile Jovanović u režiji Sare Lucu, *Terapija* Mirze Skenderagića u režiji Dragane Stojčevske, *To sam ja*, *Brecht!* Balše Počeka u režiji Dine Pešuta, *Zezanje* Dina Pešuta u režiji Irfana Avdića. **Projekat regionalne mreže akademija i fakulteta dramskih umjetnosti** (Akademije za gledališče, film i televiziju iz Ljubljane, Fakulteta dramskih umjetnosti iz Be-

ograda, Akademije umetnosti Univerziteta iz Novog Sada, Akademije scenskih umjetnosti iz Sarajeva, Fakulteta dramskih umjetnosti sa Cetinja, Fakulteta za dramske umetnosti iz Skoplja i Akademije dramske umjetnosti iz Zagreba) – premijera 6. 4. 2016.

Elvis Bošnjak *Hajdemo skakati po tim oblacima* / Scena Akademija, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava studenata Glume u klasi prof. Branimira Popovića: Marko Todorović, Vukan Pejović, Goran Vujović, Anđela Radović, Milica Šćepanović, Vanja Joviće-
vić) – premijera 25. 4. 2016.

Luc Hubner *Creeps*, režija Damjan Pejanović / Scena Akademija, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava studenata Glume u klasi prof. Branislava Mićunovića, ispit iz pozorišne režije u klasi prof. Radmile Vojvodić: Jelena Đukić, Marija Labudović, Marija Đurić, Pavle Popović) – premijera 26. 4. 2016.

Šarlot Džons *U plamenu* / Scena Akademija, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava studenata Glume u klasi prof. Branimira Popovića: Sanja Vujisić, Jovan Dabović, Maja Stojanović, Anđelija Rondović, Filip Đuretić, Jelica Vukčević) – premijera 27. 4. 2016.

Mjurej Šizgal *Ljubav* / Scena Akademija, Crnogorsko narodno pozorište (ispitna predstava iz scenskog pokreta studenata Glume, mentor prof. Ferid Karajica, saradnik Julija Milačić: Sanja Vujisić, Filip Đuretić, Anđelija Rondović) – premijera 28. 4. 2016.

Plesne minijature – premijerni program u čast obilježavanja jubileja – decenije obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti Crne Gore / Balšića pazar, Cetinje. *Vladimir i Kosara, Iščekivanje, Djevojčica sa crvenom mašnicom, Ljudi sjenke, Sestra Batrićeva i Kolo* u izvedbi studenata Glume: Marije Đurić, Vula Markovića, Jelene Đukić, Maše Labudović, Omara Bajramspahića, Anđele Radović, Pavla Popovića, Marka Todorovića, Vukana Pejovića i Milice Šćepanović. Mentor projekta i koreograf: prof. Sanja Garić.

Stevan Koprivica *Tre sorelle*, režija Zoran Rakočević / Scena Buća, Centar za kulturu Tivat (ispitna predstava studenata Glume u klasi prof. Branislava Mićunovića: Marija Đurić, Jelena Đukić, Marija La-

budović, Omar Bajramspahić, Vule Marković, Pavle Popović i ispitni rad studentkinje Produkcije Jelene Odalović) – premijera 23. 7. 2016.

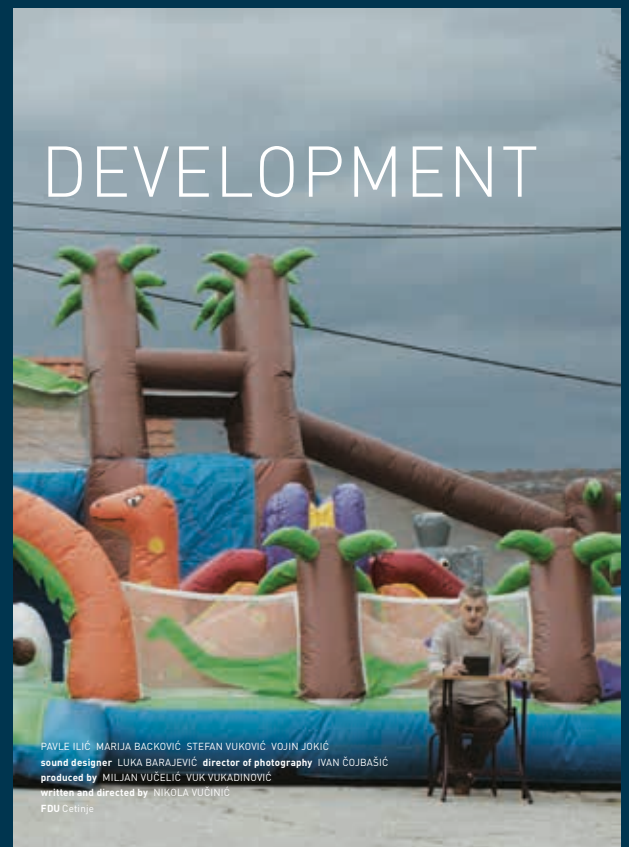
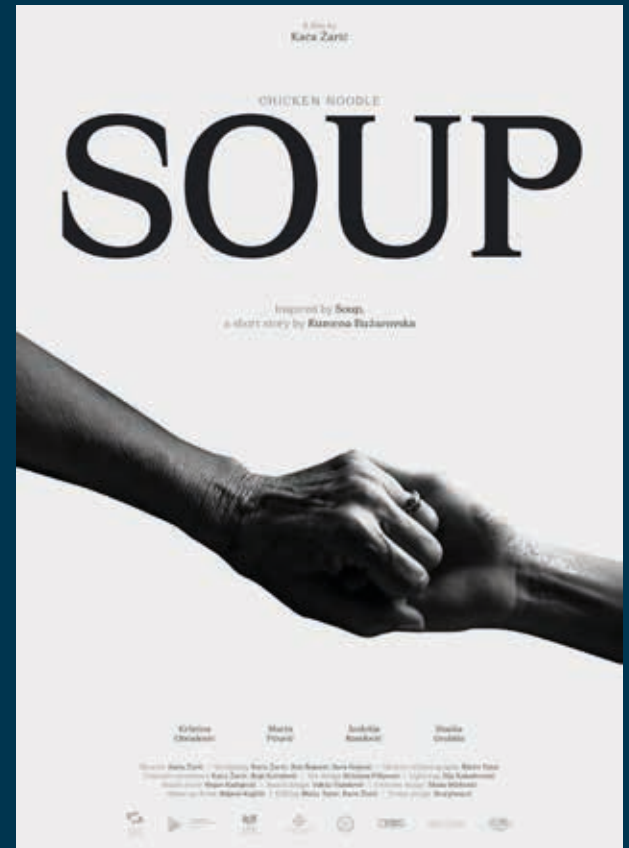
Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektor: Srđan Koljević) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival /** kratkometražni filmovi: *Lumpen*, režija Nikola Vučinić (mentor prof. Marija Perović, saradnik u nastavi Dušan Kasalica), *Da mu jebem mater*, režija: Ivan Čojbašić (mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi Dušan Kasalica).

Specijalno priznanje žirija filmu Lumpen Nikole Vučinića.

Film selektovan na festivalima: Manaki Brothers International Cinematographers Film Festival Bitolj, Makedonija; Zlatý Voči film festival Prague, Češka. Nagrada publike za najbolji studentski film Zlatý Voči film festival Prague.

Premijera kratkometražnog dokumentarnog filma *Revolucionarni dom / DokuMA Film festival – Makarska, Hrvatska /* scenario i režija: Sead Šabotić (ispitni film iz predmeta Dokumentarni film, mentor Vladimir Perović).

Učešće na festivalima: Filmski festival Herceg Novi, Montenegro, official documentary selection 2016; Youth film festival Sarajevo 2016, official documentary selection, Sarajevo, Bosnia & Herzegovina, 2016; 37th Manaki Brothers – Int'l Cinematographers' Film Festival, official student selection, Bitola, Macedonia, 2016; Balkan film festival – Desde los balcanes con amor, Montevideo, Uruguay 2016; Seanema film festival, official shorts, Ulcinj, Montenegro, 2016; Grand OFF Najlepsze Niezależne Krótkie Filmy Świata, official documentary selection, Warszawa, Poland 2016; 17. Uluslararası İzmir Kısa Film Festivali, Izmir, Turkey 2016; Feelmotion Film Festival official student selection, Ohrid, Republic of Macedonia 2017; 64. martovski filmski festival – BELGRADE DOCUMENTARY AND SHORT FILM FESTIVAL – 64th edition, Belgrade, Serbia 2017; Vilmos Zsigmond Film Festival, Szeged – Hungary 2017; Zlatý Voči film festival Prague, Czech Republic; European Film Festival Palić, selection: Young Spirit of Europe; Subotica (Palić) Serbia 2017; Divan Film Festival (Divanul Degustătorilor de Film și Artă Culinară), Romania, 2017; Unseen film festival, Cavtat, Dubrovnik, Croatia, 2017; LESKOVAČKI INTERNACIONALNI FILMSKI FESTIVAL FILMSKE REŽIJE – LIFFE, official selection: „Young directors”, Leskovac, Serbia 2017; SIGNS, Small international section, India 2017; Zagreb film festival, Selection: Focus: Montenegro; Zagreb, Croatia, 2017; 58th International Zlín Film Festival for Children and Youth, official selection: Zlín Dog International Student Film Competition, Zlín, Czech Republic 2018; Civilisation & Culture Documentary Film Festival, Matulji, Croatia 2018. Nagrade: DokuMA film festival: Special jury mention for sound design; DokuMA film festival: Praise for the entire compound audiovisual; Youth film festival Sarajevo, Bosnia and Herzegovina: Best documentary; 4. C&C Film Festival, Croatia. 3rd prize award „Revolucionarni Dom”.

2017

Dejan Dukovski *Mamu jebem ko je prvi počeo*, režija Luka Kortina / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (diplomska predstava studenata osnovnih studija Glume u klasi prof. Branimira Popovića: Goran Vujović, Milica Šćepanović, Marko Todorović, Vanja Jovićević, Vukan Pejović, Anđela Radović) – premijera 27. 4. 2017.

Viljem Šekspir *Ukročena goropad*, režija Zoran Rakočević / Grad teatar Budva, Crnogorsko narodno pozorište, Fakultet dramskih umjetnosti (ispitna predstava na osnovim studijama Pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić i prof. Petar Pejaković) – premijera 1. 8. 2017.

Premijera kratkometražnog igranog filma *Žed* / Mostar Film Festival, Mostar, Bosna i Hercegovina / scenario i režija: Nikola Vučinić (ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor: prof. Marija Perović, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica) – premijera: Mostar Film Festival 2017. godine, Mostar, Bosna i Hercegovina.

Učešće na festivalima: Feelmotion Film Festival Ohrid, Ohrid, Makedonija, 2017; Filmski Festival Herceg Novi – Montenegro film festival, 2017; Manaki Brothers Film Festival, Bitolj, Makedonija, 2017; Zagreb Film Festival, Zagreb, Hrvatska, 2017; Film Front, Novi Sad, Srbija, 2017; Novi val, Budva, Crna Gora, 2018. Nagrade: Best sad film, Feelmotion Film Festival Ohrid, 2017.

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektor: Dušan Kasalica) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni film: *Žed*, režija: Nikola Vučinić.

Specijalno priznanje žirija za film „Žed“ Nikole Vučinića.

Regionalna konferencija Fakulteta dramskih umjetnosti *Početi iznova – promjena teatarskog sistema*, Ministarstvo kulture. Učesnici: prof. dr Milena Dragičević-Šešić (FDU Beograd), prof. dr Darko Lukić (ADU Zagreb), prof. dr Ana Stojanoska (FDU Skoplje), prof. dr Aldo Milohnić (AGRFT Ljubljana), prof. dr Ivan Medenica (FDU, Beograd), prof. dr Hazim Begagić (FDU Tuzla), prof. mr Janko Ljumović i docent dr Edin Jašarović (FDU Cetinje), Ivica Buljan, direktor Drame HNK u Zagrebu, Jeton Neziraj, umjetnički direktor Qendra Multimedia iz Prištine, Nataša Nelević, pozorišna kritičarka iz Podgorice, Katarina Pejović, dramaturškinja iz Zagreba, i Zoran Hamović, direktor izdavačke kuće „Clio“.

2018

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektor: Dušan Kasalica) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Bars, Walls*, režija: Sara Stijović, *Sami*, režija: Nikola Vučinić, *Jadi mladog Ljubića*, režija: Zvonimir Grujić.

Učešće na festivalima filma „Bars, Walls“, režija Sara Stijović: 17. Hyperfest International Student Film Festival, Bucharest, 2018, Prvi kadar International Film Festival, 2018, MikroFAF, 2018; Altruist GO, 2018; Jahorina Film Festival, 2019; International short Film Festival FROM – Returnees, 2019.

Nagrada za najbolji studentski dokumentarni film na 17. Hyperfest International Student Film Festival, Bucharest 2018.

Koreografske minijature *Within – two miniatures* / Međunarodni festival plesa, Peking (projekat Plesne laboratorije FDU pod mentorstvom i autorstvom prof. Sanje Garić. Studenti: Marija Đurić, Vanja Jovićević, Jelena Đukić, Marija Labudović, Anđela Radović, Milica Šćepanović, Filip Đuretić) – 24–29. oktobar 2018.

2019

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektor: Dušan Kasalica) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Tragovi*, režija: Nikola Vučinić, *You deserve the ocean*, režija: Tamara Kadović, *Praskozorje*, režija: Andrija Mugoša.

Premijera kratkometražnog dokumentarnog filma *Nekome svome* / **BELDOCS International Documentary Film Festival, Beograd, Srbija** / scenario i režija: Sead Šabotić (ispitni diplomski film, specijalistički rad iz predmeta Dokumentarni film, mentor Vladimir Perović).

Učešće na festivalima: International Shorts Competition Program, International premiere, Republic of Kosovo; FESTEF Kučevo, Official selection, Award: Special recognition, Kučevo, Srbija 2019; Youth film festival 2019; Official short selection: Wolf competition, Regional premiere, Sarajevo, BiH; Short Film Festival KLAPPE AUF! Hamburg, Official short selection, Hamburg, Njemačka 2019; 35th Alexandria Mediterranean Film Festival, official selection, Alexandria, Egipat 2019; Seanema film festival, Official selection, Ulcinj, Crna Gora 2019; International Short Film Festival – Film Front, Program: Dokufront; Novi Sad, Serbia 2019; JSFF – Japanese Serbian Film Festival, JSFF International program, Belgrade, Novi Sad, Tokyo, Srbija, Japan 2019; Pančevo film festival, Rani radovi – selekcija, Pančevo, Srbija

2019; 17. Luksuz festivala po ceni filma, International selection of short films, Krško, Slovenija, 2019; International Festival of Ethnological Film 2020, Belgrade – Srbija 2020; 6th Balkan Panorama Film Festival – INTERNATIONAL OFFICIAL SCREENING SELECTION, Izmir, Turska 2020; TIFF ODA | Tetova International Film Festival | Tetovë, Sjeverna Makedonija 2020; 22nd Rainbow Film Festival, London, Velika Britanija 2021. Nagrade: Specijalno priznanje Žirija, FESTEFO Kučevo.

Premijera kratkometražnog igranog filma *Sami* / Somborski Filmski Festival, Sombor, Srbija / scenario i režija: Nikola Vučinić (ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi Dušan Kasalica).

Učešće na ostalim festivalima: Leskovački internacionalni festival filmske režije.

Premijera kratkometražnog igranog filma *Praskozorje* / Eurasia International Monthly Film Festival Moscow / scenario: Staša Petrović, režija: Andrija Mugoša (ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Marija Perović, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica).

Učešće na ostalim festivalima: Festival „NEW WAVE“ 2019; Kinomorphia Film Festival; Cherry Pop Film Festival; Beach Film Festival; Betina Film Festival; Kraljevski filmski festival; Kamianets Podilskyi International Film Festival BRUKIVKA; Karlovci Film Festival; International short Film Festival FROM; Dublin Independent Film Festival; Filmski front Novi Sad; Valjevski filmski susreti, LESKOVAČKI INTERNACIONALNI FILMSKI FESTIVAL FILMSKE REŽIJE – LIFFE, Manaki Brothers – Int’l Cinematographers’ Film Festival; Filmski festival Herceg Novi – Montenegro film festival.

Kratkometražni igrani film *Iskaz* / Mostar Film Festival / scenario i režija Tamara Milošević (ispitni film iz predmeta Filmska režija – kratki film (mentor prof. Marija Perović, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica).

2020

Kratkometražni igrani film *Neko treći* / Balkans Beyond Borders Film Festival / scenario Sara Đurović, režija Milorad Milatović (ispitni diplomski film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Marija Perović).

Učešće na ostalim festivalima: International Short Film Festival – Film Front 2020; Linea d’Ombra Festival 2020; Arte Mare – Mediterranean Film Festival

2020; Karlovci Film Festival 2021; Herceg Novi Film Festival 2021, MikroFAF 2021; Festival International de Films de Fribourg 2021; Euroshorts Young Filmmakers 2021; Brač Film Festival; Buenos Airies Indie Shorts Awards 2021. Nagrade: Arte Mare – Mediterranean Film Festival 2020 – Nagrada za najbolji studentski film; Brač Film Festival – Nagrada za najbolji kratkometražni film; MikroFAF 2021 – Nagrada za najbolji kratkometražni „indie“ film u regionalnoj selekciji.

Premijera kratkometražnog igranog filma *Pomož Bog / Short Film Festival Ljubljana, FeKK, Slovenija* / scenario i režija Zvonimir Grujić (ispitni diplomski film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica).

Kratkometražni igrani film *Velika dostignuća / Sarajevo Film Festival, BiH* / scenario i režija: Nikola Vučinić (ispitni diplomski film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica).

Učešće na ostalim festivalima: Drama International Short Film Festival, Drama, Grčka, 2020; Festival kratkega filma Ljubljana – FEKK, Ljubljana, Slovenija, 2020; Internacionalni Festival Kratkog Filma – Filmski Front, Novi Sad, Srbija, 2021. Filmski Festival Herceg Novi / Montenegro film festival, Herceg Novi, Crna Gora, 2021. Leskovački Internacionalni Filmski Festival Filmske Režije, Leskovac, Srbija, 2021; Kustendorf Film and Music Festival, Mokra Gora, Srbija, 2021; Drim Short Film Festival, Struga, Sjeverna Makedonija, 2021; Podgorica Film Festival, Podgorica, Crna Gora 2021; 21 International Film School Festival, Montevideo, Urugvaj, 2021; Alexandre Trauner ART/Film Festival, Szolnok, Mađarska, 2021; 16th International Short and Independent Film Festival, Dhaka, Bangladeš, 2021; Zagreb Film Festival, Zagreb, Hrvatska 2021; Najkraći dan, Beograd, Srbija, 2021. Nagrade: Najbolji film studentske selekcije, Filmski festival Herceg Novi, 2021; Treća Nagrada za režiju, Leskovački internacionalni festival filmske režije, Leskovac, Srbija, 2021; Najbolji film, Selekcija Srbija / Region Internacionalni Festival Kratkog Filma – Filmski Front, 2021.

Miroslav Antić *Druga strana vjetra* / Centar za kulturu Tivat (ispitna predstava studenata II godine glume u klasi prof. Branka Ilića: Lara Dragović, Mirjana Spaić, Danica Rajković, Lazar Đurđević, Pavle Bogojević, Stefan Vuković, Marko Rajković) – premijera 27. 5. 2020.

Učešće na Festivalu glumca, Konjic, BiH, Nagrada za najbolju glumicu Lari Dragović.

2021

Džon Kander *Kabare*, solo numere glavne uloge Sali Bols / Jelena Laban, studentkinja master studija studijskog programa Gluma, u

klasi prof. Branislava Mićunovića: VI međunarodni muzički festival „Harmonija umjetnosti“, Soči (Ruska Federacija) / Međunarodni festival „Art in Experience“, Skoplje, Sjeverna Makedonija / Stage vocals Međunarodni festival „Solovjov art“, Kijev, Ukrajina / ispitni program iz predmeta Glas MA I, realizovan uz klavirsku pratnju prof. Alekseja Molčanova, pod mentorstvom prof. dr Sare Vujošević-Jovanović).

Nagrade: Prva nagrada u kategoriji: Glas glumca, umjetnost pjevanja, na VI međunarodnom muzičkom festivalu „Harmonija umjetnosti“, Soči / Prva nagrada u kategoriji: Estrade vocals IV, na Međunarodnom festivalu „Art in Experience“, Skoplje / Grand prix u kategoriji: Stage vocals, na Međunarodnom festivalu „Solovjov art“, Kijev.

Milena Bogavac *Pola pola* / Gradsko pozorište Podgorica, Fakultet dramskih umjetnosti (diplomska predstava studenata Glume u klasi prof. Branka Ilića: Lazar Đorđević, Stefan Vuković, Marko Rajković, Pavle Bogojević, Mirjana Spaić, Lara Dragović, Danica Rajković) – premijera KIC „Budo Tomović“, sala Dodest 24. 4. 2021.

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektorka: Maja Todorović) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Velika dostignuća*, režija Nikola Vučinić, *Neko treći*, režija Milorad Milatović, *Dvije čistačice i domar*, režija Ernesto Kolarić.

Nagrada „Zlatna mimoza“ za najbolji studentski film, filmu *Velika dostignuća* u režiji Nikole Vučinića.

Premijera kratkometražnog igranog filma *Rikverc* / **Festival Filmski front, Novi Sad, Srbija** / scenario i režija Andrija Mugoša (ispitni diplomski film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Marija Perović, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica).

Učešće na festivalima: Lisboeta International Short Film Festival; Karlovcu Film Festival.

Kratkometražni igrani film *Ječam žela* / **Sarajevo Film Festival, BiH** / scenario i režija Andrija Mugoša (ispitni film iz predmeta Filmska režija MA, mentor prof. Marija Perović).

Učešće na festivalima: Thessaloniki International Film Festival 2021; Zagreb film festival 2021. godine; Leskovački Internacionalni Filmski Festival Filmske Režije, Leskovac, Srbija, 2021; Balkans Beyond Borders film festival 2021; Kine-nova Skopje International Film festival 2021; International queer film festival Merlinka 2021; Postfest Sarajevo 2021; BiH looks around film festival 2021; Internationale Kurzfilmtage Winterthur 2021; Queer Asia Film Festival 2021. Early

Bird International Film festival 2021; Beijing Queer Film Festival 2021; SEE Film Festival 2022; Drim Short Film Festival 2022; Bašta Film Festival 2022; FEKK 2022 Ljubljana, Slovenia; Herceg Novi Film Festival 2022; Cinemed – Montpellier Mediterranean Film Festival; CinEast; Valjevski filmski susreti; Seanema film festival 2022; CinéPride 2022. Nagrade: Specijalno priznanje za film na Filmskom festivalu Herceg Novi – Montenegro film festival 2022. godine.

Kratkometražni igrani film ***Idiot / Varese International Film Festival*** / scenario Sara Đurović; režija Sara Stijović (ispitni film iz predmeta Filmska režija, mentor prof. Nikola Vukčević, saradnik u nastavi: Dušan Kasalica).

Učešće na festivalima: Bristol Avant-garde Arts Festival 2021; Balkans Beyond Borders Short Film Festival 2021; Boden International Film Festival 2021; Under the Stars International film Festival 2021; Che Gioia Cinefest 2021; Bihać Avantura Film Festival 2021; Serbia International Youth Film Festival 2022; Anatolian Short Film Festival 2021; Paradise Film Festival 2021. Nagrade: Boden International Film Festival, Boden, Sweden, 2021 – Best Actress in a Short film for Sanja Vujisić; Under the Stars International Film Festival, Bari, Italy – Best Student Short (Main Category); Varese International Film Festival – Finalist.

Kratkometražni dokumentarni film ***Da zakitim mramor cvijećem / Internacionalni festival etnološkog filma, Beograd*** / scenario i režija: Sara Stijović (ispitni film iz predmeta Dokumentarni film – specijalistički rad, mentor Vladimir Perović).

Učešće na festivalima: 41. Internacionalni festival studentskog filma VGIK, Moskva, Rusija, 2021; 15. internacionalni festival dokumentarnog filma Beldocs, Beograd, Srbija, 2022; 13. UnderhillFest Internacionalni festival dokumentarnog filma, Podgorica, Crna Gora 2022; 22. Etnofilm International Film Festival Čadca, Slovačka, 2022; 8. Paradise Film Festival, Budimpešta, Mađarska; 8. Viva Film Festival, Sarajevo, BiH, 2022; Lisbon Film Rendezvous, Lisabon, Portugal, 2022; FEF – Festival Etnološkog filma, Risan, Crna Gora, 2022; 8. Peloponnisos Internacionacionalni festival dokumentarnog filma, Grčka, 2023; 6. Winter Apricot – Prilep Film Festival, Prilep; 19. međunarodni festival dokumentarnog filma „Dokument 2023“ Vranje, Srbija, 2023; Festival „Bistre reke“, Beograd, Srbija, 2024.

Kratkometražni igrani film ***Glas u tišini / Green Montenegro International Film Festival (GMIFF), Žabljak*** / scenario i režija Anja Kečalović (ispitni film iz predmeta Filmska režija – kratki film II, Filmska produkcija – kratki film II i Filmski i TV scenario II, mentori, prof. Dušan Kasalica, Sehad Čekić, Jovana Bojović, Jelena Mišeljić).

Učešće na festivalima: Valjevski filmski susreti, Valjevo, 2021; „Toboš Fest“, filmski festival u Podgorici, 2021.

POSLUŠAJ ME - ODIGRAĆU TI

koreoperformans u Njegoševoj

Autorski projekat Sanje Garić
u saradnji sa Fakultetom dramskih umjetnosti Cetinje i baletskom trupom Allegro

Luc Hubner: *Creeps*
Režija: Damjan Pejanović
Crnogorsko narodno pozorište
Na fotografiji: Jelena Đukić, Pavle Popović,
Marija Labudović, Marija Đurić
→

Harold Pinter: *Povratak*
Režija: Mirko Radonjić
Crnogorsko narodno pozorište
Na fotografiji: Karmen Bardak, Aleksandar
Gavranić, Aleksandar Radulović, Petar Novaković
→

BALKAN BLUES

U zatvoru, u trenutku dolaska novog zatvorenika u ćeliju, vladaju specifična pravila kulta ličnosti jednog od njih. Kako će biti dolaskom novog?

Uloge: Aleksandar Radulović, Miloš Pejović, Emir Čatović, Branimir Popović.

Direktor fotografije: Ranko Sekulić

Scenario: adaptacija dijela drame 'Bure baruta' Djana Dukovskog, **režija:** Srdjan Stanojević

MAŠINA ZA PISANJE

Mladi pisac dobija misterioznu ponudu koju ne može da odbije.

Uloge: Dejan Ivanić, Marko Babović, Mirko Vlahović, Petar Burić, Radmila Božović, Aleksandar Gavranić, Kristina Stevović i Momčilo Pičurić.

Scenario: Vako Raičević

Direktor fotografije: Deni Mateić

Režija: Senad Sahmanović

INTRO

Andrej vodi isprazan život u zapuštenom primorskom gradu. Slijed događaja mijenja njegov život do tačke sa koje nema povratka.

Uloge: Petar Novaković, Bojana Malinovska, Branka Knežević

Direktor fotografije: Ivan Marković

Scenario: Ivan Salatić

Režija: Ivan Salatić

KRUG

Kratka priča o najvećoj kazni - savjesti.

Uloge: Aleksandar Gavranić, Branka Stanić.

Direktor fotografije: Nemanja Dabanović

Scenario: Gojko Berkuljan i Ružica Vasić

Režija: Gojko Berkuljan

EQVILIBRIVM VITAE

Preko zakona održanja energije može se izvesti obrazac za period oscilovanja života pri malim uglovima amplitudnog otklona...

Uloge: Miloš Pejović, Branka Stanić, Jelena Nenezić-Rakočević, Gojko Burzanović, Aleksandar Gavranić, Emir Čatović.

Scenario: Vuk Marković, (Po motivima kratke priče Dina Bucatija)

Direktor fotografije: Željko Bracanović

Režija: Vuk Marković

EHO

Mladi umjetnik koji pokušava da naslika potisnutu traumu iz djetinjstva.

Uloge: Petar Burić, Kristina Stevović, Marta Pičurić

Direktor fotografije: Stevo Vasiljević

Produkcija i scenario: Jelena Durdic, Marina Knežević

(studenti specijalističkih studija produkcije - FVU)

Koscenarista: Jelena Milošević

Režija: Milana Jovanović

BEOGRADSKI FESTIVAL DOKUMENTARNOG I KRATKOMETRAZNOG FILMA, 2-6 april 2013

Programski segment: NOVI CRNOGORSKI FILM

02.04 | Dom omladine Beograd | 17:00h

03.04 | Kino 'Fontana' | 17:00h

FAKULTET
DRAMSKIH
UMJETNOSTI
Cetinje

Filmovi su djelimično finansirani sredstvima projekta Ministarstva nauke Crne Gore:
"Upotreba novih filmskih tehnologija na primjerima klasičnih i modernih dramaturških formi filmskog izraza - IDENTTTT"
Filmovi su pomognuti kapacitetima Javnog servisa RTVCG.

Kratkometražni igrani film *Glas u tišini* / Green Montenegro International Film Festival (GMIFF), Žabljak / scenario i režija Anja Kečalović (ispitni film iz predmeta Filmska režija – kratki film II, Filmska produkcija – kratki film II i Filmski i TV scenario II, mentori, prof. Dušan Kasalica, Sehad Čekić, Jovana Bojović, Jelena Mišeljić).

Učešće na festivalima: Valjevski filmski susreti, Valjevo, 2021; „Toboš Fest“, filmski festival u Podgorici, 2021.

Kratkometražni igrani film *Sunce majkino* / Green Montenegro International Film Festival (GMIFF), Žabljak / scenario i režija Kaća Žarić (ispitni film iz predmeta Filmska režija – kratki film II, Filmska produkcija – kratki film II i Filmski i TV scenario II, mentori, prof. Dušan Kasalica, Sehad Čekić, Jovana Bojović, Jelena Mišeljić).

Učešće na festivalima: „Toboš Fest“, filmski festival u Podgorici, 2021.

Kratkometražni igrani film *Štetočine* / Green Montenegro International Film Festival (GMIFF), Žabljak / scenario i režija Ilija Zeković (ispitni film iz predmeta Filmska režija – kratki film II, Filmska produkcija – kratki film II i Filmski i TV scenario II, mentori, prof. Dušan Kasalica, Sehad Čekić, Jovana Bojović, Jelena Mišeljić).

Učešće na festivalima: Toboš Fest, Podgorica, Crna Gora, 2021; Leskovački internacionalni festival filmske režije, Srbija, 2021; Razmena, Novi Sad, Srbija, 2023.

Kratkometražni igrani film *Pismo ili glava* / Green Montenegro International Film Festival (GMIFF), Žabljak / scenario i režija Dušan Vojnović (ispitni film iz predmeta Filmska režija – kratki film II, Filmska produkcija – kratki film II i Filmski i TV scenario II, mentori, prof. Dušan Kasalica, Sehad Čekić, Jovana Bojović, Jelena Mišeljić).

2022

Tenesi Vilijams *Staklena menažerija* / (ispitna predstava studenata Glume u klasi prof. Dubravke Drakić: Jovana Brnović, Miloš Kašćelan, Milica Pejović, Matija Memedović).

Učešće na festivalima: Korifej Kolašin, FIAT Podgorica, Festival studentskog pozorišta Novi Sad, PAF Banja Luka, Urban Fest Niš. Nagrade Matiji Memedoviću za najboljeg epizodnog glumca (PAF, Banja Luka), Grand Prix za najbolju predstavu na festivalu Urban Fest u Nišu, Nagrada Carica Teodora za najbolju žensku ulogu Jovani Brnović, Nagrada Car Konstantin za najbolju mušku ulogu Milošu Kašćelanu, Naisa – nagrada za najbolju mušku epizodnu ulogu Matiji Memedoviću.

Dorutina Baša *Prst* / (diplomska predstava studenata Glume u klasi prof. Branimira Popovića: Milica Kekić, Maša Božović. Režija: saradnica u nastavi Anđelija Rondović).

Učešće na festivalima: FIAT Podgorica, Korifej Kolašin, INTEF Šabac, Otvoreni pozorišni susreti Nova Sol (Poljska). Nagrada za najbolju predstavu po ocjeni stručnog žirija, Nagrada publike za najbolju predstavu, Nagrada za najbolju žensku ulogu i za najbolje glumačko ostvarenje Maši Božović (INTEF).

Johan Vofgang Gete, Ludvig van Betoven, *Egmont*, solo kompozicije junakinje Klerhen; Voren Kejsi, Džim Džejkobs, *Brijantini*, solo kompozicije i dueti glavnih uloga Sendi i Deni; studenti master studija studijskog programa Gluma, u klasi prof. Branka Ilića – Lara Dragović i Pavle Bogojević / Međunarodno muzičko takmičenje „Šansona“, Moskva, Ruska Federacija / (ispitni program iz predmeta Glas MA II, realizovan uz klavirsku pratnju Dmitrija Griniha, pod mentorstvom prof. Sare Vujošević-Jovanović).

Nagrade: Lara Dragović, Prva nagrada u kategoriji: Vokalna vještina glumca I, Pavle Bogojević, Prva nagrada u kategoriji: Vokalna vještina glumca II, Lara Dragović, Pavle Bogojević, Prva nagrada u kategoriji: Vokalni ansambl.

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektorka: Maja Todorović) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Mir*, režija: Gabrijel Camaj, *Ječam žela*, režija: Andrija Mugoša.

Specijalno priznanje žirija Andriji Mugoši za film *Ječam žela*.

Kratkometražni igrani film *Šta sad* / Green Montenegro International Film Festival (GMIFF), 2022. godina, Žabljak / scenario i režija Zvonimir Grujić (ispitni film iz predmeta Filmska režija MA, mentor prof. Marija Perović, saradnik u nastavi Sead Šabotić).

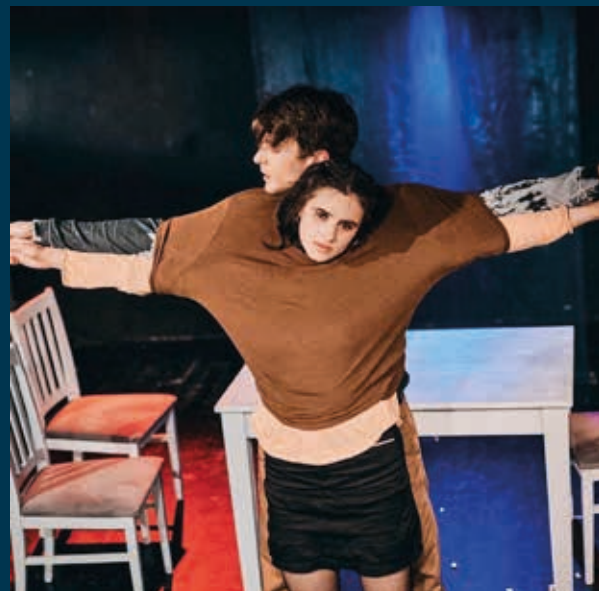
2023

Alber Kami *Nesporazum*, režija Damjan Pejanović / Crnogorsko narodno pozorište (završna ispitna predstava na osnovim studijama Pozorišne režije, metor prof. Radmila Vojvodić) – premijera 13. 6. 2023.

Učešće na 28. Jugoslovenskom pozorišnom festivalu „Bez prevoda“, Narodno pozorište Užice, R. Srbija.

Nagrada za najbolju režiju na 38. Festivalu internacionalnog alternativnog teatra FIAT 2023. i nagrada Adralion za scenografiju predstave *Ivanki Vani Prelević* na Jugoslovenskom pozorišnom festivalu „Bez prevoda“ u Užicu (2023).

Martin Mekdona *Jastučko*, režija Andrija Rašović / Kraljevsko pozorište Zetski dom (završni ispit master studija Pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić) – premijera 17. 9. 2023.

Edvard Olbi: *Koza ili ko je Silvija*
Režija: Danilo Marunović
Crnogorsko narodno pozorište,
Na fotografiji: Nada Vukčević,
Emir Čatović
↑

Hana Rastoder: *671 – Lov*
Crnogorsko narodno pozorište
Na fotografiji: Tihana Čulafić, Milica
Šćepanović, Jovana Brnović
→

F. J. Hajdn, J. M. Hajdn: *Jedino lice sreće*
Kraljevsko pozorište Zetski dom
Muzička dramaturgija: Sara Vujošević-Jovanović
Režija: Minja Novaković
Na fotografiji: Luka Stanković,
Marija Vujović
→

Milena Bogavac: *Pola pola*
Gradsko pozorište Podgorica
Na fotografiji: Lazar Đorđević,
Mirjana Spajić
←

Kadar iz filma: *Ječam žela*
Reditelj: Andrija Mugoša
(Mišo Obradović, Momčilo Otašević)
↑

Vaclav Havel *Audijencija*, režija Branka Knežević / Gradsko pozorište Podgorica (završni ispit master studija Pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić) – premijera 15. 10. 2023.

Hana Rastoder *671 – Lov*, režija Hana Rastoder / Scena studio, Crnogorsko narodno pozorište (završni ispit master studija Pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić) – premijera 26. 12. 2023.

Učešće na festivalima: Internacionalni teatarski festival MESS (program Modul memorije), Sarajevo i FIAT, Podgorica.

Ljubomir Simović, *Hasanaginica*, Scena Generacija, Kraljevsko pozorište Zetski dom (diplomska predstava studenata studijskog programa Gluma, u klasi prof. Branimira Popovića: Una Lučić, Nemanja Todorović, Ognjen Sekulić, Milica Kekić, Maša Božović, Kristijan Blečić, Aleksa Balević i studenti u klasi prof. Dubravke Drakić: Matija Memedović, Milo Perović, Miloš Kaščelan) – premijera 27. 4. 2023. godine.

Endru Lojcd Veber, Čarls Hart, *Fantom iz opere*; Stiven Flaerti, Lin Arens, *Anastasija*, solo kompozicije i dueti glavnih uloga Kristine, Fantoma, Anastasije, Dmitrija – studenti osnovnih studija studijskog programa Gluma, u klasi prof. Dubravke Drakić: Milica Pejović i Miloš Kaščelan / Međunarodni festival „Olimpus“, Moskva, Ruska Federacija / (ispitni program iz predmeta Glas VI, realizovan uz klavirsku pratnju Dmitrija Griniha, pod mentorstvom prof. Sare Vujošević-Jovanović).

Nagrade: Milica Pejović, Prva nagrada u kategoriji: Vokalna vještina glumca II, Miloš Kaščelan, Prva nagrada u kategoriji: Vokalna vještina glumca I, Milica Pejović, Miloš Kaščelan, Prva nagrada u kategoriji: Vokalna vještina glumca, duet.

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektorka: Maja Todorović) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Sve ono između nas*, režija: Anja Kečalović, *Dora*, režija: Ana Čulum, *Pas koji se upišio od sreće*, režija: Ilija Zeković, *Miks*, režija: Dušan Vojinović.

Specijalno priznanje žirija filmu „Pas koji se upišio od sreće“ u režiji Ilije Zekovića. Film je prikazan i na festivalima: Leskovački internacionalni festival filmske režije, 2023, studentska selekcija, Srbija; Martovski festival, 2024. Međunarodna selekcija kratkog filma, Srbija; Zagreb Film Festival, 2023. Festivali pod reflektorom 2023, Hrvatska; Mojkovačka filmska jesen, 2023. Crna Gora; Kragujevački festival antiratnog, angažovanog i akademskog filma, 2023. Srbija; Novi Val, 2023. Crna Gora; CONTACT – International Student Film Festival, Turska; Lift-Off Global Network (Finalist), Balkan student CINEFEST Tirana.

Premijera kratkometražnog igranog filma *Sve ono između nas / Roma Short Film Festival, Italija* / scenario i režija Anja Kečalović (ispitni diplomski film iz predmeta Filmski projekat II, mentori, prof. Marija Perović, saradnik u nastavi Sead Šabotić) – premijera na Roma Short Film Festival, Italija 2023. godine.

Učešće na ostalim festivalima: Roma Short Film Festival Pacific King International Film Festival (Best Student film); Eastern Europe Film Festival; Sittannaval International Film Festival 2023; Pupila Film Festival 2023, Brazil (Nominee for Best Women's Film, Nominee for Best Cinematography, Nominee for Best Film); Student World Impact Film Festival (Honorable Mention); Roma Outkast Independent Film Award 2023 (Finalist); Bratislava International Film Awards (Finalist) 2023; Arte Mare 2023 Mediterranean Film Schools competition Corsica, Francuska; Karlovi Film Festival, Srbija, 2023; Herceg Novi Film Festival, Crna Gora 2023; Zagreb Film Festival – Festivali pod reflektorom 2023, Hrvatska – Ovo je interna baza kao VoD platforma; Marbella International Film Festival, Spain 2023; European Short Awards 2023/2024 Summer Season, Brno, Czeckia; CONTACT – International Student Film Festival, Turska; Short of the Year, Spain 2023; Festival Kratkog Metra Novigrad, Croatia, 2023; Green Montenegro International Film Festival, Žabljak, Crna Gora, 2023; Pame International Film Festival, Pokhara, Nepal; Bihać Avantura Film Festival „Avant&Una”, BiH, 2023; Short Shot Fest Moscow 2023; Global Independent Film Festival of India 2023; Stockholm City Film Festival 2023; Giffoni Macedonia Youth Film Festival, Macedonia 2023; Inspiro Omenka 2023, Arilje, Srbija; Zemun Fest, Beograd, Srbija 2023; Student Live Film Festival, Paris, France; Leskovački internacionalni festival filmske režije, Leskovac, Srbija; Kragujevački festival antiratnog, angažovanog i akademskog filma – KRAF, 2023; Novi Val festival, Budva 2023; Mojškovačka filmska jesen 2023, Mojkovac, Crna Gora; Prvi kadar 2023, Zvornik/Istočno Sarajevo, BiH; Linden Film Fest Cetinje, Crna Gora, 2023; Rubix Festival Porto, Tivat, Crna Gora; Edo State International Film Festival 2023, Nigerija; Golden Femi Film Festival. Sofija, Bugarska. Nagrade: Roma Short Film Festival (Best Student film); Pacific King International Film Festival (Best Student film); Eastern Europe Film Festival (Best Short film); Sittannaval International Film Festival 2023 India (Best student film).

Kratkometražni igrani film *Dora / Balkan Beyond Border film festival* / scenario: Ana Ćulum, Itana Vukosavljević, režija: Ana Ćulum (projekat OSCE, FDU, mentori, prof. Marija Perović, Serđo Baso).

Nagrade: NAGRADA PUBLIKE za najbolji kratki film na BBB film festivalu 2023, Balkan student CINEFEST Tirana, Rubix Festival Porto, Tivat, Crna Gora, Mojškovačka filmska jesen, 2023, Crna Gora; Green Montenegro International Film Festival (GMIFF), Žabljak.

Kratkometražni igrani film *Supa / Ljubljana Internacional Film Festival, Slovenija* / scenario i režija Kaća Žarić (ispitni diplomski film iz predmeta Filmski projekat II, mentor prof. Marija Perović, saradnik u nastavi Sead Šabotić).

Učešće na festivalima: Festival Kratkog Metra Novigrad (2023) Novigrad Rubix, Festival of Theatre, Music, Art and Technology (2023), Tivat; Mojškovačka filmska

jesen (2023), Balkan student CINEFEST Tirana. Nagrada Ljubljana Interntional Film Festival (2023), Ljubljana – Best short film of EUROPANORAMA 2023.

Kratkometražni igrani film *Sve ono što nisam* / Green Montenegro film festival, Žabljak / scenario i režija Kaća Žarić (ispitni film iz predmeta Filmska režija I, u okviru projekta OSCE/FDU, mentori, prof. Marija Perović, Serđo Baso).

Učešće na festivalu: Rubix, Festival of Theatre, Music, Art and Technology, Tivat.

FDU u Crnogorskoj kinoteci – revija završnih ispitnih filmova studenata osnovnih, specijalističkih i master studija Filmske i TV režije i Filma i medija pod mentorstvom prof. Nikole Vukčevića, prof. Marije Perović, docenta Dušana Kasalice i saradnika u nastavi Seada Šabotića / *Žed* Nikole Vučinića, *Junak iz parka* Nemanje Lakića, *Pa-uža* Matije Jovanovića, *Pismo ili glava* Dušana Vojinovića, *Intro* Ivana Salatića, *Umir krvi* Senada Šahmanovića, *Vremenska kapsula* Tamare Kadović, *Kad ja pođoh* Sare Stijović, *Utvare* Davida Todorovića, *Da mu j***bem mater* Ivana Čojbašića, *Equilibrium vitae* Vuka Markovića, *Shalters* Ivana Salatića, *Ključ* Gojka Berkuljana, *Teplice '98* Slavena Sošića, *Sunce majkino* Kaće Žarić, *Štetočine* Ilije Zekovića, *Neko treći* Milorada Milatovića, *19:30* Nikole Nikolića, *Praskozorje* Andrije Mugoše, *Mir* Gabriela Camaja, *Sve, u svoje vrijeme* Davida Todorovića, *Ječam žela* Andrije Mugoše, *F63.1* Stefana Radovića, *Velika dostignuća* Nikole Vučinića, *Revolucionarni um* Seada Šabotića, *Lumpen* Nikole Vučinića, *Pathos* Bojana Stijovića, *Balkan blues* Srđana Stijovića, *Pomoz Bog* Zvonimira Grujića, *Sve ono između nas* Anje Kečalović, *U koliko krećemo sutra?* Matije Jovanovića.

2024

Bertold Breht *Malograđanska svadba*, režija Damjan Pejanović / Kraljevsko pozorište Zetski dom, Barski ljetopis uz podršku Ambasade SR Njemačke / (završni ispit master studija pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić, saradnica u nastavi Lidija Dedović) – premijera 28. 5. 2024.

Borislav Pekić *U Edenu, na Istoku*, režija Milo Vučinić / Centar za kulturu, sport i medije Šavnik uz podršku Ministarstva kulture i medija Crne Gore, Crnogorskog narodnog pozorišta i Opštine Šavnik (završni ispit master studija pozorišne režije, mentor prof. Radmila Vojvodić, saradnica u nastavi Lidija Dedović) – premijera 30. 5. 2024.

Ispitna predstava *Biografije i imitacije* studenata Glume u klasi prof. Branka Ilića / 16. Međunarodni festival kazališnih akademija „Dioniz“, Đakovo, Hrvatska.

Eden fon Horvat *Don Žuan se vraća iz rata* (ispitna predstava treće godine Glume u klasi prof. Branislava Mićunovića, saradnica u nastavi Jelena Đukić): Anja Misović, Ivona Raković, Luka Stanković i Nevena Peneva / Međunarodni festival akademskih pozorišta „Čkaljini dani“, Kruševac, Srbija.

Marš Norman *Laku noć, Majko* / Centar za kulturu Tivat (master predstava studentkinja Glume Jovane Brnović i Mine Mićović pod mentorstvom prof. Dubravke Drakić i saradnice u nastavi Jelene Đukić) – premijera 10. 6. 2024.

Patriša Hajsmić *Ženomrzačke priče* / Centar za kulturu Tivat (master predstava studentkinje Glume Anđele Marunović pod mentorstvom prof. Dubravke Drakić i saradnice u nastavi Jelene Đukić) – premijera 28. 8. 2024.

Kratkometražni igrani film *Pas koji se upišio od sreće* Ilije Zekovića (završni i rad na trećoj godini osnovnih studija pod mentorstvom prof. Marije Perović i saradnika u nastavi mr Seada Šabotića) / 71. Beogradski festival dokumentarnog i kratkometražnog filma, Beograd, selekcija Međunarodni kratki igrani film, Beograd, Srbija.

Kratkometražni igrani film (svjetska premijera) *Ništa lično, tata* Tamara Pavićević (master rad pod mentorstvom prof. Marije Perović i saradnika u nastavi, mr Seada Šabotića) / Sarajevo Film Festival, Takmičarska selekcija – studentski film 2024. Sarajevo, BiH.

Takmičarski program **Selekcija studentskog filma** (selektorka: Sara Stijović) / **Filmski festival Herceg Novi. Montenegro film festival** / kratkometražni filmovi: *Ništa lično, tata*, režija: Tamara Pavićević, *Uloge tumačili*, režija: Ilija Zeković, *Gabi*, režija: Dušan Vojinović, *El dorado*, režija: Matija Jovanović, *Kako su gradovi postali oaza za pčele*, režija: Jakša Minić, *Ja sam Kaća i dobila sam šećer, i šta sad*, režija: Kaća Žarić.

Specijalna nagrada za kratkometražni film *Gabi* u režiji Dušana Vojinovića.

Tomas Sterns Eliot, Endru Lojd Veber *Mačke* / Međunarodni festival umjetnosti „Art in“, Kavadarci, Sjeverna Makedonija / (solo Ivo-

na Raković, studentkinja Glume u klasi prof. Branislava Mićunovića, ispitni program iz predmeta Glas VI, realizovan uz klavirsku pratnju Dmitrija Griniha, pod mentorstvom prof. Sare Vujošević Jovanović).

Nagrada: Prva nagrada u kategoriji Estraden vocal VII Ivoni Raković.

Stručna konferencija „**Izazovi razvoja kulturne politike Crne Gore – pogled iznutra**“ / Univerzitet Crne Gore. Učesnici: mr Dušan Međin – Društvo za kulturni razvoj „Bauo“, mr Milica Nikolić – ekspertkinja za kulturu, UDG, Vučić Četković – Savjetnik za kulturu u Vladi Crne Gore, mr Tatjana Krkeljić – dekanica Muzičke akademije UCG, prof. dr Veljko Radulović – Arhitektonski fakultet UCG, Vladislav Šćepanović – direktor Muzeja savremene umjetnosti Crne Gore, Nataša Kraljević – Kancelarija za međunarodnu saradnju Univerziteta Mediteran, prof. mr Sehad Čekić – Fakultet dramskih umjetnosti UCG, prof. mr Zdravko Delibašić – Fakultet likovnih umjetnosti UCG, Jelena Pavićević – Benefit Communications. Moderatori i urednici konferencije: prof. dr Edin Jašarović, prof. mr Janko Ljumović.

Franc Jozef Hajdn, Johan Mihael Hajdn *Jedino lice sreće* / Univerzitet Crne Gore, Kraljevsko pozorište „Zetski dom“, u saradnji sa operskom kućom i Fondacijom Petruceli, Bari (Italija) / idejni koncept operske predstave docent dr Sare Vujošević-Jovanović / adaptacija i režija Minja Novaković / (učesnici – profesori, studenti i alumnisti Fakulteta dramskim umjetnosti, Muzičke akademije i Fakulteta likovnih umjetnosti Univerziteta Crne Gore, uz gostujuće umjetnike iz Crne Gore i inostranstva – premijera 29. 9. 2024.

Učešće na Festivalu umjetnosti, nauke i kulture Univerziteta Crne Gore – Crnogorsko narodno pozorište, Podgorica.

**F D U → MIAPA
SA -
RA -
DINJE**

Mapa saradnje Fakulteta dramskih umjetnosti od samih početaka njegovog rada imala je višedimenzionalnu ulogu, ali je podjednako praktično služila i kao prostorna ekstenzija za akademsku, projektnu i logističku podršku u cilju obezbjeđivanja što kvalitetnije osnove rada sa studentima kao i sveukupne internacionalizacije djelovanja. Kao ključna strateška odrednica i komponenta u proširenju sopstevnog djelovanja u relevantnom prostoru, mapu saradnje Fakulteta dramskih umjetnosti možemo podijeliti u nekoliko cjelina i oblasti koje u vremenu iza nas mogu ocrtati i ukazati na izuzetno zanimljivu geografiju domaćih, regionalnih i međunarodnih partnera sa kojima je Fakultet realizovao neke od svojih najznačajnijih projekata.

Imajući u vidu veoma specifičnu obrazovnu metodologiju Fakulteta dramskih umjetnosti, koju je neophodno dinamično prilagođavati i komparativno usaglašavati sa savremenim obrazovnim praksama iz regiona i svijeta, Fakultet je tokom niza godina razvio veoma intenzivne odnose sa srodnim regionalnim istraživačkim i stručnim visokoobrazovnim školama i renomiranim međunarodnim obrazovnim institucijama putem aktivnosti koje su imale za cilj kvalitetnu implementaciju sporazuma o bilateralnoj i multilateralnoj saradnji, kreditnoj (odlaznoj i dolaznoj) mobilnosti i razmjene istraživača, nastavnika, studenata i neakadenskog osoblja.

U ovako definisanoj prioritetnoj oblasti internacionalizacije, Fakultet je, takođe u kontinuitetu akcentovao razvoj i podršku međunarodnih projektnih aktivnosti, kako u saradnji sa drugim inostranim visokoobrazovnim institucijama i organizacijama, tako i zajednički djelujući i sa ostalim organizacionim jedinicama Univerziteta Crne Gore.

Impresivna kolekcija projekata koju smo najčešće realizovali u koprodukcijama putem mreže naših domaćih, regionalnih i međunarodnih partnera podrazumijevala je višegodišnje razvojne projekte sa univerzitetima iz svih značajnijih zapadnoevropskih zemalja i pridruženih zemalja kandidata za članstvo u EU.

Kao jedna od centralnih obrazovnih ustanova za razvoj dramske i audio-vizuelne umjetnosti u Crnoj Gori, Fakultet dramskih umjetnosti takođe je bio orijentisan ka podsticanju saradnje i jačanju veza sa privrednim i društvenim okruženjem unutar kojeg djeluje težeći prevashodno da uspostavi produktivnu saradnju sa javnim, privatnim i civilnim sektorom, kao i mnogim drugim javnim institucijama i akterima kulturne scene sa ciljem realizacije zajedničkih projekata i aktivnosti na promovisanju intelektualnog kapitala, kulture, nacionalnog identiteta i održivog razvoja Crne Gore.

Zato će kao najsnažniji argument kojim Fakultet dramskih umjetnosti potvrđuje kvalitet sopstvenog djelovanja i rada, tokom godina postojanja, predstavljati saradnja sa njegovim nastavnim bazama.

Naime, lista nastavnih baza sa kojima Fakultet dramskih umjetnosti u intenzivnoj tehničkoj i programskoj saradnji realizuje svoje nastavne aktivnosti, kao i najznačajnije projekte koprodukcije i sa kojima ima uspostavljene protokole i ugovore o poslovno-tehničkoj saradnji su:

Radio televizija Crne Gore,
Crnogorsko narodno pozorište,
Kraljevsko pozorište „Zetski dom”,
Filmski centar Crne Gore,
Gradsko pozorište Podgorica,
Centar za kulturu Tivat,
Nikšićko pozorište,
Crnogorska kinoteka.

Pored njih saradnja je uspostavljena sa nizom festivala i manifestacija od nacionalnog značaja poput: hercegnovskog Montenegro film festivala, Kotor Art-a, festivala Ratkovićeve večeri poezije, zatim festivala Grad Teatar Budva, FIAT, Barski ljetopis, Odakle zovem, Korifej teatar, Otvoreni dani nauke, Underhill fest, Podgorica film festival, Festivala glumca u Nikšiću i dr.

Uporedo sa ovom listom važno je napomenuti i tijesnu institucionalnu saradnju u realizaciji nastavnih programa i sa lokalnim kulturnim centrima kao što su kulturni centri u: Baru, Tivtu, Herceg Novom, Podgorici, Beranama, Nikšiću, Pljevljima, Petrovcu, Moj-

kovcu, ali i konkretno realizovane mnogobrojne projekte sa: Ministarstvom kulture i medija, Ministarstvom nauke, Ministarstvom prosvjete, Ministarstvom ekonomije, Ministarstvom finansija, Ministarstvom vanjskih poslova i dr.

Kako Fakultet dramskih umjetnosti predstavlja centralno jezgro produkcije kadra iz dramskih i audio-vizuelnih djelatnosti u crnogorskom društvu, tako njegova usmjerenost na saradnju sa javnim, privatnim i civilnim sektorom konstantno teži daljem produbljivanju i snaženju odnosa sa svim relevantnim akterima iz polja savremenog kulturnog, medijskog i umjetničkog stvaralaštva.

Proširujući sopstvenu listu partnera značajno je napomenuti i blisku saradnju sa mnogobrojnim domaćim i regionalnim strukovnim asocijacijama i relevantnim nezavisnim i nevladinim udruženjima u kulturi. U tom pravcu posebno je važno istaći i saradnju sa nevladinim udruženjima i organizacijama u kulturi u cilju realizacije specifičnih kulturnih akcija i društveno angažovanih projekata (NVO ATAK).

Jačanjem relacija sa svojim istaknutim alumnistima Fakultet dramskih umjetnosti teži uspostavljanju veće vidljivosti i prepoznavanju svojih istaknutih pojedinaca, koji već sada čine snažan korpus profesionalaca, koji su u velikom procentu zaposleni unutar kulturnog, umjetničkog i medijskog sektora u Crnoj Gori.

Imajući u vidu regionalni kontekst, važno je napomenuti i blisku saradnju sa drugim akademijama i fakultetima sličnog obrazovnog i programskog profila kao što su:

Fakultet dramskih umjetnosti – Beograd,

Akademija umjetnosti – Novi Sad,

Akademija scenskih umjetnosti – Sarajevo,

Akademija za umjetnost i kulturu – Osijek,

Akademija umjetnosti – Banja Luka,

Fakultet za dramski umjetnosti – Skopje,

Akademija za gledališče, radio, film in televizijo – Ljubljana,

Akademija dramskih umjetnosti – Zagreb.

Pažljivom analizom savremene kulturne, umjetničke i medijske scene, kao i analizom potreba tržišta rada Fakultet dramskih umjetnosti nastavlja da prilagođenom upisnom politikom dodatno osnažuje kvalitet kadra u javnim ustanovama, privatnim firmama i civilnim organizacijama u kulturi, podstičući pritom veći obim programske saradnje kroz održiva partnerstva.

Na ovaj način lista partnera tokom trodecenijskog djelovanja Fakulteta u međunarodnom kontekstu predstavlja impozantan repozitorijum projektnih aktivnosti koje je Fakultet uspješno realizovao prilagođavajući svoj nastavni program najvišim standardima međunarodne kulturne saradnje i razmjene. Zato lista međunarodnih partnera sa kojima je Fakultet realizovao neke od svojih najznačajnijih projekata uključuje:

UNESCO,
UNICEF,
UNDP,
OSCE,
Delegaciju Evropske unije u Crnoj Gori,
Nacionalnu Erasmus kancelariju,
Britanski savjet,
TIKA (turska Agencija za tehničku saradnju i koordinaciju),
Fond za otvoreno društvo,
Pro Helvetia (švajcarski program za kulturu),
Evropsku kulturnu fondaciju,
Fondaciju Konrad Adenauer Stiftung,
Američki ugao, Francuski kulturni centar, Italijanski kulturni centar i dr.

Kako ova lista naših međunarodnih partnera na projektima nije konačna, tako nam kredibilitet gore navedenih partnera daje za pravo da konstatujemo da je Fakultet dramskih umjetnosti veoma prisutan i prepoznatljiv kao kredibilan partner, ne samo u granicama Crne Gore, već i u širim regionalnim i međunarodnim okvirima.

Potpisujući interinstitucionalne ugovore i realizujući brojne evropske projekte, Fakultet dramskih umjetnosti sa ponosom ističe blisku saradnju sa našim institucionalnim partnerima iz brojnih evropskih zemalja na realizaciji i koordinaciji veoma složenih prekograničnih kolaborativnih IPA projekata (unutar instrumenata za predpristupnu saradnju) kao i drugih zapaženih međunarodnih projekata koje je tokom godina realizovao posredstvom finansijske podrške programa European Heritage Label, ERASMUS + i programa Kreativne Evrope.

Međutim, kao svoju najvažniju institucionalnu referencu i potvrdu kvaliteta sopstvenog djelovanja Fakultet dramskih umjetnosti vidi i sa ponosom ističe unutar punopravnog članstva u Glavnom odboru skupštine Internacionalnog teatarskog instituta (ITI/UNESCO) koji je ratifikovan i kojoj je pristupio u 2018. g. Ova prestižna globalna asocijacija sa sjedištem u Šangaju koja djeluje od 1947. g. predstavlja najrenomiraniju svjetsku mrežu ustanova visokog obrazovanja u izvođačkim umjetnostima.

Putujući teatar za djecu *Svi u vrtić*, realizovan je u okviru kampanje *Svi u vrtić* (UNICEF i Ministarstvo prosvjete) u kojoj je FDU bio partner. Autor projekta prof. Sanja Garić. Članovi tima – prof. Dubravka Drakić, prof. Branko Ilić, prof. Marija Perović. Igraju alumnisti i studenti Glume. Projekat realizovan u više crnogorskih gradova: Kolašin, Mojkovac, Šavnik, Žabljak, Plužine, Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Rožaje, Plav i Andrijevica. 2015–2016.

Na fotografiji: Jelena Đukić, Kristina Obradović, Pavle Popović, Maša Labudović, Filip Đuretić, Branka Otašević, Karatina Krek.

ARTVISION:
VISIONI D'ARTE
NELL'ADRIATICO

Launch event: Bari, 5 giugno 2014
 ore 9.30 - 14.00

c/o **OFFICINA degli esordi**
 via Crispi, 5

ARTVISION: A LIVE ART CHANNEL
 ADRIATICA - Via Crispi 5 - Bari - 70121 - Tel. 080 2205532 - www.artvision.it

Segreteria organizzativa:
 BASS CULTURE / tel. 080 2205532 / artvision@bassculture.it

 artvisionproject

Moć Kulture

Macht der Kultur

POLITIKA I
 POZORIŠTE:
 SJEĆANJE NA
 STVARNOST

POLITIK UND
 THEATER:
 ERINNERUNGEN AN
 DIE GEGENWART

23-25. oktobar 2020.
 Hotel Blue Kotor Bay,
 Stoliv/Kotor

23-25. Oktober 2020.
 Hotel Blue Kotor Bay,
 Stoliv/Kotor

UNIVERZITET CRNE GORE

FAKULTET LIKOVNIH UMJETNOSTI / FAKULTET DRAMSKIH UMJETNOSTI / MUZIČKA AKADEMIJA

**PREMIJERNI PROGRAMI POVODOM
DECENIJE OBNOVE NEZAVISNOSTI
I HILJADU GODINA DRŽAVNOSTI
CRNE GORE**

CETINJE / 2016.

Kadar iz filma *Intro*
Reditelj: Ivan Salatić
↓

F D U → **IZDAVAČKA**
DJE —
LAT —
NOST

Izdavačka djelatnost Fakulteta dramskih umjetnosti nastala je u godini kada je i formalno osnovan Fakultet – 1997. godine. Knjige *Gluma I – Rad na sebi* i *Gluma II – Radnja* profesora glume Bora Stjepanovića su odmah nakon objavljivanja u akademskoj i stručnoj javnosti na regionalnom nivou ocijenjene kao značajan doprinos umjetnosti glume. Nakon crnogorskog izdanja doživjele su nova dopunjena izdanja, prvo u Novom Sadu (Sterijino pozorje) uz treću knjigu *Gluma III – Igra*, a zatim je u Osijeku (Umjetnička akademija i Leykam) objavljena *Gluma I – Rad na sebi*. Knjige su dio obavezne literature na fakultetima i akademijama dramskih umjetnosti u regionu. To je bio i rezultat knjige Vuka Vukovića *Društveni mediji i upravljanje komunikacijama*, koja je zvanično uvrštena kao dio obavezne literature na nekoliko fakulteta i univerziteta u regionu (Beograd, Novi Sad, Zagreb, Dubrovnik).

Ostali izdavački projekti dio su saradnje Fakulteta sa različitim partnerima, od kojih su tri izdanja posebno važna. Knjiga Dragana Klaića, historičara pozorišta i kulturnog analitičara evropskog renomea, *Početi iznova – Promena teatarskog sistema* koja je nakon izdanja na engleskom jeziku u Velikoj Britaniji (2012) objavljena u saradnji Clia, Univerziteta umetnosti u Beogradu i Fakulteta dramskih umjetnosti na Cetinju, partnerstvo fakulteta u objavljivanju antologije savremene crnogorske drame na poljskom jeziku u izdanju Šleskog univerziteta u Katovicama *Otvoreni kraj i Priručnik Jana Fabrea za izvođača 21. vijeka*, jednog od najvećih savremenih umjetnika današnjice. Izdvaja se i zbornik *Crnogorske studije kulture i identiteta* koji je u stručnoj javnosti dobio priznanja i pozitivne recenzije. Spisak ne uključuje izdanja profesora i saradnika Fakulteta koji su svoje stručne monografije ili dramske tekstove objavljivali kod drugih izdavača.

Stjepanović, Boro. 1997.

Gluma I – Rad na sebi. Cetinje, Podgorica: Fakultet dramskih umjetnosti, Univerzitet Crne Gore, Dom Omladine „Budo Tomović“.

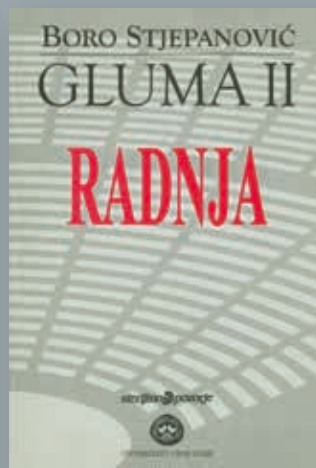

Stjepanović, Boro. 1997.

Gluma II – Radnja. Cetinje, Podgorica: Fakultet dramskih umjetnosti, Univerzitet Crne Gore, Dom Omladine „Budo Tomović“.

Stjepanović, Boro. 2000.

Audicija – Sve o prijemnom ispitu. Cetinje, Sarajevo: Fakultet dramskih umjetnosti, Akademija scenskih umjetnosti.

Stjepanović, Boro. 2005.

Gluma I – Rad na sebi. Novi Sad, Podgorica: Sterijino pozorje, Univerzitet Crne Gore.

Stjepanović, Boro. 2005.

Gluma II – Radnja. Novi Sad, Podgorica: Sterijino pozorje, Univerzitet Crne Gore.

Stjepanović, Boro. 2005.

Gluma III – Igra. Novi Sad, Podgorica: Sterijino pozorje, Univerzitet Crne Gore.

Anđelković, Sava i Vojvodić, Radmila (ur.).

2005. **Dramski tekst danas u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori:** zbornik radova sa međunarodnog simpozijuma teatrologa održanog 14. i 15. oktobra 2004. u Podgorici. Cetinje, Pariz, Podgorica: Fakultet dramskih umjetnosti, Université Paris IV-Sorbonne, Crnogorsko narodno pozorište.

Anđelković, Sava i Thomas, Paul-Louis (ur.).

2013. **Njegoš u ogledalima vjekova:** zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Njegoš, prince-évêque et poète – de la montagne au cosmos“, održanog 14. i 15. juna 2013. na Sorbonni. Cetinje, Pariz, Podgorica: Fakultet dramskih umjetnosti, Université Paris-Sorbonne, Gest.

Vojvodić, Radmila i Ljumović, Janko (ur.) 2016. **Crnogorske studije kulture i identiteta**. Cetinje: Fakultet dramskih umjetnosti.

Klaić, Dragan. 2016. **Početi iznova – Promena teatarskog sistema**. Beograd, Cetinje: Clio, Univerzitet umetnosti, Fakultet dramskih umjetnosti.

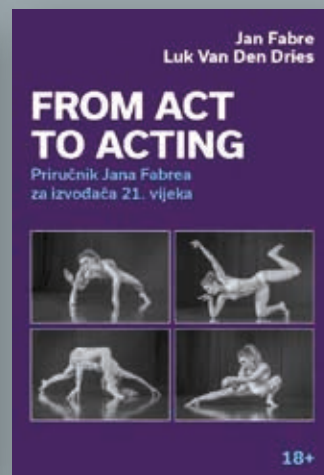
Vuković, Vuk. 2019. **Društveni mediji i upravljanje komunikacijama**. Cetinje: Fakultet dramskih umjetnosti.

Ljumović, Janko (ur.) 2020. **Moć kulture: Politika i pozorište – sjećanje na stvarnost**. Podgorica, Cetinje: Fondacija Konrad Adenauer, Fakultet dramskih umjetnosti.

Abrasowicz, Gabriela, Koch, Magdalena, Małczak, Leszek. 2023. **OTWARTE ZAKOŃCZENIE – WYBÓR WSPÓŁCZESNEGO DRAMATU CZARNOGÓRSKIEGO**. Katowice, Cetinje, Podgorica: Uniwersytet Śląski, Wydział Sztuk Dramatycznych w Cetinju (Fakultet dramskih umjetnosti Cetinje), Czarnogórski Teatr Narodowy (Crnogorsko narodno pozorište), Teatr Królewski „Zetski dom” (Kraljevsko pozorište „Zetski dom”).

Fabre, Jan i Van den Dries, Luk. 2024. **From Act To Acting – Priručnik Jana Fabrea za izvođača 21. vijeka**. Cetinje, Kolašin: Fakultet dramskih umjetnosti, Korifej teatar.

Iz recenzija:

Gluma I – Rad na sebi / Gluma II – Radnja (Ognjenović, Vida. 1998. *Scena*, br. 3. Novi Sad: Sterijino pozorje)

U oskudnoj literaturi o umetnosti i umeću glume, knjiga Bora Stjepanovića GLUMA I, II, predstavlja i hvale vredno istraživačko pregnuće i odličan rezultat... Boro Stjepanović se poduhvatio teškog posla da o umetnosti o kojoj svi misle da znaju sve što treba (zato što ne znaju šta treba), progovori stručno, sistematično i precizno, ne poričući uvreženo shvatanje da su sloboda izbora i mašta (po Sartru inače sinonimi) osnovni uslovi glumačkog istraživanja... Boro Stjepanović je napisao značajnu knjigu o prirodi glume, udžbenik, kao što je to svaka dobra knjiga. S pažnjom očekujemo najavljeni treći deo: GLUMA III, jer smo uvereni da ovako sročeno knjiško znanje gluma priznaje.

Gluma I – Rad na sebi / Gluma II – Radnja (Radulović, Ksenija. 1998. *Reč*, br. 52. Beograd: Radio B92)

Reč je o nastojanju autora da svoje znanje i profesionalno iskustvo – i glumca i pedagoga – klasifikuje i sistematizuje, o pokušaju da se ustanovi određena metodologija glumačke obuke, sveobuhvatniji sistem glume koji bi postao polazište za naknadna istraživanja i proveru u praksi. (...) O njegovoj knjizi može se govoriti na nekoliko ravni – ona je udžbenik (praktikum) glume, zatim pokušaj formulisanja metoda glume baziranog na učenju Stanislavskog i dopunjenog drugim savremenim pristupima i najzad, teorijska studija iz ove oblasti. Pisana je krajnje jednostavnim stilom, uz brojne konkretne primere iz profesionalne prakse.

Crnogorske studije kulture i identiteta (Dragičević-Šešić, M. 2018. *Identitet u nastajanju: Crnogorske studije kulture i identiteta, urednici Radmila Vojvodić i Janko Ljumović. Kultura*, br. 158, str. 207–314. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka).

Iako osmišljen da se pre svega bavi umetničkim i medijskim izrazima u konstrukciji i reprezentaciji savremenog crnogorskog kulturnog identiteta, ovaj Zbornik karakteriše multiperspektivistički i interdisciplinarni pristup. Autori su se trudili da unutar svakog

pojednog priloga sučele sociologiju i studije teatra, istoriju i filmologiju, muziku, medije i turizam, itd. Ovim priložima se pridružuju i tekstovi historičara, antropologa i politikologa, koji daju jednu vrstu platforme za sagledavanje mogućnosti i moći umetnosti i medija da deluju kao ključni akteri produkcije u ovom polju konstrukcije društvenih vrednosti i vizije budućnosti.

(...)

Interesantan za čitanje, provokativan po stavovima, polemički unutar ključnih tema koje iznosi, Zbornik je svakako dragocena građa za otvaranje ključnih pitanja i široku društvenu debatu, pre svega u Crnoj Gori, o temeljima na kojima dalje treba graditi kulturnu politiku i održivi društveni razvoj u kojem će se svaki građanin i svaka zajednica, osećati ravnopravnim učesnikom.

Crnogorske studije kulture i identiteta

Nagrada *Božidar Vuković Podgoričanin* za najbolju publikaciju na 2. Internacionalnom sajmu knjiga u Podgorici. (2016)

Specijalna nagrada 12. Međunarodnog sajma knjiga u Podgorici za pionirski teorijski rad u oblasti studija kulture. (2017)

Početi iznova – Promena teatarskog sistema (Nelević, Nataša. **Promjena pozorišnog sistema.** www.peripetija.me)

U predgovoru za izdanje ove knjige, koja je prvo objavljena na engleskom jeziku 2012. godine, Dragan Klaić objašnjava da je rad na ovoj knjizi pokrenula njegova zabrinutost za budućnost institucionalnih evropskih pozorišta. „Kao pozorišni profesionalac i univerzitetski profesor, posmatrao sam uzlet komercijalnog pozorišta i proces njene profesionalizacije sa sve većom zabrinutošću zbog posledica po nekomercijalnu scenu“, kaže u predgovoru autor. „Imajući u vidu rivalitet, blizinu, pa čak i umrežavanje ova dva sveta – jednog koji juri za profitom, i drugog koji opstaje zahvaljujući državnim budžetskim subvencijama – želim u ovoj knjizi da se založim za njihovo jasno razgraničenje. Moja analiza izvođačkih umetnosti, kao umetničke oblasti, prikazuje sistem međusobno povezanih javnih institucija stvorenih širom Evrope da služe javnom interesu i predstavljaju opšte dobro. Pitanje koje postavljam jeste – kako ove pozorišne kuće, trupe, prostori, festivali, studij, i kao i infrastruktura koja ih podržava i na koju se oslanjaju, mogu da se održe u konkurenciji sa komercijalnom zabavom, u situaciji oslabljene podrške državnih organa.“

Domaćoj čitalačkoj publici bi se, na osnovu ovog iskaza, moglo učiniti da je problem o kojem govori autor više evropski budući da u našoj kulturnoj sredini ne postoji prijetnja od komercijalizacije pozorišta, ali ova knjiga zapravo nudi jednu tako cjelovitu i svestranu analizu stanja savremenih pozorišnih praksi u evropskom kontekstu da je, uprkos određenim razlikama koje postoje u tom okviru, teško naći pitanje iz domena pozorišnih politika koje nije uključeno u razmatranje. U tom smislu ova knjiga osim čisto teorijskog može imati značaj i kao neka vrsta vodiča za sve profesionalce koji su odgovorni za kreiranje repertoarskih politika institucionalnih pozorišta i pozorišnih politika uopšte.

Društveni mediji i upravljanje komunikacijama (Žarić, Dragana. 2019. CM. *Komunikacija i mediji XIV* (45) 161–164. Beograd, Novi Sad: Fakultet političkih nauka, Institut za usmeravanje komunikacija)

Ključna vrijednost ove knjige ogleda se u interdisciplinarnom pristupu materiji – autor kombinuje metode i znanja iz teorije i menadžmenta medija, psihologije, sociologije, filozofije medija, teorije kulture...

S obzirom na korišćene metode i sintezu raznovrsnih (sa)znanja, knjiga „Društveni mediji i upravljanje komunikacijama“ može poslužiti i kao priručnik za medijsko obrazovanje. Treba napomenuti i da domaće biblioteke nijesu bogate sličnom literaturom, pa će ova knjiga biti dragocjena studentima društvenih i humanističkih nauka, te zainteresovanim istraživačima i stručnoj javnosti.

CRNOGORSKO NARODNO POZORIŠTE

GOETHE
INSTITUT

JAVNO ČITANJE SAVREMENIH NJEMAČKIH DRAMA

U saradnji sa Fakultetom dramskih umjetnosti Cetinje
CNP, 18-20. april 2011. godine

ALUMNISTI

→ DNEVNIK →
SJEĆA –
NJA

Jelena Đokić → Studentski dom još ne radi, ne znam gdje ću, ali znam da sam među „svojima“. → Kristina Obradović → Radimo do kasno u noć, ili, preciznije rečeno, do ranog jutra. → Jelena Simić → „Cetinje je ljubazno“ – prva misao nakon izlaska iz autobusa. → Emir Čatović → Jedan od izazova sa kojim sam se suočio na samom početku studiranja je to da sam osjećao da imam potencijal, ali ne i vještine i alate da taj potencijal ispoljim. → Momčilo Otašević → Ljeto nakon prve godine zarađujem prvi honorar u projektu „Njegoš, Vatre“ po motivima Njegoševog djela „Luča mikrokozma“. → Lidija Dedović → Shvatila sam da samo u pozorištu, uživo u tišini sa stotinu ili hiljadu gledalaca, gradimo povjerenje, magiju, čaroliju istine koja u sali ili amfiteatru ima jedinstvenu privilegiju – tišinu, smijeh, suze i katarzu okupljene zajednice. Bez obzira kojim jezikom govorimo. → Zoran Rakočević → No, već prve nedjelje studiranja na FDU su mi odagnale bojazni i osjećao sam se više nego „domaćim“ u toj zgradici i njenim učionicama i vježbaonama u kojima smo ostajali do kasnih, a nekada i ranih ura. → Dušan Kasalica → Gledajući i učeći o filmovima tokom te prve godine studiranja FDU-a na Cetinju, činilo se da se slike svjetova koje smo gledali na platnu neobično lako preklapaju sa snovima o našim filmovima i ljudima sa kojima bismo ih radili. → Gojko Berkuljan → Kombinacija svega što sam naučio, svih grešaka koje sam napravio, svih krajnje problematičnih radova koje sam snimio, mi je na četvrtoj godini ulila hrabrost da se upustim u nešto što je cilj svakog studenta režije, a to je da napokon postane reditelj tako što će snimiti svoj prvi dugometražni igrani film. → Nemanja Bečanović → Iako je prošlo 17 godina od snimanja ovog ispitnog zadatka, filma koji je u velikoj mjeri udario temelje onoga što sam ja danas zahvaljući studiranju na FDU, sjećanje na film i cjelokupno studiranje mi i dan-danas djeluje nestvarno i magično, poput neke montažne sekvence u kojoj i pored sve „muke“, na kraju sve ispadne baš onako kako treba. → Zorana Kralj → Prva predstava je iskustvo tokom kojeg neposredno shvatamo koliko je ljudi uključeno u rad i koliko onaj realan, svakodnevn život postaje manje bitan tokom ta dva mjeseca stvaranja nečeg novog, neizvjesnog, važnog. → Ana Medigović → A kada živiš i obražuješ se u gradu koji je sinonim za slobodu, podrazumijevajući imanentnost slobode studentskom biću, uz profesore koji svojim primjerom i pristupom dodatno osnažuju princip slobode i kreativnosti, svi preduslovi jedne uspješne akademske priče su ispunjeni. → Nemanja Popović → Provedeno vrijeme na setu nije obogatilo samo moje profesionalno iskustvo, već je i ojačalo veze s kolegama sa Fakulteta, sa kojima i danas sarađujem. → Miljan Vučelić → Sva iskustva koja sam stekao na Fakultetu su mi značila za dalji razvoj i kreiranje konkretnog plana i cilja za postizanje nekih vizija koje sam kao student imao. → Stefan Bošković → Zašto sam tog famoznog dana, nakon odluke da sam primljen, pošao na plažu i izmislio najboljeg prijatelja? → Stela Mišković → Tako sam kroz FDU ušla u svoju budućnost, ni svjesna da sam otvorila vrata čiste sreće. → Ana Vujadinović-Tomić → Sjećanja blijede, osjećaji ostaju.

Jelena Đokić, **glumica**

Rana jesen '96. i eto mene na Cetinju kao brucoškinja tadašnjeg FLU na odsjeku Gluma, u klasi profesora Bora Stjepanovića.

Studentski dom još ne radi, ne znam gdje ću, ali znam da sam među „svojima“. *I tako prvih mjesec dana živim u šestokrevetnoj sobi sa pet momaka. Dvojcom sa moje klase (Branko i Boris) i trojicom već starijih kolega sa treće godine (Andrija, Pavle i Stevan).*

I kako je počelo, tako se i završilo studiranje glume, upravo u tom zajedništvu. ZaJedno.

Nema mene bez tebe, niti mog lika bez tvog i u odnosu na tvoj.

Soba 217, četvorokrevetna, ovog puta sa kupatilom, samo je nastavila spajati nespojivo i naučila me da vjerujem ljudima (partnerima) i da se oslanjam na njih. Neda, Nada, Vanja i ja zvanično, mada... Kreveti su služili da se spava udvoje, jer je tako ljepše. Tajne smo jedva čekali da otkrijemo. Prihvatili smo se tako različiti znajući da smo baš takvi jedni drugima potrebni.

Profesor Boro je to i umio – da nas tako različite ujedini i već na trećoj godini, za vrijeme NATO bombardovanja (1999) kad je sve stalo, predloži da ostanemo na Cetinju i „radimo nešto pametno“ stvarajući predstavu „Čarobnjak iz Oza“, ispitnu predstavu treće godine, a kasnije preuzetu od strane Gradskog pozorišta Podgorica kao profesionalnu i svima nama zajednički prvi profesionalni angažman. Kapa dolje za profesora!

Podjelu je napravio dajući svakom njegovo „parče“, osvjetlivši svačiji talenat likom koji mu je namijenjen. Ja sam bila malo tužna jer igram Doroti, kao najmanje interesantan lik u plejadi „karaktera“, ali to je izgleda kako tada, tako i sada, moj talenat. Biti to vezivno tkivo, ta lokomotiva, ta vatraca koja grije i okuplja.

Vjerujem da se to održalo i u mom sadašnjem glumačkom izrazu, to osjećanje zajedništva i magija zajedničkog stvaranja.

Ta predivna sloboda igre u granicama koje smo dogovorili i stvaranja „života životnijeg od života samog“.

Kristina Obradović, glumica

Treća je godina. Sve u meni drhturi. Klasika je teška. Antika još teža. Nema scenografije, ne znam kud bih s rukama. Te iste ruke na Plesu pretvaraju dudovo lišće u svilu; na Pokretu pomjeraju imaginarne planine; na Fizičkom suvereno nose i podnose muške sklekove... Na Glumi su strane, meni nepripadajuće grane, koje bi ka nekom Suncu, u neki vis, u neki dalj... ali ne ide.

Sve češće čuje se rečenica – Sad ili nikad! **Radimo do kasno u noć, ili, preciznije rečeno, do ranog jutra.** Kad sam sama ili uz partnera, mog saborca u tim stvarima i pjevnim i mučnim, nešto se dešava. Smire se polagano te ruke-grane... strpljivo čekaju vrijeme za cvat. Poleti glas, cijelu vježbaonicu oprtči i onda pobjedonosno osmotri sam sebe. Izviri odnekud i Ljupkost, ta divna i rijetka gošća koja te pohodi samo kad su ti i duša i um otvoreni i slobodni. Sva Istina ovog svijeta na tren se useli u oko mog klasnog prijatelja, mog Troila, moje Klitemnestre, mog Ričarda Trećeg, moje Anješe, moje Ismene, mog kralja Lira. Mojih Goga, Branke, Petra, Goce, Kaće i Slavka.

A onda dođe Čas. Čas dođe, a sve drugo mi ode.

Dubravka radi sa mnom na govornoj radnji. Štreberka u meni klima glavom u znak razumijevanja. Branko pokušava svojom osobenom šalom da otključa 17 brava iza kojih sam se sakrila, puštam na njega Smijeh, tu posljednju liniju odbrane. Profesor čuti, gleda svu tu kulu strahova, neartikuliranih htjenja, bezmjernih upinjanja u prazno, istinske želje, sopstvenih sputavanja. Kaže mi da ostanem da još radimo. Svi ostali izlaze, ja ostajem. Čekam traktat o svemu što ne radim valjano i molim suze da sačekaju još malo, još samo malo dok stignem u sigurnih desetak kvadrata Tristatrojke Studentskog doma. Snagom nikšićke Željezare „Boris Kidrič“ u najboljim godinama njenog rada zadržavam potok unutra. Ali, traktata – nema. Indikacija – nema. Analize lika, parčadi i odlomaka – nema. „Hoćemo li na kolače, Krstinja?“, pita me moj Profesor i kreće ka vratima ne sačekavši odgovor.

Pričao mi je o nekoj bolesti koja napada sad voćke u Dobrskom Selu, te kako je našao rješenje za to; o unuci mi je pričao; o fudbalu; o Ate-ljeu 212 i anegdotama iz pozorišnog kluba; o Sarajevu, o Beogradu, kako je našao sjajan recept za musaku od tikvica...

Nekih sedam-osam godina kasnije bila sam Šekspirova Julija na Dubrovačkim ljetnjim igrama. Bila sam tada i Borova Julija, nedosanjana na trećoj godini. Bila sam Jagoševa Julija, njegov biser koji je izronio i čuvao. Ali najviše od svega, bila sam Svoja Julija koja i dalje miriše na onaj Španski vjetar iz cetinjske poslastičarnice. One moje ruke sa početka priče nijesu samo cvjetale – letjele su. Oni moji strahovi razbili su se o kamen Straduna. Ono moje srce pjevalo je glasnije od žvona sa Sv. Vlaha. A ja sam konačno shvatila kakve veze sa svim tim imaju vočke koje valja izliječiti, Sarajevo, fudbal i musaka od tikvica.

Jelena Simić, **glumica**

„Izvinite, Fakultet dramskih umjetnosti tražim...“

„Samo niz ulicu, dušo, mala zelena zgrada, Poslanstvo Turske. Hoćeš to na glumu?“

„Pa... možda, ne znam. Neke su konsultacije sad.“

„Neka, neka, srećno!“

„Hvala Vam.“

„Cetinje je ljubazno“ – prva misao nakon izlaska iz autobusa.

Druga – „Ako mi se ruke ovako tresu dok tražim zgradu Fakulteta, šta tek da očekujem od sebe ako izađem na prijemni...?“

Treperi mi čitav organizam, a uprkos tome razmišljam kakav mir ovaj grad ima. Trepere mu proljećne krošnje. Smire se ruke. Zgrada – je li moguće da je Akademija ovako mala?! Sviđa mi se, ima neke uske stepenice, vode nas na sprat, moja nezrela glava misli – „Predobro, k'o da idemo da se upišemo na Hogvorts, baš mi se sviđa.“

„Ulazimo u gornju učionicu“, kaže neka crna žena, valjda dekanesa ili profesorka, „to vam je VJEŽBAONA“. Sviđa mi se. I taj naziv i ova otresita žena, nekako stroga, ali isto puna neke domaćinske ljubavi. Ljilja. Narednih godina biće čuvarica naših tajni, gluposti, suza i problema. Nije dekanesa, ni profesorica, nego prijateljica i rezervna mama. Ako ne znaš gdje ti je rekvizita za kolokvijum, ona će te spasiti: „A tamo ste je ostavili, ne videli se. Biće to dobro, što će vam ta trema.“ Na konsultacijama mrki pogled ogromnog čovjeka, dubok glas, odsječna pitanja i povremeno širok osmijeh, koji mu strogi pogled potpuno izmijeni u čistu radost kad čuje neku njemu zanimljivu stavku iz tvog života, za koju ti pojma nemaš što je jednom profesoru glume toliko važna – gdje si se rodio/la, šta voliš, šta si trenirao/la i donosiš li dobre ocjene iz srednje škole, dobro vladanje, zanimljive vještine i zрно bezobraznog šarma.

„Skuvajte mi kafu bespredmetno“. Kuvam i razmišljam – sreća što je bespredmetno, tresem se kao liječeni alkoholičar. Da je prava kafa, sa poda bi je srkali i Vi i ja...

Štreberski ispoštujem svaki postupak. „Zadar, a?“ „Pa... ja sam tamo samo rođena, profesore, ne sjećam ga se, sem sa fotografija što znam“. „Divan grad, ja sam tamo služio vojsku.“ Prestaju ruke da se tresu. Odjednom je preko puta prijateljsko lice, čeka da srkne tu štrebersku kobajagi kafu. Izlazi iz mene to poželjno zrno šarma, s kojim se dotad sreća nijesam, donosim bespredmetnu kafu, spuštam na sto i suptilno okrećem imaginarnu tacnu, da drška dođe na pravu stranu. „Kako ste znali da sam ljevak?“ „Pa eto...“, a u sebi, „pušti kafu, puštaj me vani da propisno isplaćem ovu tremu“.

U busu nazad za PG ote se misao – „Upisujem ja ovo“.

Sreća da se kuvala kafa. Slova jednoga od monologa i pjesme znala nijesam.

Sa 18 godina na prijemnom ispitu nijesam znala da odgovorim na pitanje „Odakle ste?“ Obično te čudno gledaju kad ne pripadaš nigdje. Ali na FDU to je zanimljiva činjenica, pa je FDU, eto, jedino mjesto gdje sam napokon, apsolutno pripadala. Pripadnost bolja od bilo koje koja se može zamisliti.

Emir Ćatović, **glumac**

Dolazak na Cetinje iz Bijelog Polja donio je mnogo promjena u mom životu. Život u domu, svakodnevni rad na usavršavanju, upoznavanje novih ljudi na Akademiji i van nje, oblikovalo je onaj dio mene koji se kod osamnaestogodišnjaka još uvijek može oblikovati. Dolazak iz malog mjesta u još manje, učestvovanje u intenzivnim procesima u grupi od svega dvanaest ljudi nosio je sa sobom raznovrsne izazove.

Jedan od izazova sa kojim sam se suočio na samom početku studiranja je to da sam osjećao da imam potencijal, ali ne i vještine i alate da taj potencijal ispoljim. Slično se često događa u glumi jer na samom početku upadamo u zamku da se više oslanjamo na unutrašnji doživljaj lika nego na vještine iliti zanat, čiji značaj zanemarujemo jer ga nijesmo svjesni. Vrijeme koje sam proveo na Fakultetu mi je pomoglo ne samo da steknem te vještine i da

usavršim glumački zanat, već i da postanem svjestan značaja koji glumačke vještine imaju za kanalisanje mojih unutrašnjih doživljaja.

Sa druge strane, najveći uspjeh tokom studiranja je bila naša diplom-ska predstava, „kruna“ koja dolazi kada se izazovi prevaziđu. Trema i uzbuđenje nastale zbog toga što smo tokom rada na diplomskoj pred-stavi odgovorni za cjelokupni proces su se neprekidno smjenjivale, tr-kajući se koja će prevladati. Rad sa kolegama sa klase na diplomskoj predstavi „Ludi od ljubavi“ pružio mi je osjećaj koji mi je nedostajao na samom početku – osjećaj samopouzdanja i vjere da posjedujem vje-štine koje će me uvijek odvesti do odredišta prema kojem se uputim.

Za mene kao mladog studenta glume poseban značaj je imalo to što smo tokom studiranja imali priliku da posjećujemo različite festivale – Mess, Sterijino pozorje, Mucijevi dani. Gledati glumačke kreacije ne-kih od najznačajnijih imena ne samo jugoslovenskog, već i evropskog teatra, budilo je u meni veliku inspiraciju za napredovanjem. Napre-dovanje koje me je dovelo do mog prvog profesionalnog angažmana, kada sam prvi put imao priliku da radim sa kolegama koji su u svojim državama već bili prepoznati kao vrsni glumci. Mislim da ću vječno nositi osjećaj uzbuđenja koji sam imao tokom prve čitaće probe pored pokojnog Jerneja Šugmana.

Raznolikost svega toga, festivala, predstava, inspirativnih procesa i veličanstvenih kreacija, postavile su nam osnov za početak profesio-nalne karijere. Nakon diplomiranja godine su prolazile, dobijali smo nove zadatke koji su sa sobom nosili izazov očuvanja autentičnosti. I to je jedna od najznačajnijih stvari koju svako od nas nosi iz student-skih dana – mi se mijenjamo da bismo ostali isti.

Momčilo Otašević, **glumac**

Gluma je za mene bila plan B sve do 2009. godine kad sam izašao na prijemni i položio, i tada shvatio da je to moj jedini plan, životni. Godinu prije proveo sam u Rimu, pokušavajući da studiram diplomatiju i unapri-jedim italijanski jezik. Upisao sam i Pravni fakultet u Podgorici, pripremio dokumenta za upis Fakulteta za turizam na Krfu, a onda otišao u Rim i upisao arhitekturu, paralelno sa položenim širim krugom, u iščekivanju užeg. Sve sam radio da odem sa Cetinja, da osjetim „veliki svijet“. Povratak je bio neminovan, makar zbog pokušaja da probam da po-ložim taj prijemni i osjetim koliko je zapravo jaka moja ljubav i želja za

glumom. I tada se sve okrenulo. Prošao sam u uži krug na Cetinju, a onda iz Rima letio preko Zagreba, Splita i Dubrovnika, pravo u vježbaonice Fakulteta dramskih umjetnosti, da konačno shvatim da nema te arhitekture, prava, turizma ili diplomatije koji mogu da izažovu osjećaj koji je u meni dok sam na sceni.

Kući su mi rekli da je čudno da između Rima i Cetinja biram Cetinje, a za mene je to bio jedini izbor. Gluma i ništa drugo.

Prvu godinu studija pamtim po padovima i usponima, stalnom preispitivanju, sumnji... žestokoj sumnji u sebe i svoj izbor. **Ljeto nakon prve godine zarađujem prvi honorar u projektu „Njegoš, Vatre“ po motivima Njegoševog djela „Luča mikrokozma“.** Zajedno sa ekipom sa klase shvatam koliko je važno da tokom studiranja imamo prostora za greške, koje se u profesionalnim projektima baš i ne tolerišu.

Na drugoj godini studija otkrivam igru, počinjem da otpuštam grčeve i uživam u slobodi koju pružaju vježbe, improvizacije, imitacije... i srećom, dobijam ulogu zahvaljujući kastingu u velikom filmskom projektu „Led“. U pozorištu već moram da pravim odluke za koje niti sam spreman, niti znam što znače. Odjednom odbijam ulogu, tačnije izlazim iz projekta „Ulcinjski gusar“, kad je trebalo početi sa mizanscenom. Sve je to za mene stresno, ali Milan Karadžić me hrabri da su to prilike koje se ne propuštaju, a ja samo znam da moram da idem naprijed. Posebno su me izgradili susreti sa velikanima regionalnog glumišta poput Bate Živojinovića, Olge Odanović i Nele Mihailović, koji su me na tom „prvom“ setu čuvali kao svoje dijete. Sa seta filma „Led“ krećem ka Cetinju i saznajem da dobijam ulogu Luke Radmilovića u čuvenoj „Budvi na pjenu od mora“ (za koju će se kasnije ispostaviti da nije bila odskočna daska, nego trampolina). Svi su mislili da sam ja naveliko završio studije, a ja počeo treću godinu, nemam pojma o antici i metrici, neprekidno u kolima između vježbaonice, seta i pozorišnih sala.

Kod kuće sam, na Cetinju, a zapravo nikad nijesam kod kuće.

Na trećoj godini kreće ekspanzija. Serija, filmova i predstava ne manjka. Manjka vremena za studiranje, ali nekako se i to uspjeva. Kako? Ne znam. Ali držim se reda, dajem se preko svojih mogućnosti i sve se nekako odvija samo od sebe. Već sam apsolvirao pritisak, putovanja, rad, ali kreću emitovanja serija, premijere filmova, kreće ta čuvena „slava“. Pritisak je na vrhuncu. Što radim? Bježim na Akademiju, kad god mogu, kad god ne snimam ili probam. Bježim od svega toga što se događa u stvarnom svijetu, imam utočište gdje se greške praštaju, gdje imam još ispita za položiti... Nerijetko ostajem do kasno u gornjoj

*ili donjoj vježbaonici, spavam na sceni, i figurativno i doslovno. Klasi-
ka, antika, pakao prazne scene i samog tebe na pozornici. Mučim se
i ne dam se. To je vjerovatno i najteži period mog dotadašnjeg života
i karijere, karijere jednog studenta, koji nije još blizu diplome. Dolazim
do kraja treće godine, odmah nakon ispitnog roka radim „Filomenu
Marturano“ sa Jagošem, dok uporedo snimam „Budvu“ – naravno, ne
može nekim redom, u mom slučaju uvijek i sve je išlo odjednom. Para-
lelno se događa i „Četvrta sestra“ (Kolja) u Zetskom domu i Ždero u
„Lukreciji iliti Ždero“. Eto... tako sam ja studirao. Neprekidno se preis-
pitujući jesam li postigao sve što se od mene očekuje na svim pred-
metima, na svim časovima koje sam propustio i nadoknađivao, sa
svim profesorima koji su mi bezrezervno vjerovali i izlazili u susret za
sve moje projekte... sad shvatam koliko mi je tada bila važna njihova
podrška i koliko sam im na istoj zahvalan. Da me profesor Mićunović
sputavao ili branio da radim, ne znam što bi bilo sa mnom, a da me
istovremeno na časovima nije žestoko kažnjavao za svaki prostor igre
van vježbaonice. „Drži se reda, lepi Moco, baciće te kao krp“, to su
riječi mog profesora koje dan-danas zvone...*

*Ne znam da li bih imao šansu i mogućnost da danas radim i u Zagre-
bu i u Beogradu... i svuda gdje me pozovu, a da nikad ne osjetim bilo
kakvu inferiornost u odnosu na svoje porijeklo, školu ili prostor koji me
oblikovao.*

*Da sve bude kako treba, „po cetinjski“, četvrtu godinu studija provo-
dim na setu „Zore dubrovačke“. Možda ima neke simbolike u tome, da
samo umjetnost može da pomjera granice, da smo sami odgovorni za
glumačku sudbinu, da prilike dođu i prođu, a na nama je kako ćemo ih
iskoristiti. Mislim da sam svoje prilike iskoristio na pravi način i da se
opet rodim, sve bih isto... Hvala ti, glumo.*

Lidija Dedović, **pozorišna rediteljka**

*Dnevnik sjećanja ili moja priča o asistenturi reditelju Paolu Mađeliju
na predstavi „Malograđani“ Crnogorskog narodnog pozorišta i go-
stovanju predstave na jednom od najznačajnijih svjetskih pozorišnih
festivala u Bogoti daleke 2002. godine. To je bila neponovljiva dese-
todnevna škola unutar četvorogodišnjih studija Režije na FDU. Šansa
koju smo dobili od prof. Branislava Mićunovića, tadašnjeg direktora
Pozorišta, i reditelja Mađelija da kao studenti od palube budemo dio
ekipe na gostovanju u Bogoti, bila je prilika da se upoznamo sa me-*

đunarodnom pozorišnom scenom i da iskusimo složene i najrazličitije pozorišne poslove jednog takvog gostovanja. A to nam je otvorilo vrata kosmopolitskog duha teatra, i to na drugom i dalekom kontinentu, sa predstavom koja je i sama u sebi nosila raznolikost autorske i glumačke ekipe koja je okupila umjetnike iz Crne Gore, Hrvatske, Srbije, Makedonije, Slovenije i Njemačke.

Festival u Bogoti je bio raskošno raznolik, interpretativno i značenjski uzbudljiv. Na stotine predstava iz cijelog svijeta koje prati ogroman broj publike. Cijeli grad je festival, živi za i od festivala. Predstava „Malograđani“ se izvodila više dana. Plejada glumaca iz Crne Gore i iz bivše Jugoslavije i ukupna ekipa predstave postiže značajan uspjeh kod publike.

Naučila sam da je nebo granica, potvrdila sebi da je kosmopolitizam moja partija, da je nadnacionalnost u osnovi pozorišta, a kreativnost, strast, igra, bespoštedni rad, znanje i obrazovanje DNK režije i predstave. Da nema granica ni mašti ni kreaciji, kao ni izdržljivosti. Naučili smo što znači odgovornost i pozorišna etika, kako se razvija komunikativnost.

Akteri pozorišne predstave „Malograđani“ nesebično nam prenose iskustva i pružaju znanje, njeguju nas, ali i kritikuju. Postajemo otporniji. Bili smo na toj predstavi i na tom neponovljivom gostovanju i asistenti režije, dramaturgije, scenografije, prevodioci, sufleri, garderoberi, tonci, kafe kuvarice. Minimalno smo spavali i radili puno, sticali smo disciplinu vojnika i uživali u bezgraničnosti mašte. Učili smo se zajedništvo i da ne možemo jedni bez drugih, da je pozorišna predstava kolektivni čin koji počinje i završava u duši publike.

Shvatila sam da samo u pozorištu, uživo u tišini sa stotinu ili hiljadu gledalaca, gradimo povjerenje, magiju, čaroliju istine koja u sali ili amfiteatru ima jedinstvenu privilegiju – tišinu, smijeh, suze i katarzu okupljene zajednice. Bez obzira kojim jezikom govorimo.

U ovoj priči o gostovanju i učenju na kraju svijeta naslanja se i sam proces studija. Praksa i rad, teorija pozorišta, druženje i kreativne svađe i mirenja, prihvatanje različitosti, zalivanje radoznalosti i istraživačkog potencijala. Bili smo prva generacija Pozorišne režije na Fakultetu u klasi prof. Radmile Vojvodić i prof. Egona Savina. Ali, ne i prvi mačići koji se bacaju u vodu. Nas četvoro, pa na kraju tri musketara, Ana Vukotić, Željko Sošić i ja. Naučili smo da granica u stvaranju nema, osim onih koje postavljaju muze predstave i stvaranja. Takođe smo naučili da predstava traži uzbuđenje i da je neodvojiva od svijeta i

vremena u kome živi i u kome se stvara. Naučili smo da učimo cijelog života i da se ne uobražimo da smo bogovi, već da kao djeca, svaki put, radožnalo i sa povišenom temperaturom ulazimo u novo i uvijek iz početka. Sa koferom svih prethodnih saznanja i iskustva.

Zoran Rakočević, **pozorišni reditelj**

Studiranje na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju za mene je bilo po svim kriterijumima jedan osoben period života, najviše iz razloga jer sam prije upisivanja već završio studije na drugom fakultetu gdje je način pohađanja predavanja, polaganja kolokvijuma i ispita, pa i sama metodologija prenošenja znanja (i vještina?) i cjelokupan proces učenja pripadao nekom prošlom vijeku, iako se baš u to vrijeme počela primjenjivati Bolonjska deklaracija, a kultura života počela podrazumijevati digitalizaciju, nove modele komunikacije i ubrzanje svih procesa.

Zaista, činilo se da sa 29 godina već imam oformljen put, pa sam se uz nešto radnog iskustva i stečenih vještina u raznim oblastima osjećao pomalo zakašnjelim da dam otkaz i otpočnem novi studentski život, da se uz to preselim u Studentski dom, aktivno studiram uz skoro svakodnevne obaveze i zadatke. **No, već prve nedjelje studiranja na FDU su mi odagnale bojazni i osjećao sam se više nego „domaćim“ u toj zgradici i njenim učionicama i vježbaonama u kojima smo ostajali do kasnih, a nekada i ranih ura.**

Pošto sam godinu dana ranije već bio položio širi krug na prijemnom ispitu, čekao sam ljeto 2014. da mi se pridruži kolega Damjan Pejanović; onda smo zajednički osam dana pripremali etidu za užu krug, uz svakodnevne preglede kod profesora Radmile Vojvodić i Petra Pejakovića, da bi po prijemu na studije odmah otpočeli sa prvim zadatkom – radnja s preprekom.

Mislim da se moja etida kasnije generacijama prepričavala među studentima, ne zbog toga što je bila dobra, već zbog niza elemenata koje je sadržala i same bizarnosti situacije. Kako je praksa da na prvoj godini kolegi igraš u etidi, tako je moj kolega morao da igra situaciju sa sljedećim sižeom: obeznanjeni sveštenik vezan seksualnim pomagalom za sopstveni krevet, sa usisivačem koji radi, a čija cijev završava u njegovom donjem vešu, dok gladi pečenu svinjsku glavu na golom

tijelu, probuđen crkvenim zvonom za prvu jutarnju molitvu, pokušava da se domogne odjeće, oruđa, svetih spisa i minimuma razuma, kako bi održao veoma važnu službu, zaboravio sam već koju, možda i uskršnju, ili slično...

Ne govorim samo o sjećanju na izuzetno komični karakter te vježbe, i sve anegdotske pojave vezane za njeno ispitno izvođenje, već na sami proces rada koji je takođe bio donekle bizaran i provokativan. Iz ove perspektive mislim da je riječ o procesu u kojem se ritual pripreme morao dobro znati i savladavati, a kretao se od taktike čuvanja životinjske glave na Fakultetu (često i oko Fakulteta) u uslovima u kojim ne može da se pokvari, iako malo promijeni boju i pojača miris, preko savladavanja psiho-fizičke i fiziološke muke sa kojom je posvećeni kolega Damjan morao da se suočava u tom asketskom počivalištu bez madraca, do fascinacije otkrivanjem ideološke, društveno-političke, suštinske intrige kakvu nam je pružila dramski plodna situacija te blasfemične orgije.

U mnogim kasnijim projektima, u koje prije svega spadaju studentske predstave: „Ne igray na Engleze“ Vladimira Đurđevića, „Tre sorelle“ Stevana Koprivice u koprodukciji sa Centrom za kulturu Tivat, „Nigdje nikog nemam“ Edvarda Bonda, izvođene na Sceni Studio CNP-a, a zatim i dvije diplomatske predstave: „Ukročena goropad“ Vilijema Šekspira u adaptaciji Jovane Bojović, koja je izvedena na Grad teatru Budva u koprodukciji sa CNP-om i Strindbergova „Gospođica Julija“, izvedena takođe na Sceni Studio CNP-a, pa kasnije i mnogim drugim profesionalnim projektima, često se sjetim prvog semestra i tog dragocjenog iskustva prve etide, čiji mi je značaj teško i prenijeti na papir.

To je vjerovatno bila nezavršena vježba u kojoj se nije najpreciznije znalo šta je idejni plan. Iako moram priznati da se kraja vježbe i ne sjećam – da li on sa tog prozora nekako uspije da otalja svoj obred i tako ulije sigurnost okupljenim vjernicima, ili se prosto nekontrolisano prope pred masom, i do koje mjere je masi uopšte važno u kakvom je on stanju – samo znam da je ta radikalnost i njega kao lika, i situacije kao takve, bila jedan od mojih glavnih rediteljskih podstreka i još uvijek jeste.

Možda je moje maglovito sjećanje na postavljenu (i vjerovatno klimavu) ideju te etide i samo po sebi jedna jaka ideja besmisla koje nas prati svih ovih silnih godina u kojima stojimo pod takvim prozorom.

Dušan Kasalica, **filmski reditelj**

Nije jednostavno shvatiti na prvoj godini studija da je film san koji se prenosi na tim koji ga ostvaruje i da ta slika dolazi kasnije do gledalaca. Kroz svaki kadar, svaku scenu, filmska ekipa postaje tvorac novog svijeta, prenoseći svoje vizije i emocije na platno. Svaki član tima, od reditelja do rasvjetlivača, doprinosi svojim talentom i strašću, stvarajući iskustvo za gledaoce. U tom procesu filmski set postaje mjesto susreta ideje i života koji se uvijek nepredvidljivo prepliću. Pretpostavljam, niko se zaista ne pripremi za momente timskog rada na filmu, niti je možda uopšte i moguće pripremiti se, ali jednom kada dođu, ma koliko da su komplikovani, nijesu ništa drugo do nezaboravni i veličanstveni.

Gledajući i učeći o filmovima tokom te prve godine studiranja FDU-a na Cetinju, činilo se da se slike svjetova koje smo gledali na platnu neobično lako preklapaju sa snovima o našim filmovima i ljudima sa kojima bismo ih radili. Jer u svakoj novoj

priči ima i neke već odavno ispričane. Krajem prve godine desio se susret sa ljudima sa kojima je moglo da se sanja. U pitanju je radionica Cinemadance u Ohridu, a koju je organizovala FAMU, čuvena filmska škola iz Praga. Radionica je okupljala studente filmskih škola iz regiona. Imao sam privilegiju da učestvujem na intenzivnoj radionici koja je imala za cilj stvaranje kratkog filma prema određenoj specifikaciji. Cinemadance je nama, filmskim studentima pomogao da se pripremimo kako bismo kreirali kratke filmove u metodološki razrađenom, podržavajućem okruženju „boot camp-a“ koje podstiče kreativnost i naglašava saradnju. Radionica je dizajnirana da zadovolji potrebe različitih studenata, sa ciljem da stiču razumijevanje zahtjeva i rigoroznosti filmske produkcije, kao i iskustvo uzbuđenja stvaranja kratkog filma u grupi sa dodijeljenim pozicijama. Tokom tih nedjelju dana u Ohridu na najljepši način smo naučili značaj timskog rada na filmu, gdje ne postoji hijerarhija, već samo želja da zajednički stvorimo sadržaj. Godine su prolažile, timovi se smjenjivali, sada se filmovi sanjaju u nekom drugačijem ambijentu, ali uvijek mi je drago da se sjetim radionice čiji polaznici su danas protagonisti regionalne kinematografije.

Gojko Berkuljan, filmski reditelj

Kolektivni san svih onih koji pasionirano upijaju sve što svijet sedme umjetnosti nudi je, uglavnom, stvaranje, ili barem učestvovanje u stvaranju dugometražnog igranog filma. Još kao tinejdžer moj um su inficirale te iste želje. Nijesam puno toga znao o filmskoj proizvodnji izvan površnog uživanja u stručnoj literaturi, dječjačke opčinjenosti „making-of“ reportažama sa raznovrsnih setova i, naravno, skoro pa opsesivno-kompuzivnog gledanja piratskih kopija svakakvih filmskih ostvarenja, od izuzetnih klasika pa sve do djela apsolutno diskutabilnog kvaliteta. Znao sam samo jedno, a to je da osnovni stepenik za ostvarivanje tih krajnje ambicioznih zamisli logično predstavlja upisivanje studija Režije na FDU. To je možda bio prvi put da sam se nečemu u potpunosti iskreno posvetio, prvi put da nijesam bio onaj stereotipni nezainteresovani i krajnje neotesani tinejdžer disperzivnih misli. Tako sam skoro cijelo drugo polugodište četvrte godine gimnazije proveo u temeljnim pripremama za prijemni ispit. S obzirom da sada pišem ovaj tekst, da se pretpostavi da se trud isplatio.

Spoznaja da sam uspješno položio prijemni ispit je tada samo rasplamsala moju mladalačku neobuzdanost, pa su se ubrzo u mom ponašanju manifestovale raznorazne kombinacije prepoznatljive i klišeizirane kvazi elitističke prepotencije freškog studenta režije, naivne arogancije i lažnog osjećaja svežnanja. Srećom, Fakultet je bio kvalitetni „reality check“ i relativno brzo me, da iskoristim eufemizam, osvijestio. Nije bilo potrebno puno vremena da prođe kako bih uvidio da stvari nijesu i ne smiju biti onakve kakvim sam ih u početku zamišljao, kao i da određeni ekstremniji modeli ponašanja u ljudskoj i profesionalnoj ravni često mogu biti samo kontraproduktivni. Kroz niz najraznovrsnijih iskustava polako sam počeo da prepoznajem ne samo značaj formalnog umjetničkog obrazovanja, već i dublje slojeve samoga sebe i sopstvenih ambicija. Ono što nekada nijesam uspijevao da artikulišem, polako je dobijalo smislenu formu.

Naravno, za moje kolege i mene taj svojevrsni put sazrijevanja uopšte nije bio idiličan, ali je definitivno bio potreban i FDU je bio ključni dio tog putovanja. Veoma rano smo svi osjetili koliko kreativni proces zavisi od poznavanja zanata i njegove promišljene upotrebe, koliko može biti fizički naporan, emocionalno zahtjevan i psihički iscrpljući, posebno kada plod kompletnog vašeg truda ne posjeduje one kvalitete kojima ste težili. Ali, to je sastavni dio svakog odrastanja... Takvi trenuci su nas formirali, učili skromnosti i timskom radu, ali i natjerali da prepoznamo kad i kako da obuzdamo taj naš osjetljivi ego. Studiranje je ponekad

bilo sve osim kreativna idila, konstantno ispunjeno izgovorima, kritikama i surovim suočavanjem sa stvarnošću tada još nedovoljno razvijene crnogorske filmske industrije. Upravo su sve te poteškoće oblikovale karakter svakog od nas i naučile nas da odustajanje nije opcija.

Tokom tih inicijalnih godina trudio sam se da eksperimentišem sa žanrovima, a proizvod toga su bili razni kratki filmovi, od kojih su neki bili zanatski manje-više tačni i rediteljski kvalitetni, dok su drugi bili, potpuno iskreno to mogu reći, apsolutno negledljivi. Ali, svaki od tih filmova nosio je sa sobom određenu lekciju koja je govorila više o mom ličnom učenju i sazrijevanju negoli o samoj filmskoj tehnici. Bilo je tu smijeha, frustracija, ali i neprocjenljivih trenutaka kreativne slobode.

Kombinacija svega što sam naučio, svih grešaka koje sam napravio, svih krajnje problematičnih radova koje sam snimio, mi je na četvrtoj godini ulila hrabrost da se upustim u nešto što je cilj svakog studenta režije, a to je da napokon postane reditelj tako što će snimiti svoj prvi dugometražni igrani film.

Naravno, u to je ruke ponovo malčice upetljala ta mladalačka prepotentost, ali ovog puta ne bez osnove. Stečeno znanje je bilo njen temelj. Sve bi to bilo teško izvodljivo bez neprocjenljive i kontinuirane mentorske podrške, pogotovo u trenucima kada sam se suočavao sa stvarnošću snimanja dugometražnog filma sa skoro pa nepostojećim budžetom.

Bilo je tu improvizacije, iznuđenih kreativnih trenutaka i konstantnog prilagođavanja ograničenjima. suočavajući se često s nedostatkom resursa, bili smo prinuđeni da iznalazimo rješenja na najne očekivanije načine, nerijetko rizikujući našu sigurnost, nadajući se da će nas Marfijev zakon barem malo poštediti. Ali, uprkos svim mogućim peripetijama, to iskustvo mi je dalo rijetku priliku da u praksi pokušam da adekvatno primijenim sve što sam na Fakultetu naučio. Tu priliku sam izuzetno cijenio i grčevito stezao, ne dozvoljavajući sebi da dođem u situaciju da je na bilo koji način ispustim.

I tako je nastala „Iskra“, kao rezultat zajedničkih napora, požrtvovanosti, međusobne nesebične podrške, strasti i vjere u ono što radimo. Iako film nije bio savršen, bio je naš, bio je neočekivani plod te sulude upornosti. Postao je dio svakog od nas, dio naše strasti koju smo s nestrpljenjem jedva čekali da podijelimo sa crnogorskom publikom. Ništa tu nije bilo ni u naznakama glamurozno i spektakularno, niti je taj svijet filma izgledao onako kako sam ga kao tinejdžer zamišljao, ali bih lagao da nije bilo lijepo, posebno jer je cijeli proces bio ispunjen istinskom ljubavlju prema onome što će mi kasnije postati profesija.

Danas, gledajući unazad, shvatam koliko je Fakultet dramskih umjetnosti uticao na formiranje mog identiteta. Kroz dobre, ali i loše trenutke,

to je bilo mjesto koje je artikulisalo moju strast i dobrim dijelom trasiralo moj dalji put.

Nemanja Bečanović, **filmski reditelj**

Mislim da je za svakog studenta rad na prvom ispitnom filmu najteže što ga može snaći tokom studiranja. Ovo vatreno krštenje koje svaki student Režije „preživi“ traumatizovan brojnom filmskom ekipom, incijalnim nerazumijevanjem sa glumcima i nerealnim planom snimanja, ključno je u „konanovskoj“ izgradnji reditelja kroz Mijusovsku upotrebu Ničeove izreke „Ono što te ne ubije, čini te jačim“. Iako me je nagon za preživljavanjem nekako održavao u životu tokom tih prvih snimajućih dana na Fakultetu, nedavno sam se sjetio da je Darko Ivanović Skočko bio na mom prvom snimanju. Bio je iznenađen sa kakvom sam mirnoćom pristupao stresnom snimanju, što je govorilo, da makar spolja, odajem utisak da ćemo uploviti u sigurnu luku iako je brod odavno počeo da tone.

Šalu na stranu, trodnevno noćno snimanje mog prvog ispitnog filma „Anina beba“, koje se odigralo od 2. do 4. avgusta 2007. godine, bilo je jedno potpuno novo iskustvo za mene. Prisustvo reditelja u svemu na filmu, ali i njegovo materijalno odsustvo (niti sam držao kameru u rukama, niti stao ispred nje) govorilo mi je da je jedina uloga reditelja da transcendentira sebe u čisto filmsko iskustvo. Dokaž da postojim kao autor zavisice od toga kako sam uradio film, mnogo više nego jesam li potpisan na odjavnoj špici i na koji način sam se postavio pred ekipom na setu. To je bilo prvo pravo suočavanje sa tim ko sam i čime ću se ubuduće baviti. Opet, sa jedne strane osjetite se poraženim, jer film nije ispao baš onako kako si zamislio, a sa druge želite opet da osjetite sav taj adrenalin kada vidite na snimanju da je kadar ispao upravo onako kako ste ga zamislili.

Film sam snimao sa glumcima Brankom Femić i Goranom Slavićem, koji su bili u klasi profesora Bora Stjepanovića, a svesrdnu podršku u radu na filmu su mi dali kolega sa klase sa kojim sam i nakon studiranja ostao blizak – Dušan Kasalica, arhitekta Marko Radonjić sa kojim smo ranije sarađivali na studentskom dokumentarcu „Tranzicija Bloka 5“ i bubnjar brojnih alternativnih podgoričkih bendova Milan Vujović, koji je radio kao tonac na filmu. Ipak, najbliži saradnik na tom snimanju bio je Danilo Pendo sa kojim sam deset godina ranije osnovao u Baru muzički bend Bad Taste. Iako smo počeli da se družimo zbog muzike, njegova odluka da u jednom trenutku postane kameraman me je moti-

visala da upišem FDU na Cetinju: svoju prvu filmsku saradnju ostvarili smo na „Aninoj bebi“, on kao direktor fotografije, ja kao reditelj.

Gledajući danas „Aninu bebu“, ona sa svim manama, naivnostima i pretjerivanjima, jasno govori u kojoj mjeri je FDU uticao na izgradnju mene kao reditelja danas: okolnosti vezane za profesore su bile presudne (posebno mentorski rad Miloša Miše Radivojevića), podrška sjajnih kolega sa klase je bilo vjetar u leđa, izgradnja rediteljske estetike je već uveliko počela da se odvija u prepoznatljivom pravcu (nevjerovatna sličnost posljednjeg kadra ovog filma sa posljednjim kadrom prvog, ali i drugog dugometražnog filma). **Iako je prošlo 17 godina od snimanja ovog ispitnog zadatka, filma koji je u velikoj mjeri udario temelje onoga što sam ja danas zahvaljući studiranju na FDU, sjećanje na film i cjelokupno studiranje mi i dan-danas djeluje nestvarno i magično, poput neke montažne sekvence u kojoj i pored sve „muke“, na kraju sve ispadne baš onako kako treba.**

Zorana Kralj, **pozorišna producentkinja**

Kraj srednjoškolskih dana za mnoge iz moje generacije obilježila su okupljanja u Njegoševom parku, „veliki“ razgovori i dileme šta dalje. Preko puta Njegoševe biste, nova, blistava zgrada Crnogorskog narodnog pozorišta. Potpuna fascinacija otkrićem prvih, ozbiljnih pozorišnih predstava. Magija najglasnije tišine i najuzbudljivijeg mraka koji te čini potpuno zaštićenim od svega što je spolja.

Potreba da budemo dio tog svijeta, te zajednice, na još uvijek nedovoljno jasan način, da saznamo šta se i ko nalazi iza scene, iza glumaca, kako se od ideje stvara živo djelo, dovela je do prijemnog ispita.

Prvi susret sa Fakultetom, budućim kolegama, profesorima, dovoljno je neobičan, ideja o zanimanju kojim ćemo se baviti maglovita, nedovoljno jasna, i dodatno uzbudljiva, jer ćemo, možda, biti prva generacija stare/nove profesije – producenata. Otkrivanje je možda najtačnija riječ koja bi, ako mora da bude jedna, opisala moje studentske dane. Otkrivanje svijeta umjetnosti, njegovih zakonitosti, kompleksnosti, bogatstva koje nudi.

Već na prvoj godini odlazak na Susrete fakulteta i akademija dramskih škola „Skomrahi“ u Skoplju, programi u Makedonskom narodnom teatru, radost susreta sa studentima drugih fakulteta, iz čitavog regiona,

prilika za upoređivanje, za prepoznavanje, i svijest o važnosti onoga što tek počinjemo da učimo. Slijedi i odlazak na FEST u Beograd, posjete Fakultetu dramskih umjetnosti... Snima se film „Opet pakujemo majmune“, prisustvujemo setu, neke od kolega kojima je film već izbor uključeni su u snimanje, već osjećaš da si dio te zajednice. Želiš da radiš, da učiš, ali sad već i da „kradeš“ znanje kroz projekte, da budeš neki mali šraf u čitavoj toj komplikovanoj mašineriji.

I povratak u CNP. Nakon gledanja svega što je na repertoaru, često na stepenicama, kada se svi sa kartama smjeste, prva prilika da budeš zaista iznutra. Radi se „Lažni car“, zatim „The beauty queen“, „Bliže“, igraju i glumci koji su generacija ispred nas. Nijesi više preko puta, sa strahopoštovanjem osjećaš da je privilegija biti dio procesa, pa makar uz obavljanje najmanjih i najjednostavnijih zadataka. Pozorište obuzima. Kada ga doživiš kao sistem koji postoji paralelno, važniji, ozbiljniji, sa svojim strogo utvrđenim pisanim i nepisanim pravilima, onda znaš da je to tvoj konačni izbor. **Prva predstava je iskustvo tokom kojeg neposredno shvatamo koliko je ljudi uključeno u rad i koliko onaj realan, svakodnevni život postaje manje bitan tokom ta dva mjeseca stvaranja nečeg novog, neizvjesnog, važnog.**

Preprodukcija, produkcija, postprodukcija, ili priprema, proces, život predstave, javnost, publika, oglašavanje, afiša, katalog, mjesečni repertoar, inspicijent, sufler, mizanscen, „džepovi“, „rampa“, „šmiranje“ (često se čuje ta riječ, baš od glumaca), sve su to pojmovi koje slušaš, a o svim zanimanjima, tehnologiji procesa učiš, ali kada se nađeš na mjestu dešavanja, na mjestu stvaranja, nastanka nečeg živog i neopipljivog, shvatiš da ovog puta imaš odgovornost. Najmanju moguću, ali da si dio toga. I da sve što si učio i učiš, od istorije i teorije svjetske književnosti, preko pozorišne produkcije, i menadžmenta u kulturi, je tvoje bogatstvo. Mali kapital, početni, koji treba i može da raste, do te mjere da jednog dana sebe možeš da nazoveš – pozorišnim čovjekom. To je možda titula najveća od svih, u teatru.

Kako onda, na stepenicama Velike scene, u mraku i tišini koja pripada samo pozorištu, ta zaštićenost od svega što je vani, što je realno, a u pozorištu istina veća od svake traje? Biti dio tog svijeta je privilegija ako to umiješ da prepoznaš i zgrabiš. FDU je otvorio ta vrata, širom. Dalje je bilo sve na nama.

Ana Medigović, **pozorišna producentkinja**

Sloboda. Sa ove vremenske distance, gledajući unazad na nezaboravno doba studija na Fakultetu dramskih umjetnosti, primjećujem da je upravo sloboda tačka u kojoj se spajaju Cetinje kao grad slobode, studije kao životno doba obilježeno slobodom, onom koju dobijamo i onom za koju se upravo tada najbuntovnije borimo i Fakultet dramskih umjetnosti, koji po prirodi stvari podrazumijeva i afirmiše inovativnost, samosvojnost, osobenost; vrijednosti utemeljene na kreativnoj i svakoj drugoj slobodi. To trajno prožimanje koje iz generacije u generaciju doprinosi iznjedravanju ostvarenih i uspješnih stvaralaca, čiji umjetnički dometi uveliko nadilaze lokalne, državne i regionalne okvire, vjerujem da je upravo našlo svoje izvorište u tom jedinstvenom hronotopu slobode.

Teško da postoji u širem okruženju grad čiji gotovo svaki kutak nosi neku veliku priču, gdje je gotovo svaka zgrada muzej, a svaka koordinata ima neku svoju historijsku, herojsku, tragičnu dimenziju. Stvarati i formirati se na jednoj takvoj veličanstvenoj sceni ogromna je privilegija. Činiti to u jedinstvenom okruženju koje pruža studiranje na Fakultetu dramskih umjetnosti, pod mentorstvom sjajnih profesora, umjetnika i predavača, u specifičnom, stimulirajućem ambijentu manjih grupa koje obezbjeđuju adekvatnu posvećenost svim studentima, dodatna je garancija akademskog uspjeha i kvalitetnog formativnog procesa. Duh Cetinja, humor i posebna aura koju isijava prijestonica neminovno daju poseban pečat čitavom stvaralačkom ciklusu.

A kada živiš i obrađuješ se u gradu koji je sinonim za slobodu, podrazumijevajući imanentnost slobode studentskom biću, uz profesore koji svojim primjerom i pristupom dodatno osnažuju princip slobode i kreativnosti, svi preduslovi jedne uspješne akademske priče su ispunjeni. Zato i ne čude uspjesi svršenih studenata, a posebno smo ponosni što svaka nova generacija iznova daje potvrdu kvaliteta rada Fakulteta.

Jedna od upečatljivih epizoda tokom mog studiranja koja možda i najbolje svjedoči karakteru procesa rada na FDU jeste projekat „Grad u parku“ pod mentorstvom Janka Ljumovića. Projekat je finansiran od strane Fondacije Pro Helvetia, a cijeli tok njegove realizacije je još jedan dokaz sjajne hemije između profesora i studenata treće godine studijskog programa Produkcije.

Projekat je obuhvatao izložbu „Foto – memorija – Njegošev park – rekonstrukcija sreće (kad sam bio/bila mali/mala, veliki/velika)“ – foto-

grafije iz ličnih albuma građana Cetinja, koju je realizovalo Udruženje studenata FDU Cetinje koje su činili studenti III godine Produkcije FDU Cetinje. Glavni cilj projekta bilo je predstavljanje inovativnog pristupa kulturi i umjetničkoj produkciji, te razvoj projekta unutar lokalne zajednice, uz interakciju umjetnika i građana. U okviru projekta smo kroz niz segmenata organizacije, a pod mentorstvom profesora, imali zadatak da uključimo što više građana Cetinja i pokušamo pronaći što više materijala iz njihovih privatnih kolekcija kako bismo na vjerodostojan način prikazali duh vremena. Moj zadatak bila je komunikacija sa osnovnim školama i studentima Likovne akademije prilikom organizacije izložbe kišobrana. Takođe, sudjelovala sam u pripremi prezentacije o istorijatu i specifičnostima prikazanih fotografija, organizaciji izložbe istih, snimanju kratkog filma kao i javnoj prezentaciji i promociji filma i kataloga, koji je bio urađen u saradnji sa poznatim autorima iz oblasti menadžmenta u kulturi. Zajedničkim kreativnim radom studenata i profesora došli smo do jedne sjajne priče koja svjedoči značaju interakcije umjetnika i društvene zajednice, te slojevitosti i kompleksnosti stvaralačkog procesa. Produkcijски, projekat je predstavljao prozor u svijet svih onih kulturnih inicijativa koje će slijediti nakon što smo se otisnuli sa Fakulteta.

Emocije, razmišljanja, magičan prostor mogućnosti, izvodljivo i uzbudljivo bile su ključne riječi projekta „Grad u parku“. Za mene, nakon toliko godina, to su riječi koje odražavaju vremenski period studentskih dana na Fakultetu.

Memanja Popović, **audiovizuelni producent**

Moje iskustvo na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju nije bilo samo pasivno primanje znanja. Bio je to period intenzivnog stvaranja i praktičnog učenja. Iako sam ostavio dobar utisak na prijemnom ispitu, nijesam bio sasvim siguran da li je to moj životni poziv. Međutim, kroz predavanja i kreativne radove na Fakultetu shvatio sam šta su profesori prepoznali u meni na prijemnom. Sada, nakon završenih studija, svjestan sam da sam na Fakultetu utabao stazu koja će definišati moj život i profesionalni put.

Prije upisa na fakultet imao sam snažnu želju da svoj talenat za muzikom prenesem na druge umjetnosti. Smjer Produkcija privukao me je zbog raznolikosti programa koje obuhvata. Kroz projekte koje sam realizovao na Fakultetu pod mentorstvom dr Vuka Vukovića, kao što

su podkast „Uloga i scena“ i međunarodni projekat „Art & CMS“, koji je uključivao posjetu evropskoj organizaciji za nuklearno istraživanje CERN, prvi put sam taj talenat iskoristio da stvorim kompleksnija umjetnička djela. U tom periodu počeo sam i aktivno istraživati zvuk na filmu, što će kulminirati mojim magistarskim radom – animiranim filmom koji je istovremeno zvučni eksperiment, a trenutno je u procesu realizacije.

Iako na Fakultetu nijesu postojali specifični smjerovi poput Dizajna zvuka ili Muzičke produkcije, smatram da je proces učenja o drugim umjetničkim izrazima, menadžmentu i produkciji u kulturi uopšte, više doprinio mom profesionalnom sazrijevanju i otvorio nove mogućnosti koje i dalje istražujem nakon studija.

Moji fakultetski dani bili su ispunjeni istraživanjem i praktičnim iskustvom u produkciji. Iako prvobitno zaljubljen u radio-produkciju, koju sam i specijalizirao, kroz različite projekte i aktivnosti kao izvršni producent, organizator i asistent produkcije na desetak kratkih filmova, za vrijeme studija počeo sam dublje da razumijem proces filmske produkcije.

Rad na setu, bilo kao izvršni producent na studentskim filmovima ili kao asistent produkcije na dugometražnim igranim filmovima, donio je korisna znanja. **Provedeno vrijeme na setu nije obogatilo samo moje profesionalno iskustvo, već je i ojačalo veze s kolegama sa Fakulteta, sa kojima i danas sarađujem.**

Produciranje pilot epizode serije „Estavela“, reditelja Matije Jovanovića, u završnom periodu mojih studija, bio je vrhunac mog stvaralaštva, iz razloga što ova serija nije samo rezultat individualnih napora, već izraz čvrstog entuzijazma kolega s Fakulteta za unapređenje produkcije serija u Crnoj Gori. Kroz ovaj projekat shvatio sam važnost podrške kolega i profesora u ostvarivanju ambicioznih ciljeva.

Posao producenta zahtijeva širok spektar vještina, uključujući organizacione sposobnosti, vođenje timova, pregovaračke vještine i kreativno razmišljanje. Fakultet me opremio tim alatima koji su neophodni u ovom dinamičnom i zahtjevnom poslu, a to sam shvatio radeći kao televizijski producent, te sada primjenjujući razumijevanje kulturnih politika, koje smo temeljno izučavali na Fakultetu, u vođenju projekata poput kandidature Nikšića za Evropsku prijestonicu kulture 2030.

Studiranje na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju oblikovalo je ne samo moju karijeru, već i moj profesionalni pristup radu. Kroz projekte saradnje i iskustva na terenu naučio sam da cijenim harmoniju između estetike i funkcionalnosti, te istinski da vjerujem u snagu ko-

lektivnog entuzijazma. Sjećanja na fakultetske dane uvijek će biti moj dragocjeni izvor inspiracije i motivacije.

Miljan Vučelić, **filmski producent**

Studiranje moje generacije pratio je značajan razvoj filmske industrije u našoj zemlji, pa je izbor da se bavim filmskom produkcijom, osim strasti prema filmu, bio podstaknut i stvaranjem perspektive za „nezavisne“ producente i sve one koji žele da se bave filmom u Crnoj Gori. Osnovan je Filmski centar Crne Gore, dok smo bili na prvoj godini studija, što je doprinijelo stvaranju preduslova za stabilnu proizvodnju kinematografskih djela.

Tokom studiranja, kako sam polako usvajao znanja, vizija šta i kako želim da radim mi je bila jasnija. Ključna godina u mom studiranju je 2019. tokom koje sam producirao tri kratka igrana filma, potpuno različita u tematskom, žanrovskom i produkcionom smislu. Iz svakog iskustva sam naučio mnogo i spoznao šta su sve izazovi za producenta, da svaki projekat zahtijeva poseban pristup, te da ne postoji nužno bolji ili gori model produkcije. Tokom ljeta sam prvo snimio diplomski film „Palindrom“ rediteljke Tamare Kadović, veoma studiozno pripreman i rađen, ali iako projekat koji je možda najviše obećavao u generaciji, nije „preživio“ montažu. Nakon projekta koji je temeljno pripreman, radim na filmu „Pomoz Bog“ reditelja Zvonimira Grujića. Ova kratka komedija snimana je „gerilski“ sa malom ekipom, bez jasnog scenarija i sa dosta improvizacija. Film čiji je ključni cilj bio da Zvonimir položi ispit, ipak je na kraju izašao kao jedan vrlo zanimljiv studentski film sa lijepim festivalskim životom. Na jesen sam sa rediteljem Nikolom Vučinićem započeo „Velika dostignuća“, film koji smo pripremali više od dva mjeseca. „Velika dostignuća“ su jedan od najrizičnijih projekata koje sam radio, veoma ambiciozan za studentske uslove; snimanje komplikovanih mizanscena sa dosta statista u selu Velimlje bio je prvi ozbiljniji izazov tokom studija. Ovaj film je i u rediteljskom pristupu bio hrabar, ali imao sam povjerenja u Nikolu. Svjetsku premijeru film je imao na Sarajevo Film Festivalu. Ostvarili smo veoma uspješan festivalski život i osvojili nekoliko nagrada na međunarodnim festivalima.

Sva iskustva koja sam stekao na Fakultetu su mi značila za dalji razvoj i kreiranje konkretnog plana i cilja za postizanje nekih vizija koje sam kao student imao. Nakon završenih spe-

cijalističkih studija pokrenuo sam producencku kuću „Protos Film“ koja trenutno radi na nizu igranih, animiranih i dokumentarnih filmova. Projekti koje radimo ostvaruju rezultate i na međunarodnoj sceni, a većina autora sa kojima saradujemo su nekadašnji studenti našeg fakulteta, što me posebno raduje.

Stefan Bošković, **scenarista**

Da li bih postao pisac da se tog dana, nesiguran i ne s pretjeranim očekivanjima o pozitivnom ishodu, nijesam pojavio na prijemnom ispitu? Ne znam. Valjda pisac nastaje na drugom mjestu. Vjerujem da sva ljudska bića imaju pisca u sebi, ali valjda je cijela magija u izlasku. Kako sam postao pisac? Zasigurno nijesam samo sjedio i pisao. To je bio zbir okolnosti, vjere, discipline, haosa, podrške, sistema koji strukturiraju talenat i gurnu ga u pogon. Svi koji smo tog dana pokušali da postanemo djelić svijeta drame smo se držali i bodrili. Istom snagom kojom smo se razbili u godinama što dolaze.

Primljen sam na Dramaturgiju.

Bio sam peti od pet primljenih.

Da sam tada poznavao dramaturgiju, rekao bih da je kraj kolone dobar, jer s njega možeš samo naprijed.

Kod mene pozicija minusa uvijek proizvodi veću snagu.

Ostatak tog čuvenog dana sam proveo na plaži. Sjećam se juga, sjećam se mutne vode i algi na pijesku nakon povlačenja talasa. Sjećam se najboljeg prijatelja kojem sam nabrajao sve poslove koje pokriva dramaturgija. Nije mu do kraja bilo jasno šta ću studirati. Ja sam otčutao sve djelove razgovora u kojima sam trebao da objasnim „dramaturgiju“, šta ta riječ u stvari i znači. Opet sam pročitao nekoliko definicija i nije mi bilo jasnije. Tad pojam transponujem u sliku. Dramaturgija me podsjećala na granitni stub. Možda i čelični. Usamljeni i strogi temelj – dramska grobnica u podrumu s prigušenim svjetlom. U svemu tome jedino me je interesovala činjenica da ću probati da se bavim pisanjem.

Moja studentska misija se naslanjala na što više saznanja o filmu i pozorištu. Prvi dani studiranja su bili ono što sam izabrao da pamtim. Malobrojna porodica koja pokušava da iznjedri prve stvaralačke korake. Počeci u mom sjećanju sada sadrže više magije nego što je tada možda i bilo. Ili je nijesmo bili svjesni. Riječ dramaturgija je nastavila

da me opsjeda i uznemirava kad god bi me neko pitao čime se bavim i šta studiram. Tada sam odustao od traženja precizne definicije.

Moje pisanje je pronalazilo izlaze i tražio sam oblike. Počeci su dugi, haotični, radosni i bolni.

I najavljuju usamljenost.

U međuvremenu, vrijeme je brzo teklo. A, ja sam počeo da je prepoznajem. Prije svega u sebi. Taj savršen organizam za proizvodnju smisla i reda u svemu što nas okružuje. Taj savršen organizam za proizvodnju besmila i nereda u svemu što nas okružuje.

Rasvjetljavanje dramaturgije mi je donijelo i slobodu i oslobođenje. Mogućnosti i izbore. Novi raspored stvari.

Zašto sam tog famoznog dana, nakon odluke da sam primljen, pošao na plažu i izmislio najboljeg prijatelja?

Dramaturgija, kakva tvrda riječ. Kakva nježna nit.

Stela Mišković, **dramaturškinja**

Nijesam od onih kojima je san bio da upišu FDU. Od onih sam koji nijesu imali snove, ni cilj, ni jasno definisan put kojim bi željeli ići, što stvar čini zanimljivijom. Nijesam znala ni što je konkretno dramaturgija. Slučajni susret na ulici odredio je moj poziv. Oni koji vjeruju, rekli bi – sudbina. Prijemni je bio fijasko. Osim suvog talenta za pisanje i ličnog afiniteta prema literaturi, bila sam gotovo potpuno pozorišno neobaviještena. Međutim, na sreću, talenat je presudio. **Tako sam kroz FDU ušla u svoju budućnost, ni svjesna da sam otvorila vrata čiste sreće.**

Već na prvoj godini sam, zahvaljujući svom profesoru Ljubomiru Đurkoviću, prisustvovala prvom pozorišnom procesu „Suza“ (Nick Upper). Sjećam se fascinacije čitaćim probama, na kojima sam shvatila raskoš glumačkog talenta i svu težinu te profesije. Ta saznanja će mi poslužiti kasnije u životu da uspostavljam balans između glumaca i reditelja, da znam na koji način da unaprijedim proces i što je najvažnije, da ostvarim prijateljstva. Jer u pozorištu je sve lično. Granica između profesionalnog i personalnog ne postoji. Moj poziv je moj život, a ne posao.

Sljedeći korak koji je FDU napravio za mene bio je prijava na „Sarajevo Talent Campus“. Prilika da upoznam, razgovaram i učim od svjetski priznatih umjetnika kao što su Charlotte Rampling, Bela Tar, Wim Wenders, Leon Lučev, Abdulah Sidran, Michael Fassbender, Cary Fukunaga i drugih. Osim toga, ovo je bila prilika da upoznam bosanskohercegovačke umjetnike i stvorim konekcije koje su doprinijele mojoj umjetničkoj profilaciji. Upravo tu vezu sa Sarajevom smatram prekretnicom u svojoj karijeri jer mi je donijela saradnje sa Selmom Spahić i Dinom Mustafićem, povezala me je sa MESS festivalom u čijem sam timu kritike već preko deset godina, a danas i članica Umjetničkog savjeta i dobitnica dvije nagrade.

Odmah nakon toga pod mentorstvom dekanese Radmile Vojvodić i profesora Janka Ljumovića u okviru Kotor Art festivala nastaje radionica „Pisanje grada“. Pilot projekat, koncept subverzivne afirmacije, koji stvaraju studenti svih crnogorskih umjetničkih akademija suočeni s pitanjem, nažalost uvijek aktuelnim kad je kultura u pitanju – čime biste se bavili kada ne biste imali mogućnosti da stvarate umjetnost. Osim umjetničke koherencije, na kojoj se kod nas rijetko radi, ovaj korak me je izmjestio iz regiona i donio mi Evropu. Naime, govoreći o ovom projektu u neobavežnom razgovoru sa članovima berlinsko-britanske trupe Gob- Squad, bivam pozvana u Berlin, povodom dvadeset godina od osnivanja ove organizacije, da učestvujem s istim performansom koji sam osmislila na kotorskoj radionici.

Svaki kontakt doprinio je novom. Tako je, na primjer, za vrijeme studija, moja prva asistentura na predstavi „Jaja“ bila upravo sa Nick Upperom, koji me je preporučio Ani Vukotić za rad na predstavi „Ribarske svađe“. Sa jedne od proba te predstave sam otišla da diplomiram, „and the rest is history“.

Fakultet dramskih umjetnosti na Cetinju postavio je pred mene cilj, dao mi svrhu, trasirao put moje budućnosti i naučio me je da sanjam. No, taj prvi korak sam ipak morala napraviti sama. Korak ka FDU.

Ana Vujadinović-Tomić, **scenaristkinja**

Za svaku godinu provedenu na Fakultetu dramskih umjetnosti me vezuju drugačije boje, ukusi i tonovi koji, neartikulisano ali ipak jako spretno, uvezuju u cjelinu krhke uspomene bazirane na tadašnjim osjećajima koje je teško verbalizovati, ali ipak ostaju utisnuti duboko ispod sljepoočnica. Možda ih zato svrstavamo u sjećanja, a ne u osjećanja. Postaju svjedočanstvo o minulom vremenu, a ne hram proživljenih titraja.

Pored svih različitosti koje svaka godina studiranja sa sobom nosi, jedan jasan osjećaj (nije sjećanje, jer zauvijek živi!) ostaje isti: strah od svoje napisane riječi izgovorene naglas drugima.

Kada pomislim na časove dramaturgije i scenarija, pomislim na tišinu koja para uši, na svijest o drhtanju u sopstvenom glasu i o prstu koji od treme poskakuje po kursoru laptopa dok nespretno okreće stranice. Uvijek bih čitala toliko brzo da ni sama nijesam bila sigurna da li želim da završim što prije ili da u potpunosti uništim tekst koji je u tom trenutku najranjivije parče mene. Ukoliko bi drugi čitali moje riječi, a ja samo sjedjela kao fikus i slušala, obično bih hvatala sebe kako crtam zvjezdice po dlanu urežujući krake noktom simetrično i duboko u meso.

Često usamljeni u procesu, kakvi pisci jesu, i poslije velikog broja filmskih, televizijskih, pozorišnih ili komercijalnih projekata, teško prihvataju tu vrstu ogoljavanja. Vjerujem da smo mi upravo na Fakultetu naučili da pobijedimo strah i taj metod rada shvatimo kao jako koristan i neophodan pri bavljenju sopstvenim tekstovima. Sada mi mnogo lakše pada ta specifična nelagoda, koja se može uporediti sa neprijatnošću koju biste doživjeli kada bi vas skinuli gole u javnosti dok vas drugi kritikuju uz obavezan osvrt na sve vaše nedostatke. Šalu na stranu, ne šalim se.

Čitanje naglas je jedno, ali način na koji vaše riječi ožive kroz inscenaciju je nešto sasvim drugo. Tu nastaje magija.

Meni se magija prvi put dogodila baš na Fakultetu, na snimanju filma „Iskra“. Kada su se riječi napisane u tišini i neprobojnosti moje sobe materijalizovale, po prvi put sam jasno shvatila zašto sam odabrala da se bavim ovim poslom i zašto mu se radujem. Način na koji vaša misao biva uobličena i ponovo rođena kroz medij za koji je pisana je neprocjenljiv. Doživite dječiju radost koja čini da se vaš mikrouniverzum uspješno sudari sa golemim ostatkom svijeta i da se dogodi vaš mali „veliki prasak“ u kom se iznova rađate kao autor, ali i kao posmatrač svoje riječi koja se odvaja od vas i leti u vasionu.

Ushićenje i ekstaza ponovile su se i na javnim čitanjima naših studentskih drama u okviru MIT festivala, u Zetskom domu, kao i u starom gradu Kotoru, gdje smo u okviru KotorArt-a razmjenjivali divnu kreativnu sinergiju i stvarali narative koji su ispunjavali kotorska ljeta.

To je osjećaj koji sam prvi put spoznala kroz studiranje na Cetinju, a koji je i dalje moj glavni motiv da se bavim ovim poslom i za koji se nadam da me nikada neće napustiti. Na samom kraju, preciznije je definisati moj odnos prema Fakultetu kroz osjećaje nego kroz sjećanja.

Sjećanja blijede, osjećaji ostaju.

F D U → DIPLOMIRANI STU – DEN – TI

G / Gluma
PR / Pozorišna režija
FTVR / Filmska i televizijska režija
P / Produkcija
D / Dramaturgija
FIM / Film i mediji
DIP / Drama i pozorište

A

Adamović Siniša, 2020, FM
Ademović Farah, 2008, 2009, P
Adrović Mirela, 2007, P
Astanovskaja Olga, 2008, 2009, P

B

Bajramspahić Omar, 2016, 2017, G
Baković Silva, 2006, P
Balević Aleksa, 2022, G
Bambur Emina, 2008, P
Bardak Karmen, 2012, 2013, G
Bečanović Nemanja, 2009, 2010, FTVR
Berkuljan Gojko, 2012, 2014, FTVR
Bešović Milo, 2018, 2021, D
Bezmarević Ivan, 2002, G
Biljurić-Martinović Ivana, 2008, P
Bjelica Tijana, 2010, 2012, G
Blečić Kristijan, 2022, G
Bogićević Ivan, 2024, DIP
Bogojević Pavle, 2021, G
Bojanić Ana, 2021, D
Bojović Jovana, 2011, 2012, D
Boreta Miloš, 2016, 2020, D
Borozan Jovan, 2009, 2010, FTVR
Bošković Milena, 2009, 2011, P
Bošković Nikola, 2004, G
Bošković Stefan, 2011, 2012, D
Božović Aleksandar, 2008, 2009, FTVR
Božović Maša, 2022, G
Božović Radmila, 2010, 2014, G
Brnović Jovana, 2023, G
Bukvički Marina, 1999, G
Burić Petar, 2007, G

C

Camaj Gabriel, 2021, FTVR

Čabarkapa Aleksandra, 2009, 2010, FTVR
Čejović Ivana, 2011, P
Čekić Sehad, 2005, P
Č Čelebić Danilo, 1999, G
Čojbašić Ivan, 2016, FTVR
Čolpa Marija, 2011, 2012, D
Čović Ivona, 2005, G
Čurović Slaviša, 1999, G

Ćatović Emir, 2010, 2012, G
Ć Ćetković Ana, 2015, 2020, D
Ćetković Ivana, 2008, 2009, FTVR
Ćulafić Tihana, 2002, G
Ćulum Ana, 2024, FIM

Dabanović Andrija, 2021, D
Dabović Jovan, 2015, 2020, G
Darić Milutin, 2012, FTVR
Darmanović Andrijana, 2012, 2018, P
D Dedić Ivana, 2013, D
Dedović Lidija, 2005, PR
Draganić Vuk, 2021, FIM
Dragičević Đorđe, 2006, P
Dragojević Itana, 2023, G
Dragović Lara, 2021, G
Drašković Milica, 2007, P
Dulović Biljana, 2021, FIM

Đokić Jelena, 2003, G
Đonović Dejan, 2009, 2010, P
Đukić Jelena, 2016, 2017, G
Đ Đuranović Igor, 2014, 2020, P
Đurašković Vanja, 2011, P
Đurđević Lazar, 2021, G
Đuretić Filip, 2014, G
Đurić Marija, 2016, 2017, G
Đurović Ivan, 2008, P

Femić Branka, 2007, 2009, G
F Filipović Jelena, 2007, P
Fulurija Jasmina, 2017, 2020, D

G

Gardašević Žana, 2005, G
 Gatolin Viktor, 2006, G
 Gavranić Aleksandar, 2010, 2014, G
 Grahovac Srđan, 2000, G
 Grubiša Slaviša, 2010, 2014, G
 Grujić Zvonimir, 2019, FTVR

I

Ilić Branko, 2001, G
 Ilić Pavle, 1999, G
 Ivanić Dejan, 2000, G
 Ivanović Darko, 2008, 2009, FTVR
 Ivanović Mladen, 2020, FIM

J

Jaćimović Marko, 2016, 2021, P
 Janjušević D Mitar, 2019, P
 Jašarević Edin, 2006, P
 Jelušić Stefan, 2009, 2020, P
 Jerina-Žugić Dora, 2008, 2009, P
 Jovanović Matija, 2021, FIM
 Jovanović Milana, 2012, FTVR
 Jovanović Sanja, 2006, P
 Jovićević Đorđe, 2008, 2009, P
 Jovićević Sanja, 2012, 2013, G
 Jovićević Vanja, 2017, 2018, G

K

Kadović Tamara, 2019, FTVR
 Kalezić Slavko, 2007, 2009, G
 Kasalica Dušan, 2009, 2010, FTVR
 Kasalica Iva, 2018, 2019, P
 Kecojević Maja, 2013, P
 Kastratović Katarina, 2020, FIM
 Kaščelan Miloš, 2023, G
 Kečalović Anja, 2022, FIM
 Kekić Milica, 2022, G
 Kipa Teodora, 2018, 2019, D
 Knežević Bojana, 2005, G
 Knežević Branka, 2022, DIP
 Kolarić Ernesto, 2023, FIM
 Koprivica Nikola, 2014, P
 Kovačević Boško, 2009, 2014, P
 Kovačević Dušan, 2006, G
 Kovačević Milorad, 2008, P

Kovačević Vukašin, 2019, 2020, P
Kralj Zorana, 2007, P
Krek Katarina, 2007, 2009, G
Krivokapić Jovan, 2012, 2013, G
Krkeljčić Neda, 2015, P

Laban Jelena, 2020, G
Labudović Marija, 2016, 2017, G
Lakić Milivoje, 2014, 2018, P
Lakić Nemanja, 2017, 2023, FTVR
Lakićević Anđela, 2010, 2015, G
Laković Dragan, 2006, P
Lučić Una, 2022, G

Maksimović Aleksandra, 2008, 2009, P
Maliković Andrijana, 2008, 2009, P
Malinovska Bojana, 2012, 2019, G
Malović Danilo, 2022, DIP
Marić Aleksandra, 2009, P
Markišić Snežana, 2010, 2020, P
Marković Blažo, 2021, DIP
Marković Gorana, 2000, G
Marković Vuk, 2012, 2015, FTVR
Marković Vule, 2016, 2017, G
Marković Zoran, 2008, 2009, FTVR
Martinović Nina, 2024, DIP
Martinović Smiljana, 2010, 2014, G
Marunović Anđela, 2023, G
Marunović Danilo, 2009, 2013, PR
Masoničić Milo, 2016, 2017, D
Mašković Jovana, 2023, FIM
Matejić Milana, 2022, DIP
Matičić Dubravka, 2009, 2011, P
Medigović Ana, 2008, 2009, P
Memedović Matija, 2024, G
Medojević Mirjana, 2014, PR
Mićović Mina, 2023, G
Mićunović Gordana, 2012, 2013, G
Mihaljević Marija, 2016, 2020, D
Mijović Bojana, 2010, 2012, D
Mijušković Ana, 2008, P
Mikhailova Lolita, 2021, FIM

Milačić Julija, 2010, 2012, G
Milačić Vanja, 2000, G
Milaković Aleksandra, 2010, P
Milanović Mirko, 2023, FIM
Milatović Branislav, 2008, 2009, FTVR
Milatović Milorad, 2020, FTVR
Miličković Koča, 2018, 2021, D
Milić Ivana, 2019, P
Milićević Nataša, 2023, DIP
Milošević Andrija, 1999, G
Milošević Srđan, 2012, 2020, P
Milošević Sreten, 2024, DIP
Milošević Tamara, 2020, FIM
Miljković Neda, 2001, G
Minić Jakša, 2024, FIM
Misović Anja, 2024, G
Mišeljić Jelena, 2009, 2010, P
Mišković Stela, 2011, 2012, D
Mitrović Sanja, 2006, P
Mrvaljević Ivana, 1999, G
Mugoša Andrea, 2010, 2014, G
Mugoša Andrija, 2018, 2020, FTVR

N

Nenezić Anđelka, 2007, P
Nenezić Jelena, 2005, G
Nikčević Marija, 2014, 2016, P
Nikolić Nikola, 2021, FIM
Novaković Minja, 2021, DIP
Novaković Petar, 2012, 2013, G

O

Odalović Jelena, 2016, P
Otašević Branka, 2010, 2014, G
Otašević Momčilo, 2012, 2013, G

P

Pajović Dragiša, 2008, P
Pajović Gordana, 2005, G
Papić Milovan, 2010, 2011, P
Pavićević Srđan, 2008, P
Pavićević Tamara, 2019, P
Pavlović Sergej, 2022, DIP
Pejanović Damjan, 2023, PR

Pejanović Milena, 2019, 2023, P
Pejović Milica, 2023, G
Pejović Miloš, 2012, 2013, G
Pejović Slavko, 2011, P
Pejović Vukan, 2017, 2019, G
Penava Nevena, 2024, G
Perišić Danilo, 2015, 2020, P
Perišić Nikola, 2007, G
Perović Milo, 2023, G
Pirc Janez, 2006, P
Poček Balša, 2013, 2014, D
Poček Marko, 2011, P
Popadić Vesna, 2012, P
Popović Miodrag, 2006, P
Popović Nemanja, 2019, 2020, P
Popović Pavle, 2016, 2019, G
Popović Veliša, 2009, P
Prelević Pavle, 2020, G
Pušonjić Miloš, 2008, 2009, FTVR

Radenović Milorad, 2015, P
Radoman Jelena, 2008, P
Radončić Isak, 2006, P
Radonjić Milena, 2008, 2009, P
Radonjić Mirko, 2016, PR
Radošević Vanja, 2003, G
Radovanović Danijela, 2009, 2011, PR
Radović Anđela, 2017, 2018, G
Radović Mara, 1999, G
Radović Stefan, 2022, FIM
Radulović An-Đurđa, 2014, 2020, D
Radulović Aleksandar, 2012, 2013, G
Radulović Danijela, 2012, 2013, P
Radulović Rajko, 2014, 2015, D
Radunović Aleksandar, 2015, 2016, D
Radunović Ana, 2015, 2016, P
Radusinović Stevan, 2001, G
Raičević Vasko, 2011, 2012, D
Raičković Mateja, 2020, FIM
Rajković Danica, 2021, G
Raković Ivona, 2024, G
Rajković Filip, 2021, FIM
Rakočević Balša, 2012, 2014, P

R

Rakočević Stefan, 2015, P
 Rakočević Zoran, 2017, 2018, PR
 Rastoder Hana, 2021, DIP
 Rašović Andrija, 2020, FIM
 Risteljić Jelena, 2023, DIP
 Ristić Jovan, 2016, 2017, D
 Romić Stela, 1999, G
 Rondović Anđelija, 2014, 2015, G

Salatić Ivan, 2012, 2014, FTVR
 Sarić Esma, 2020, FTVR
 Sekulić Aleksandra, 2008, 2009, P
 Sekulić Ognjen, 2022, G
 Simić Jelena, 2010, 2012, G
 Simonović Maja, 2011, 2012, D
 Simonović Pavle, 2009, 2010, FTVR
 Slavić Goran, 2007, 2019, G
 Sošić Slaven, 2020, FIM
 Sošić Svetlana, 2008, P
 Sošić Željko, 2008, PR
 Spaić Mirjana, 2021, G
 Stanković Luka, 2024, G
 Stevović Kristina, 2007, 2010, G
 Stijović Bojan, 2016, 2017, FTVR
 Stijović Sara, 2019, FTVR
 Stojanović Maja, 2014, 2015, D
 Subotić Ilija, 2008, 2009, P

S

Šabotić Sead, 2016, 2017, FTVR
 Šahmanović Senad, 2012, 2014, FTVR
 Šarenac Maja, 1999, G
 Šašić Asja, 2019, P
 Šćekić Desanka, 2011, FTVR
 Šćepanović Jovana, 2015, 2020, P
 Šćepanović Milica, 2017, 2018, G
 Šestović Jelena, 2020, G
 Šošo Želimir, 2002, G
 Šoškić Jelena, 2018, 2020, P

Š

T

Tatić Đorđije, 2024, DIP
 Todorović David, 2021, FIM

Todorović Marko, 2017, 2018, G
Todorović Nemanja, 2022, G
Tomičić Ivana, 2004, G
Tomić Nikola, 2018, 2019, D
Tomović Vukosava, 2008, G
Tošić Magdalena, 2022, FIM
Trebješanin Simo, 2000, G
Tripković Dragana, 2010, 2012, D

Vasić Ružica, 2011, 2012, D
Vasiljević Nikola, 2005, G
Vitanov Nenad, 2010, PR
Vlahović Marija, 2024, PR
Vojinović Dušan, 2022, FIM
Vorotović Nađa, 2021, DIP
Vučelić Miljan, 2019, 2020, P
Vučinić Milo, 2021, DIP
Vučinić Nikola, 2020, FTVR
Vučković Ana, 2012, 2013, G
Vujačić Marko, 2013, P
Vujačić Mladen, 2008, 2009, FTVR
Vujadinović Ana, 2014, 2016, D
Vujanović Slađana, 2010, 2020, P
Vujić Dragana, 2011, 2019, P
Vujisić Sanja, 2014, 2015, G
Vujošević Ana, 2000, G
Vujošević Vesna, 1999, G
Vujović Dejan, 2008, 2009, P
Vujović Goran, 2017, 2018, G
Vujović Katarina, 2008, P
Vujović Marina, 2002, G
Vujović Sandra, 2010, 2011, D
Vujović Zoran, 2005, G
Vukčević Jelica, 2014, 2017, G
Vukčević Nada, 2002, G
Vukmanović Nikola, 2013, 2018, P
Vukmirović Olga, 2008, P
Vukosavljević Itana, 2023, FIM
Vukotić Ana, 2005, PR
Vukotić Dubravka, 1999, G
Vukov Gordana, 2007, 2009, G
Vuković Stefan, 2021, G

Vuković Stevan, 2020, G
Vušurović Željko, 2015, 2016, D

Zdjelar Uroš, 2002, G
Zejak Mirjana, 2009, 2010, P
Zeković Ilija, 2022, FIM
Zogović Ozren, 2023, FIM
Zvicer Jelena, 2017, P

Žarić Ivana, 2006, P
Žarić Kaća, 2022, FIM
Žugić Branimir, 2015, 2017, P

MAGISTRI UMJETNOSTI

Čekić Sehad, 2010, P
Ilić Branko, 2011, G
Vujošević Vesna, 2011, G
Marković Gorana, 2012, G
Femić Branka, 2013, G
Kalezić Slavko, 2015, G
Mrđenović Maja, 2015, P
Mišeljić Jelena, 2016, P
Zaganjor Duško, 2018, P
Žarić Dragana, 2020, P
Cerović Aleksandra, 2021, P
Radulović Danijela, 2021, P
Nikčević Marija, 2021, P
Rondović Anđelija, 2021, G
Bečanović Nemanja, 2022, P
Kovačević Danica, 2022, P
Laban Jelena, 2022, G

**F D U → NASTAVNICI
I
SAR —————
ADMI —
CI
(1994–2024)**

**Nastavni kadar u izbornom akademskom
zvanju na Fakultetu dramskih umjetnosti
Univerziteta Crne Gore:**

red. prof. Boro Stjepanović
red. prof. Branislav Mićunović
red. prof. dr Nenad Vuković
red. prof. dr Darko Antović
red. prof. dr Siniša Jelušić
red. prof. Larisa Dašić-Simović
red. prof. Sanja Garić
vanr. prof. dr Zoran Koprivica
doc. dr Dragan Milinković
doc. mr Mirjana Živković-Kurdaze

FDU 2024.

Nastavni kadar u radnom odnosu:

Red. prof. Radmila Vojvodić
Red. prof. Branimir Popović
Red. prof. Angelina Atlagić
Red. prof. Petar Pejaković
Red. prof. mr Janko Ljumović
Red. prof. Marija Perović
Red. prof. dr Nikola Vukčević
Red. prof. mr Sehad Čekić
Red. prof. Dubravka Drakić
Vanr. prof. dr Edin Jašarović
Vanr. prof. dr Vuk Vuković

Vanr. prof. mr Dragutin Draško Đurović
Vanr. prof. mr Relja Eraković
Vanr. prof. mr Branko Ilić
Doc. Dušan Kasalica
Doc. mr Jovana Bojović-Katić
Doc. mr Aleksandar Radunović
Doc. dr Sara Vujošević-Jovanović
Doc. dr Jelena Mišeljić
Doc. mr Dušan Vuleković
Saradnica u nastavi Jelena Filipović
Saradnik u nastavi mr Sead Šabotić
Saradnica u nastavi Jelena Đukić

Vannastavni kadar:

Branka Bogdanović, sekretar Fakulteta
Snežana Pavićević, rukovodilac Službe računovodstva
Dijana Pešić, rukovodilac Studentske službe
Irena Vukić, poslovni sekretar
Gojko Padalica, domar-vozač
Vojislav Milanović, portir-stražar
Igor Marković, portir-stražar
Ljiljana Vukotić, higijeničarka
Nada Krivokapić, higijeničarka

Honorarno angažovani nastavni kadar u akademskom zvanju sa drugih fakulteta i univerziteta u Crnoj Gori i regionu, saradnici u statusu predavača, asistenti i saradnici u nastavi:

Prof. Minja Dedić / Prof. Miodrag Tabački / Prof. Veljko Radović / Prof. mr Zoran Popović / Prof. dr Mirjana Nikolić / Prof. dr Dragana Čolić-Biljanovski / Prof. mr Velimir Dejanović / Prof. dr Zagorka Kalezić / Prof. Egon Savin / Prof. dr Milena Šešić-Dragičević / Prof. dr Predrag Ognjenović / Prof. Zoran Simjanović / Prof. Ferid Karajica / Prof. dr Nikola Maričić / Prof. dr Stanko Crnobrnja / Prof. Branko

Baletić / Prof. dr Aleksandar Čilikov / Prof. Stevan Koprivica / Prof. Žarko Mirković / Prof. mr Milorad Simunović / Prof. Srđan Koljević / Prof. dr Radovan Radonjić / Prof. dr Vladimir Vukićević / Prof. dr Mladen Kozomara / Prof. dr Savo Laušević / Prof. dr Aleksandra Jovićević / Prof. Milica Bajić-Đurov / Prof. dr Boban Batrićević / Prof. dr Aleksandar Luj Todorović / Prof. Miloš Radivojević / Prof. Miodrag Medigović / Prof. dr Zoran Rašović / Prof. dr Bojana Škorc / Prof. dr Danka Mandžuka-Muždeka / Prof. mr Feti Dautović / Prof. dr Draginja Vuksanović-Stanković / Prof. dr Olga Vojičić-Komatina / Dr Tatjana Koprivica / Prof. dr Aleksandra Nikčević-Batrićević / Prof. dr Olivera Kusovac / Prof. dr Ratko Božović / Prof. dr Nebojša Romčević / Prof. dr Čedomir Bogićević / Prof. Lepa Radisavljević / Doc. dr Dalibor Elezović / Doc. dr Danijela Medojević-Rakočević / Doc. dr Jovica Petković / Doc. dr Goran Radonjić / Doc. Aleksej Molčanov / Doc. mr Nikola Simanić / Doc. Nikola Sekerić / Doc. Sanja Stanković / dr Maja Pelević / Vladimir Šoć / Katarina Krek / Vladimir Perović / dr Dušan Mihailović / dr Filip Radunović / Radomir Pule Milović / Saša Sailović / mr Novka Božović-Milošević / Ljubomir Đurković / Andro Martinović / Sandra Vujović / Željko Sošić / Predrag Babović / Iva Čukić-Šoškić / Dr Radosav Stanišić / Milica Piletić / Jelena Milošević / Novo Jovović / Željka Mitrović / Ivan Zirojević / mr Goran Bjelanović / dr Julijana Cicović-Maslovar / Gojko Čelebić / Slobodan Beštić / dr Srđan Maraš / asistentkinja Stela Četković / asistentkinja Mara Radović / asistentkinja dr Ana Janjušević / asistentkinja mr Vesna Vujošević / asistentkinja Bojana Knežević / asistentkinja Bojana Mijović / saradnik u nastavi mr Nemanja Bečanović / saradnica u nastavi Jelena Simić / saradnica u nastavi Branka Femić / saradnica u nastavi mr Anđelija Rondović / saradnica u nastavi Danijela Radovanović / saradnica u nastavi Danica Rajković / saradnica u nastavi Julija Milačić-Petrović Njegoš / saradnica u nastavi Lidija Dedović / saradnik u nastavi mr Vasko Raičević

↑

↑

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-907247-8-9
COBISS.CG-ID 30987524